

T.C.

RİZE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI

Hz. PEYGAMBER'İN BÜYÜK KIZI Hz. ZEYNEB'İN HAYATI

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezin Yazarı

Haticetül Kübra TAŞCI

Rize 2012

T.C.
RİZE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI

HZ. PEYGAMBER'İN BÜYÜK KIZI HZ. ZEYNEB'İN HAYATI

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezin Yazarı

Haticetül Kübra TAŞCI

Danışman

Doç. Dr. Nebi GÜMÜŞ

Rize 2012

T.C.
RİZE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ ve SANATLARI ANA BİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI

HZ. PEYGAMBER'İN BÜYÜK KIZI HZ. ZEYNEB'İN HAYATI

(Yüksek Lisans Tezi)

Haticetül Kübra TAŞCI

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Nebi GÜMÜŞ

Tez Savunma Tarihi

09/ 02/ 2012

Tez Jüri Üyeleri

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Başkan : Doç. Dr. Nebi GÜMÜŞ
Üye : Yrd. Doç. Dr. Ahmet İshak DEMİR
Üye : Yrd. Doç. Dr. İhsan ARSLAN

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Salih Sabri YAVUZ

09 / 03 / 2012

Onay Tarihi

RİZE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu tezi bilimsel metotlara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak hazırlayıp sunduğumu, tezde bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve sonuçları belirttiğimi ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

08 / 03 / 2012

İmzası

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Haticetül Kübra TAŞCI

ÖNSÖZ

İslâmiyet'ten önce Mekke'de putperestlik inancı yaygındı. Tevhid'in yokluğu, bir takım boşluklarla doldurulmaya çalışılıyor; bu durumda Hakk'a giden yol uzadıkça uzuyordu. İçki, kumar, zina ve kız çocuklarını diri diri toprağa gömme... Müşrikler kız çocuklarını utanç olarak görüyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) için ise çocukları arasında erkek-kız ayrımı yoktu. Onun gözünde bütün çocukları değerliydi. Müşrikler, erkek çocukları yaşamadığı için ebter (soyu kesik) diyerek Hz. Peygamber'le dalga geçerlerken o, "Ben kız babasıyım" diyerek kız çocuklarıyla daima gurur duyuyordu.

Hz. Peygamber'in kızlarıyla ilgili bir takım kitaplar yazılmışsa da büyük kızı Hz. Zeyneb'e dair müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Hz. Zeyneb için: "O, benim en hayırlı kızımdır. Benim uğrumda nice sıkıntılar çekmiştir" buyurması, Hz. Zeyneb'e olan sevgisini göstermesi ve onun kendisi için değerini belirtmesi önemlidir. Hz. Peygamber için bu derece önemli olan Hz. Zeyneb hakkında bir çalışma yapmanın gerekli olduğu düşüncesiyle yola çıkılmış ve onun İslâm tarihindeki yerinin daha iyi anlaşılacak Müslümanlar tarafından örnek alınmasına mütevazı bir katkı için böyle bir çalışma hazırlanmıştır. Bu çalışmada Hz. Zeyneb'in hayatı, kaynaklarda yer alan bilgiler ışığında ele alınmıştır.

Hz. Peygamber'in büyük kızı Hz. Zeyneb'i konu alan bu çalışma, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Hz. Zeyneb'in hayatının Mekke dönemini oluşturan doğumu, evliliği, çocukları, Müslüman oluşu, Hz. Peygamber'e destek oluşu, yaşadığı sıkıntılar, Bedir Savaşı'nın ardından yaşanan olaylar incelenmiştir. İkinci bölümde ise Hz. Zeyneb'in Medine'ye hicreti ve sonrasında vefâtına kadar yaşanan olaylar ele alınmıştır.

Hz. Zeyneb gibi değerli bir insanın hayatının araştırılması için beni bu çalışmaya teşvik eden ve çalışma boyunca desteğini esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Nebi GÜMÜŞ'e teşekkürü bir borç bilirim.

Kaynak temini ve tashîh aşamalarında Yrd. Doç. Dr. Ahmet İshak DEMİR ve Yrd. Doç. Dr. İhsan ARSLAN'a, Arapça şiirlerin tercüme edilmesinde Yrd. Doç. Dr. Resul SEVİNÇ'e yardımlarından dolayı teşekkür ederim. Tez çalışmam boyunca beni yüreklendiren aileme, Zeynep CERRAH ve Merve SEYİS başta olmak üzere arkadaşlarıma, hocalarıma ve çalışmamda büyük-küçük katkısı olan herkese teşekkür ederim. Son olarak okul hayatım boyunca her türlü sıkıntımı paylaşan ve maddî-manevî hiçbir desteklerini küçük kızlarından esirgemeyen anne ve babam; eğer kabul ederseniz, teşekkürün en güzelini size sunmak isterim. Sonsuz şükürân ise elbette ki, ilmin kaynağı olan ve bana güç veren Yüce Allah'adır.

Haticetül Kübra TAŞCI

Rize - 2012

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	4
İÇİNDEKİLER.....	5
KISALTMALAR	7
GİRİŞ.....	8

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. ZEYNEB'İN MEKKE'DEKİ HAYATI

I. DOĞUMU VE ÇOCUKLUĞU	10
A. Nesebi	10
B. Doğumu.....	10
C. Ebesi.....	12
D. Adının Manası.....	12
E. Künyesi ve Lakabı.....	13
F. Akıka Kurbanı Kesilmesi	13
G. Hz. Peygamber'in En Büyük Çocuğu Olup Olmadığına Dair Tartışmalar ...	14
H. Sütanneye Verilmesi	15
I. Çocukluğu.....	16
II. EBÛ'L-ÂS B. REBÎ' İLE EVLİLİĞİ VE ÇOCUKLARI.....	16
A. Ebû'l-Âs b. Rebî' ile Evliliği.....	16
B.Çocukları	21
1. Ali b. Ebî'l-Âs b. Rebî'	21
2. Ümâme bint Ebî'l-Âs b. Rebî'	24
C.Nesli	27
III. MÜSLÜMAN OLMASI VE YAŞADIĞI SIKINTILAR	28
A.Müslüman Olması.....	28
B.Hz. Peygamber'in Destekçisi Olması	30
C.Müslüman Olduktan Sonra Ebû'l-Âs b. Rebî' İle Evliliğini Sürdürmesi	31
D.Hz. Zeyneb'i Boşaması İçin Ebû'l-Âs b. Rebî''ye Baskı Yapılması	32
E.Hz. Zeyneb'in Hicretinin Engellenmesi	35
F.Ebû'l-Âs b. Rebî''nin Bedir Savaşı'nda Esir Düşmesi	36
1. Hz. Hatice'nin Gerdanlığı	38
2. Ebû'l-Âs b. Rebî''nin Verdiği Söz	42
G.Bedir Savaşı'nın Hz. Zeyneb Üzerindeki Psikolojik Etkileri	44

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. ZEYNEB'İN HİCRETİ VE MEDİNE'DEKİ HAYATI

I. Hz. ZEYNEB'İN MEDİNE'YE HİCRETİ	48
A.Hicrete Hazırlık ve Hind bint Utbe ile Konuşması.....	48
1. Hicrete Hazırlık.....	48
2. Hind bint Utbe'nin Hz. Zeyneb'i Anlamaya Çalışması.....	50
B.Hicret Esnasında Hz. Zeyneb'in Başına Gelenler.....	51
C.Hz. Zeyneb'in Medine'ye Hicretinde Zeyd b. Hârise'nin Rolü.....	55
D.Ümâme ve Ali	58
E.Hz. Zeyneb'in Hicretinin Yankıları.....	59
1.Ebû <i>Hayseme'nin</i> Hz. Zeyneb Hakkında Yazdığı Şiir.....	59
2. Ebû'l-Âs b. Rebî''nin Hz. Zeyneb'den Ayrı Kaldığı Süre Zarfında Hissettikleri	61
II. İS SERİYYESİ VE ARDINDAN YAŞANANLAR	61
A.Hz. Zeyneb'in İs Seriyyesi'nde Esir Alınan Ebû'l-Âs b. Rebî''yi Himâyesine Alması.....	62
B.Hz. Zeyneb'in Ebû'l-Âs b. Rebî''nin Müslüman Olmasındaki Katkısı.....	69
III. Hz. ZEYNEB VE EBÛ'L-ÂS B. REBÎ''NİN TEKRAR BİR ARAYA GELMESİ.....	71
IV. Hz. ZEYNEB'İN VEFÂTI	75
SONUÇ	80
KAYNAKÇA	83
EKLER	96
ÖZET	97
ABSTRACT	99
ÖZ GEÇMİŞ	100

KISALTMALAR

a.mlf.	: Aynı müellif
b.	: bin, ibn
bk.	: bakınız
bs.	: baskı
c.	: cilt
<i>DİA</i>	: <i>Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi</i> , İstanbul 1988-
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	: editör
h.	: hicrî
H.z.	: Hazreti
<i>İA</i>	: <i>Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi</i> , I-XIII, İstanbul 1940-1988
İSAM	: İslâmî Araştırmalar Merkezi
<i>İSTEM</i>	: <i>İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikî Dergisi</i>
KTB	: Kültür ve Turizm Bakanlığı
m.	: milâdî
nşr.	: neşreden
pn.	: Paragraf numarası
r.a.	: radiyallâhu anh
s.	: sayfa
sad.	: sadeleştiren
s.a.v.	: sallallahu aleyhi ve sellem
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
<i>SÜİFD</i>	: <i>Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi</i>
sn.	: Sahabi numarası
sy.	: sayı
şrh.	: şerh
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: tahkik eden
Tic.	: Ticaret
trc.	: tercüme, tercüme eden
ts.	: tarihsiz
Üniv.	: Üniversitesi
v.dğr.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayınları/Yayıncılık

GİRİŞ

Dünya tarihi boyunca insan hayatına yön veren kişiler hakkında pek çok kitap yazılmıştır. Bu doğrultuda öne çıkan isimler ise şüphesiz dinî liderler olmuştur. Hakkında en çok kitap yazılmış insanlardan biri de Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir. Hz. Peygamber, Müslümanlar için *üsve-i hasene* olduğundan onunla ilgili hiçbir ayrıntı önemsiz görülmemiş, ilk dönemlerden itibaren onunla ilgili pek çok eser kaleme alınmıştır.

Hz. Muhammed, peygamber olmasının yanı sıra aynı zamanda bir beşerdir. Onun hem beşeri, hem de nebevî misyonu çevresiyle olan iletişimde kendini göstermektedir. Bu bağlamda Hz. Peygamber kadar onun yakın çevresi de merak ve çalışma konusu olmuştur. Rasûlullah'ın eşleri ve ashâbıyla ilgili biyografi tarzında çalışmalar kaleme alınırken onun en yakınları olan kızları göz ardı edilmiştir. Hz. Fâtımâ hariç Hz. Peygamber'in diğer kızlarından herhangi biriyle ilgili müstakil bir çalışma yoktur. Durumun böyle olması kaynaklarda yeterli bilgi olmamasına bağlanmaktadır. Hz. Rukiyye ve Hz. Ümmü Gülsüm hakkında kaynaklarda yeterli bilgi olmadığı söylenebilir. Fakat durum Hz. Zeyneb için biraz farklıdır. Onunla ilgili kaynaklarda yeterli sayılabilecek bilgiler mevcuttur. Son dönemlerde yapılan çalışmalar da bunu ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili Adem Saraç'ın *Gülün Gülleri* ve Âişe Abdurrahman'ın *Rasûlullah'ın Kızları ve Torunları* adlı eserler zikredilebilir. *Gülün Gülleri*'nde ağırlıklı olarak Hz. Zeyneb'in hayatından bahsedilmiş olsa da diğer kardeşlerine de yer verildiği için bu eser, onunla ilgili müstakil bir çalışma niteliği taşımamaktadır. *Rasûlullah'ın Kızları ve Torunları* adlı eser ise Hz. Peygamber'in kızları ve torunlarının hayatını bir bütün olarak ele almış olduğundan Hz. Zeyneb'in hayatının tüm yönleriyle anlaşılmasında yetersiz kalmaktadır.

İslâm tarihinin temel kaynaklarında ayrıntılı olmasa da Hz. Zeyneb'e dair bilgiler yer almaktadır. İslâm tarihinin ilk kaynağı olan İbn İshâk'ın *es-Sîre* adlı eseri başta olmak üzere Vâkîdî'nin *Kitâbu'l-Meğâzî*, İbn Hişâm'ın *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Taberî'nin *Târîhu'l-Umem ve'l-Mülûk*, İbnü'l-Esîr'in *el-Kâmilfi't-Târîh* ve İbn Kesîr'in *el-Bidâye ve'n-Nihâye* adlı eserleri gibi İslâm tarihi ve siyerin bütün temel kaynakları bu çerçevede zikredilebilir. İbn Sa'd'ın *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, İbn Abdülber'in *el-İsti'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, İbn Hacer'in

el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe ve İbnü'l-Esîr'in *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe* adlı tabakât eserleri Hz. Zeyneb ile ilgili bilgi veren diğer temel kaynaklardır. Tabakât kitaplarına ilâveten el-Belâzürî'nin *Ensâbü'l-Eşrâf* ve İbn Kelbî'nin *Cemheretü'n-Neseb* gibi ensâb eserleri de kaydedilebilir.

Araştırmanın ikincil kaynaklarını hadis kitapları oluşturmaktadır. Beyhâkî'nin *Delâ'ilü'n-Nübüvve* ve *Ma'rifetü Ahvâli Sâhibi's-Şerî'ati* ve Heysemî'nin *Mecme'uz-Zevâ'id* ve *Menbe'u'l-Fevâid* adlı eserleri Hz. Zeyneb'le ilgili yoğun bilgiler vermesi açısından öne çıkan kaynaklardır. Bunlara Buhârî, Müslîm, Ebû Davûd ve Ahmed b. Hanbel'in eserleri ilâve edilebilir. Yine konuyla bağlantılı olarak Hz. Zeyneb ve Ebû'l-Âs'ın evliliklerinin değerlendirilmesi noktasında fıkıh ve tefsir kitapları da kaynak olarak zikredilebilir.

Araştırmada kaynaklarla ilgili bir takım problemlerle karşılaşmıştır. Temel kaynaklara bütüncül olarak bakıldığında genel olarak yeteri kadar bilgi elde edildiği söylenebilirken Hz. Zeyneb'in çocukluk dönemiyle ilgili hatta evliliğine kadar hiçbir bilgi yer almamaktadır. Sonraki dönemlerle ilgili olarak ise bazı olaylara dair bazen birbiriyle çelişen farklı rivâyetler, konuların anlaşılmasını güçleştirmektedir. Özellikle İs Seriyyesi bu noktada dikkat çekmektedir. Seriyye'nin kim tarafından, hangi tarihte, nasıl gerçekleştirildiğine dair birçok rivâyet bulunmaktadır. Yine Hz. Zeyneb'in oğlu Ali hakkında ulaşabildiğimiz kadarıyla fazla bilgi bulunmamaktadır ve ulaşılan kaynaklarda yer alan bilgiler birbirinden farklıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. ZEYNEB'İN MEKKE'DEKİ HAYATI

I. DOĞUMU ve ÇOCUKLUĞU

Bu bölümde, Hz. Zeyneb'in (r.a.) doğumu, kaçınıcı çocuk olduğu, akıka kurbanı kesilişı, sütanneye verilişı gibi ağırlıklı olarak doğumu ve doğumunun akabinde yaşanan olaylar anlatılmıştır.

A. Nesebi

HZ. Zeyneb, Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) ve onun büyük hanımı Hz. Hatice'nin (r.a.) çocuğudur. Hz. Peygamber ve Hz. Hatice uzaktan akrabadırlar ve soyları büyük dedeleri Kusay'da birleşmektedir.

HZ. Peygamber'in bizzat kendisi tarafından kabul edilen ve İslâm tarihi kaynaklarında belirtilen Hz. Zeyneb'in nesebi şöyledir: Zeyneb bint Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Ğâlib b. Fihri (Kureyş) b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Mead b. Adnân.¹

B. Doğumu

Kaynaklarda Hz. Zeyneb'in doğum yılıyla ilgili kesin bir bilgi yer almamaktadır. Hz. Peygamber'in yaşamış olduğu olaylardan hareketle onun doğum yılı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bazı kaynaklarda belirtildiğine göre Hz. Zeyneb, Hz. Peygamber'e vahyin gelmesinden önce doğmuştur.² Yine bazı kaynaklara göre kızı doğduğu zaman Hz. Peygamber'in henüz otuz yaşında olduđu³ ve bu senenin nübüvvetten on yıl öncesine tekâbül ettiği bilgisi

¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İşhâk (151/768), *Sîretü İbn İşhâk (Kitabu'l-Mübtedei ve'l-Meb'asi ve'l-Meĝâzi)*, thk. Muhammed Hamîdullah, Konya 1981, s. 1 (1); Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm (218/833), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Muhammed Ali el-Kutub-Muhammed Delibalta, Beyrut 1995, I, 5; Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd (230/845), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut 1985, I, 55-56; Ebû'l-Hasen Ali b. İzzüddîn İbnü'l-Esîr (630/1233), *Üsdü'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, thk. Dârü'l-Fikr, Beyrut-Lübnan 1989, I, 20; Mustafa Fayda, "Muhammed", *DİA*, XXX, 408.

² İbn İşhâk, 61 (59); Ebû'l-Münzir Hişâm b. Muhammed İbn Kelbî (204/819), *Cemheretü'n-Neseb*, thk. Nâciyâ Hasan, Beyrut 1993, s. 30; Ebû'l-Fazl şehabeddîn Ahmed İbn Hacer el-Askalânî (852/1449), *el-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcud-Ali Muhammed Muâvviz, Beyrut-Lübnan 1995, VIII, 151 (11223); Hâlid Abdurrahmân el-Ak, *Mevsû'ât Uzemâu Havle'r-Rasûl*, Beyrut 1991, II, 846.

³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim (405/1014), *el-Müstedrek 'ale's-Sahîhayn*, thk. Hamdî Demirtaş Muhammed, Beyrut-Riyad 2000, VII, 2441 (6834); Ebû Ömer Cemâlüddîn Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdülber (463/1071), *el-İsti'âb fi Ma'rifeti'l-Ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Beyrut 1992, IV, 1853 (3360); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 130 (6956); İbn Hacer, VIII, 151 (11223); Ahmed b. Muhammed el-Kastalânî (923/1517),

mevcuttur.⁴ Hz. Zeyneb'in milâdî 600 yılında dünyaya geldiği de belirtilmektedir.⁵

Hz. Zeyneb'in doğum yeri hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Bununla birlikte onun Mekke'de doğduğu kabul edilebilir. Zira Hz. Peygamber, Medine'ye hicret edinceye kadar Mekke'de ikâmet etmiştir ve dolayısıyla Hz. Hatice'den olan bütün çocuklarının burada doğduklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Hz. Zeyneb, doğduğunda Mekke'de Araplar, kız çocuklarına değer vermemekteydiler. Kur'ân-ı Kerim'de onların bu durumunu şöyle ifade edilmektedir: “Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir, kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu aşağılık duygusu içinde yanında mı tutsun toprağa mı gömsün! Bakın ki verdikleri hüküm ne kadar kötüdür.”⁶ Araplar, onları yük olarak gördükleri için kız çocuğu sahibi olmak istemiyorlardı. Onların nazarında kız, ailesi ve kabilesine her zaman sorun getiren bir varlık olduğu için kız çocuğunu utanç olarak görürlerdi. İçlerinden birisinin bir kızı dünyaya geldiğinde yaşamış olduğu üzüntü onu, kızını diri diri toprağa gömmeye sevk ederdi.⁷ Hz. Peygamber ise çocukları arasında erkek veya kız ayrımı yapmazdı. Onun için hepsi çok değerliydi. Bundan dolayı kızını Zeyneb dünyaya geldiği zaman hiç üzülmediği, aksine sevindiği söylenebilir.⁸ Hz. Peygamber'in bu sevincini daha sonraları çeşitli vesilelerle dile getirdiği hatta kendisini tanıtırken: “Ben kız babasıyım”

el-Mevâhibü'l-Ledünniyye bi'l-Minehi'l-Muhammediyye, Beyrut-Dımaşk 1991, II, 60; Zeyneb bint Ali Fevvâz (1332/1914), *ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tabakâti Rubbâti'l-Hudûd*, thk. Muhammed Emîn Zinnâdî, nşr. Mehmed Ali Beydûn, Beyrut-Lübnan 1999, I, 398; Ömer Rıza Kehhâle (1905), *A'lâmü'n-Nisâ' fi'l-Âlemi'l-'Arab ve'l-İslâm*, Beyrut-Suriye 1991, II, 107; Ahmed Şerbâsî, *Mevsû'atü'l-Fidâ' fi'l-İslâm*, Beyrut 1974, IV, 55; Moğoltây b. Kılıç, *el-İsâretü ilâ Sîreti'l-Mustafâ ve Târihi men Be'dehu min Hulefâ*, thk. Muhammed Nizâmeddîn, Beyrut-Dımaşk 1996, s. 95; Mustafa Necati Bursalı, *İlk Müslüman İlk Zevce Hatice-i Kübra (Radyallâhu Anhâ)*, thk. Ahmed Şahin, İstanbul 1982, s. 272.

⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 130 (6956); İbn Hacer, VIII, 151 (11223); Kehhâle, II, 107; Şerbâsî, IV, 55; Mahmûd Mehdî el-İstanbûlî-Mustafâ Ebû'n-Nasr eş-Şelbî, *Nisâu Havle'r-Rasûl ve'r-Redde 'alâ Müfteriyâti'l-Müsteşrikîn*, Beyrut-Dımaşk 1995, s. 129; Muhammed b. Muhammed Ebû Şehbe, *es-Sîretü'n-Nebeviyye fî Davi'l-Kur'ân ve's-Sünnet*, Dımaşk 1999, II, 490; Muhammed Ali Kutub, *Nisâ-u Havle'r-Rasûl*, İskenderiye 1996, s. 224.

⁵ M. Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Albümü*, İstanbul 2011, s. 140; Ömer Sabuncu, “Hz. Peygamber'in İlk Hanımı Hz. Hatice'nin Hayatı ve Kişiliği”, *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara 2009, c. 45, sy. 2, s. 72.

⁶ Nahl 16/58-59.

⁷ Şemsinur Özdemir, *Rehber Hanımlar Asr-ı Saadet'ten Çanakkale'ye*, İstanbul 2011, s. 18.

⁸ Hilal Kara-Abdullah Kara, *Hanım Sahabeler Ansiklopedisi*, İstanbul 2008, s. 13; Serpil Özcan, *Hz. Havva'dan Hz. Zeyneb'e Kadınların İzinde*, İstanbul 2009, s. 214.

dediği rivâyet edilmektedir.⁹ Onun kendisinden böyle bahsetmesi, kız çocuklarına vermiş olduğu değeri göstermesinin yanında toplumda cereyan eden üzücü hadiselerle engel olması açısından da önemlidir. Böylelikle kız ve erkek çocuklar eşit platformda değerlendirilmeye başlanmıştır. Nitekim Hz. Peygamber'in bu tutumu, insanlık tarihi boyunca örnek teşkil edecek niteliktedir.

C. Ebesi

Hz. Zeyneb de dâhil Hz. Peygamber ve Hz. Hatice'nin bütün çocuklarının ebeliğini; Rasûlullah'ın halası Hz. Safiyye bint Abdulmuttalib'in âzâdlı câriyesi "Selmâ" yapmıştır.¹⁰ Hz. Zeyneb'in doğumundan önceki bütün tıbbî hazırlıkların da yine Selmâ tarafından yapıldığı belirtilmektedir.¹¹ Selmâ'nın Hz. Peygamber'in hizmetçisi veya âzâdlısı olduğu rivâyet edilmektedir.¹² Selmâ'nın kocası, Hz. Peygamber'in âzâdlılarından Ebû Râfi' dir. Hz. Peygamber, amcası Abbas'ın Müslüman olduğu haberini duyunca onu âzâd etmiş ve câriyesi Selmâ ile evlendirmiştir.¹³

D. Adının Manası

"Zeyneb" isminin anlamı konusunda çeşitli görüşler vardır:

* "Zeyn" ve "eb" kelimelerinin birleşiminden meydana gelmiş ise "baba zineti" veya "babasının süsü",

* "Zeyb" kökünden alınmış olursa; manzarası güzel ve kokusu hoş bir ağaç türüdür. "Zeyneb" de görünüşü güzel, kokusu güzel, olgun ve dolgun,

* "Zeyn" kelimesinin bir türeyişi olarak geliyorsa; zinet, süs, bezek, mücevherat, gül gibi anlamlara gelir.¹⁴

Hz. Peygamber, "Zeyneb" ismini çok seviyordu. En büyük kızına bu ismi vermesi bunu göstermektedir. Yine o, bazı kadınların isimlerini manası hoş olmadığı için değiştirmiştir. Bu kadınlar arasında Hz. Peygamber'in hanımlarından Zeyneb bint Cahş ve Hz. Peygamber'in üvey kızı Zeyneb bint Ebû

⁹ İsmail Hakkı Bursevî (1137/1725), *Tefsîru Rûhu'l-Beyân*, İstanbul 2000, VIII, 342; Sibel Eraslan, *Hz. Fâtımâ Can Parçası*, İstanbul 2009, s. 26; Kara, 13.

¹⁰ İbn Sa'd, I, 133; İbn Abdülber, IV, 1862 (3383); M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi-Mekke Devrî*, İstanbul 1987, II, 168; Ali Akın, *Resûlullah'ın Örnek Hayatı Saadet Yılları*, İstanbul 1990, I, 258.

¹¹ Sabuncu, 65.

¹² İbn Abdülber, IV, 1862 (3383); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 147 (7000).

¹³ Abdullah Aydın, "Ebû Râfi'", *DİA*, X, 211.

¹⁴ Hüsameddin Kaya, *Çocuk İsimleri Ansiklopedisi*, İstanbul ts., s. 468.

Seleme de vardır. Her ikisinin de ilk isimleri “Berre” idi. Berre’nin manası temizleyicidir. Ancak "O kendi nefisini temizler" diyerek kibir ve gurura sebep olmaması için Hz. Peygamber onların isimlerini “Zeyneb” olarak değiştirmiştir.¹⁵ Bu durum dikkat çekicidir. Zira Hz. Peygamber için “Zeyneb” isminin ne kadar değerli olduğunun ispatıdır.

E. Künyesi ve Lakabı

İlk defa ne zaman ortaya çıktığı kesin olarak bilinmemekle birlikte Araplarda “künye” uygulaması meşhurdur. Künye; kız veya erkek ayrımı yapılmaksızın kişinin daha çok ilk çocuğuna izâfetle anılmasıdır.¹⁶

Hemen herkesin olduğu gibi Hz. Zeyneb’in de kendine has bir künyesi vardır. Hz. Zeyneb’in bir kız, bir de erkek çocuğu dünyaya gelmiştir. Kızının adı Ümâme, oğlunun adı ise Ali’dir. Hz. Zeyneb’in künyesi kızına izâfetle “Ümâme’nin Annesi” anlamına gelen “Ümmü Ümâme”dir.¹⁷

Hz. Zeyneb’in, Hz. Peygamber’in en büyük kızı olduğu bilinmektedir. Onun bu durumuna izâfeten kendisi “Büyük Zeyneb” manasına gelen “Zeynebü’l-Kübrâ” olarak anılmaktadır. Âişe Abdurrahman Hz. Zeyneb’den böyle bahsetmektedir.¹⁸ Hz. Zeyneb’in “Kübrâ” lakabıyla anılması mânidârdır. Zira annesi Hz. Hatice de aynı lakapla anılırdı. O, Hz. Peygamber’in en büyük eşi olduğu için daha sonraki dönemlerde “Haticetü’l-Kübrâ” olarak anılmıştır.¹⁹

F. Akîka Kurbanı Kesilmesi

Akîka, çocuğun doğumunun ilk günlerinde bir şükran ifadesi olarak kesilen kurbandır. Araplar arasında akîka kurbanı kesmek âdeti. İslâmiyet bu âdeti meşrûlaştırmış fakat, akîka kurbanının kanının çocuğun başına sürülmesini men etmiştir. Hz. Peygamber, cahiliye devrinde yalnız erkek çocuklar için kesilen akîka kurbanını kız çocukları için de kesilmesini teşvik etmiştir.²⁰ Rasûlullah’ın erkek-kız ayrımı yapmaksızın bütün çocukları için akîka kurbanı kestiği, akîka

¹⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu’fî el-Buhârî (256/870), *el-Câmi’u’s-Sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, İstanbul 1992, Edeb, 108; Ebû’l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbü’rî (261/874), *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, İstanbul 1992, Edeb, 17.

¹⁶ Nebi Bozkurt, “Künye”, *DİA*, XXVI, 558.

¹⁷ Fikrî el-Cezzâr, *Medâhilü’l-Müellifîn ve’l-A’lâmi’l-‘Arab*, Riyad 1991, I, 627; Yıldırım, 140.

¹⁸ Âişe Abdurrahman bintü’s-Şâti’, *Terâcim Seyyidâti Beyti’n-Nübüvveti Radiyallahu anhunne*, Beyrut ts., s. 493, 495.

¹⁹ M. Yaşar Kandemir, “Hatice”, *DİA*, XVI, 465.

²⁰ Fahrettin Atar, “Akîka”, *DİA*, II, 263-264.

kurbanı olarak da doğan her erkek çocuk için iki, her kız çocuk için ise bir koyun kestiği rivâyet edilmektedir.²¹ Bu veriye dayanarak Hz. Peygamber'in kızı Hz. Zeyneb için akîka kurbanı olarak bir koyun kestiği söylenebilir.

Hz. Zeyneb için akîka kurbanı kesilmesinin yanında saçından bir tutam kesilerek ağırlığınca gümüşün yoksullara dağıtıldığı da ifade edilmektedir.²²

G. Hz. Peygamber'in En Büyük Çocuğu Olup Olmadığına Dair Tartışmalar

Hz. Peygamber'in Hz. Hatice'den olan çocuklarının doğum sırasıyla ilgili kaynaklarda çeşitli bilgiler yer almakta ve hangisinin daha önce doğduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Kaynaklarda, Kâsım'ın Hz. Peygamber'in en büyük çocuğu olduğu görüşü ağırlıktadır. Bunun yanı sıra bilindiği üzere dönemin Arap toplumunda insanlar, genellikle ilk çocuklarının ismiyle künyelenmekteydiler. Hz. Peygamber de, ilk çocuğu Kâsım olduğu için "Ebû'l-Kâsım" künyesiyle anılmıştır.²³ Bu durum Kâsım'ın Hz. Zeyneb'den büyük olduğu görüşünü desteklemektedir.

Bununla birlikte bazı kaynaklar, Hz. Zeyneb'in Kâsım'dan daha önce doğduğunu İbn Kelbî'den nakletmektedirler.²⁴ Bunların dışında kalan kaynaklarda hatta bu kaynakların bazılarında bile Kâsım'ın Hz. Zeyneb'den önce doğduğu görüşü daha kuvvetli olarak değerlendirilir. Konuya dair kayda değer bir ihtilâf söz konusu değildir.

Hz. Peygamber'in büyük çocuğunun Hz. Zeyneb mi, yoksa Kâsım mı olduğu konusundaki ihtilâfin yanı sıra; Hz. Zeyneb'in mi, yoksa Rukiyye'nin mi büyük kızı olduğu konusunda da farklı görüşler bulunmaktadır. Kaynaklarda yer alan rivâyetler genellikle Hz. Peygamber'in büyük kızının Hz. Zeyneb olduğuna dairdir. Bazı rivâyetlerde ise Hz. Rukiyye'nin Hz. Zeyneb'den önce doğduğu

²¹ İbn Sa'd, III, 133-134; Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî eş-Şâmî (942/1535), *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-İbâd*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Mu'avviz, Beyrut-Lübnan 1993, XI, 28; Köksal, *İslâm Tarihi-Mekke Devri*, II, 169; Akın, I, 258.

²² Kara, 14.

²³ Asri Çubukçu, "Kâsım", *DİA*, XXIV, 538.

²⁴ Ebû Ca'fer Muhammed İbn Habîb (245/859), *Kitâbü'l-Muhabber*, thk. Ilse Lichtenstadter, Beyrut ts., s. 52; Muhammed b. Sellâme b. Ca'fer el-Kudâ'î (454/1062), *Târîhu'l-Kudâ'î/Kitâbu 'Uyûnu'l-Ma'arif ve Funûnu Ahbâri'l-Halâif*, thk. Cemîl Abdullah Muhammed el-Mısırî, Suud 1995, s. 229; İbn Abdülber, IV, 1854 (3360); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 130 (6956); Ebû Abdillâh b. Şemsüddîn b. Ebî Bekr İbn Kayyim el-Cevziyye (751/1350), *Zâdü'l-Me'âd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, thk. Şuayb el-Arnaût-Abdülkâdir Arnaût, Beyrut 1981, I, 103; Ebû'l-Fida İmadüddîn İsmâil b. Ömer b. Kesîr (774/1373), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Ahmed Ebû Mülhim v.dğr., Beyrut 1992, V, 307; Moğoltây, 95.

ifade edilmektedir. Bu rivâyetlere yer veren kaynakların hemen hepsinde Hz. Zeyneb'in önce doğduğu bilgisi de mevcuttur.²⁵ Kaynakların geneline bakıldığında; Hz. Zeyneb'in Hz. Rukiyye'den önce doğduğu görüşü daha kuvvetlidir.

Sonuç itibariyle temel kaynakların genelinde yer alan bilgi ve günümüz âlimlerinin çoğunluğunun da mutâbık oldukları görüşe göre Hz. Zeyneb, Hz. Peygamber ve Hz. Hatice'nin çocuklarının ikincisi, kızlarının ise en büyüğüdür.

H. Sütanneye Verilmesi

Mekke'de yeni doğan çocukların vadilerde bulunan sütannelere verilmesi geleneği yaygındı.²⁶ Çocukların daha sağlıklı büyümeleri ve fasih Arapça öğrenmeleri; bulunan sütanneye verilmelerindeki en önemli iki nedendi.²⁷ Mekke'nin iklim şartları çocuğun sağlıklı olarak gelişmesi için elverişli değildi. Şehrin kozmopolit nüfus yapısı ise fasîh ve belîğ bir Arapça'nın öğrenilmesini güçleştiriyordu. Bu sebeplerle vadide sütanneye verilen çocuk, hem daha gürbüz oluyor, hem de Arapçası daha kuvvetli oluyordu. Mekkeliler, çocuklarını emzirmeleri için özellikle Benî Sa'd b. Bekr kabilesini tercih ederlerdi. Umumiyetle Arapların tek lehçesi varken bu kabilenin yedi lehçesi vardı. Benî Sa'd b. Ebî Bekr kabilesi, Araplar içinde dil bakımından en fasîh, en açık, en düzgün konuşan kabile idi. Nitekim Hz. Peygamber de bu kabilede sütanneye verilmiştir.²⁸

Hz. Peygamber ve Hz. Hatice de Mekke'deki yeni doğan çocukların sütanneye verilmesi geleneğine uyarak bir çocukları dünyaya geldiği zaman onu sütanneye vermişlerdir. Bu konuda Hz. Fâtımâ'nın (r.a.) dışında Hz. Hatice'den olan bütün çocukların sütanneye verildiği kaydedilmektedir.²⁹ Hz. Peygamber'in bütün çocuklarının doğumlarından önce sütannelerinin tutulduğu rivâyet

²⁵ İbn Hişâm, I, 141; ez-Zübeyr b. Bekkâr (256/870), *el-Müntehâb min Kitâbi Ezvâci'n-Nebî (s.a.v.)*, thk. Sekînetü's-Sehâbî, Beyrut 1983, s. 26; Ahmed b. Ebi Ya'kûb b. Vâzih el-Ya'kûbî (292/904), *Târîhu'l-Ya'kûbî*, Beyrut 1992, II, 20; İbn Kesîr, II, 294; Ahmed b. Yusûf el-Kirmânî (1019/1610), *Ahbârü'd-Düvel ve Âsârü'l-Üvel fi't-Târîh*, thk. Fehmî Sa'îd-Ahmed Hatîf, Beyrut 1992, I, 255; Ali b. Burhâneddîn el-Halebî (1044/1634), *es-Sîretü'l-Halebiyye fî Sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn*, Beyrut ts., III, 391; Abdülmelik b. Hüseyin b. Abdülmelik eş-Şâfi'î el-Âsımî (1111/1699), *Semtu'n-Nücûmi'l-'Avâlî fî Enbâi'l-Evâil ve't-Tevâlî*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Mu'avviz, Beyrut-Lübnan 1998, I, 489.

²⁶ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, trc. Salih Tuğ, İstanbul 1990, I, 40.

²⁷ Köksal, *İslâm Tarihi-Mekke Devri*, II, 27; *Son Peygamber Hz. Muhammed-Hayati, Şahsiyeti, İslâm Dini ve Kültüründeki Yeri*, ed. Casim Avcı, İstanbul 2010, s. 29.

²⁸ Köksal, *İslâm Tarihi-Mekke Devri*, II, 27-28.

²⁹ İbn Kesîr, V, 307.

edilmektedir.³⁰ Hz. Peygamber'in Hz. Hatice'den olan bütün çocuklarının sütanesi aynı zamanda ebeleri de olan Ümmü Râfi' Selmâ'dır.³¹ Bütün bu bilgilerden Hz. Zeyneb'in sütanneye verildiği anlaşılmaktadır.

I. Çocukluğu

Hz. Zeyneb, câhiliye devrinde doğmuştur ve evlenene kadar geçirmiş olduğu süreç de yine bu döneme tekâbül etmektedir. İslâm tarihinde, Hz. Peygamber'e ilk vahyin gelmesinden önceki döneme "Câhiliye Çağı" denir.³² Bu dönemde, insanlar arasında yazılı kültürden çok sözlü kültür yaygındı ve yaşanan olaylar, bir sonraki nesle yazılı olarak değil, sözlü olarak aktarılırdı. Durum böyle olunca da toplumda iz bırakan önemli olaylar ve insanlar hakkındaki bilgiler halk arasında yazı ile değil, genellikle sözlü olarak yayılırdı. Dolayısıyla bir insan, toplum nazarında eğer önemli birisi değilse onun özel hayatıyla ilgili çok az şey bilinirdi. Bu sebeple ulaşılan kaynaklarda, Hz. Zeyneb'in doğumundan itibaren Ebû'l-Âs'la evlenene kadar geçirmiş olduğu süreçteki yaşantısı hakkında herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Bu durum, son dönem kitaplarında Hz. Zeyneb'in çocukluğu hakkında yazılan bilgilerin kesin olmadığını göstermektedir. Bunlar genellikle kaynaklarda yer alan diğer rivâyetlerden hareketle yapılmış değerlendirmelerdir.

II. EBÛ'L-ÂS B. REBÎ' İLE EVLİLİĞİ ve ÇOCUKLARI

Bu bölümde Hz. Zeyneb'in Ebû'l-Âs b. Rebî' ile evliliği ve bu evlilikten dünyaya gelen çocukları hakkında bilgiler yer almaktadır.

A. Ebû'l-Âs b. Rebî' ile Evliliği

Hz. Zeyneb, Ebû'l-Âs b. Rebî' ile evlenmiştir.³³ Ebû'l-Âs, baba tarafından Hz. Peygamber'in, anne tarafından ise Hz. Hatice'nin akrabasıdır.³⁴

³⁰ İbn Sa'd, III, 133; eş-Şâmî, XI, 28; Köksal, *İslâm Tarihi-Mekke Devri*, II, 169; Akın, I, 258.

³¹ İbn Sa'd, VIII, 107; Sabuncu, 65.

³² Mustafa Fayda, "Cahiliye", *DİA*, VII, 17.

³³ İbn Habîb, 53, 99; el-Hâkim, VII, 2444 (6838); Ebû Sa'd Abdilmelik b. Ebî Osman b. Muhammed b. İbrahim en-Neysâbü'rî el-Hargûşiy (406/1015), *Menâhilü's-Şifâ ve Menâhilü's-Safâ bi-Tahkiki Kitâbi Şerefi'l-Mustafâ*, thk. Ebû Âsım Nebîl b. Haşim el-Ğamrî Âl Bağlevî, Mekke 2003, II, 52; Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd İbn Hazm (456/1064), *Cevâmi'u's-Sîreti'n-Nebeviyye*, Beyrut-Lübnan 1983, s. 31; Ebû'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin İbn Asâkir (571/1176), *Târîhu Medîneti Dimaşk*, thk. Muhibbüddîn Ebî Sa'îd Amrevî, Beyrut 1995, III, 126, 141; Abdülğani b. Abdülvâhid el-Makdisiyyu'l-Hanbelî (600/1203), "Zevâcu Ebi'l-Âs b. Rebî' bi Zeyneb binti Rasûlillah", *Likâ'u'l-'Aşri'l-Evâhiri bi'l-Mescidi'l-Harâm*, Beyrut-Lübnan 2002, IV. Mecmû'a, 38. Konu, s. 13; Muhammed Hüseyin,

Ebû'l-Âs'ın doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ulaşılan kaynaklarda, doğumuyla ilgili herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

Ebû'l-Âs b. Rebî'nin nesebi; Ebû'l-Âs b. Rebî b. Abdulzâ b. Abdüşşems b. Abdumenâf b. Kusay el-Kureysî el-Abşemî'dir.³⁵ Ebû'l-Âs b. Rebî künyesiyle meşhur olup³⁶ asıl adı konusunda ihtilâf edilmiştir. Yaygın olarak rivayet edildiği üzere adı Lakî'tir.³⁷ Ayrıca adının Mihşem (Müheşşim)³⁸, Hüşeym³⁹, Kâsım (Mükassim)⁴⁰, Yâsim (Yâsir)⁴¹ ve Zübeyr⁴² olduğuna dair rivayetler de mevcuttur.

Ebû'l-Âs'ın babasının adı Rebî'dir. Rebî'a olarak da kaydedilmektedir.⁴³ Annesi Hz. Hatice'nin öz kız kardeşi Hâle bint Huveylid'dir.⁴⁴ Annesinin adının

Hayâtu Muhammed, Kahire 1963, s. 129; el-Kastalânî, II, 60; el-Halebî, III, 393; Ebû Şehbe, I, 232.

³⁴ Tefvik Ebû İlm, *Hiz. Fâtıma*, trc. Burhan Başak, İstanbul 2008, s. 31.

³⁵ İbn Abdülber, IV, 1701 (3061); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 185 (6035); Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî (748/1348), *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtu'l-Meşâhîri ve'l-A'lâm*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmurî, el-Meğâzî, 358; İbn Kesîr, VI, 354.

³⁶ Zeyneb, I, 398; Sâlim el-Abdülcadir, *Me'âli'r-Rütbe limen Ceme'a beyne Şerefi's-Suhbe ve'n-Neseb*, Lübnan 2004, s. 76; Talat Sakallı, "Ebû'l-Âs", *DİA*, X, 293.

³⁷ Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî (279/892-893), *Kitâbü Cümel min Ensâbi'l-Eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr-Riyâd Zerkelî, Beyrut-Lübnan 1996, II, 525; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 15; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 185 (6035); İbn Kesîr, VI, 354; İbn Hacer, VII, 207 (10182); el-Kastalânî, II, 60; Ebû Abdullah Muhammed b. Abdülbaki b. Yusuf ez-Zürkânî (1122/1710), *Şerhu'l-Mevâhibi'l-Ledinniyye*, thk. Muhammed Abdulazîz el-Hâlidî, Beyrut-Lübnan 1996, III, 125; Zeyneb, I, 398; Moğoltây, 95; es-Se'âlibî, Abdülazîz b. İbrahim, *er-Risâletü'l-Muhammediyye min Nüzûli'l-Vahy ilâ Vefâtihi*, nşr. Sâlih el-Hirefî, Beyrut-Dimaşk 1997, 375; el-Abdülcadir, 76; Şerbâsî, 55; Sakallı, 293.

³⁸ el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 16; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 185 (6035); İbn Kesîr, VI, 354; İbn Hacer, VII, 207 (10182); el-Kastalânî, II, 60; ez-Zürkânî, III, 125; Mehmed Zihni, *el-Hakâik mimma fi'l-Câmi'i's-Sağîr ve'l-Meşârik min Hadîsi Hayri'l-Halâik*, İstanbul 1892, s. 123; Moğoltây, 95; es-Se'âlibî, 375; Şerbâsî, 55; Sakallı, 293.

³⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 185 (6035); İbn Kesîr, VI, 354; İbn Hacer, VII, 207 (10182); Sakallı, 293; Zihni, *el-Hakâik*, 123; Moğoltây, 95; es-Se'âlibî, 375; Şerbâsî, 55.

⁴⁰ Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe (276/889), *el-Ma'ârif*, thk. Servet Akâşit, Mısır 1992, s. 141; el-Belâzürî, II, 525; Mutahhar b. Tâhir el-Makdisî (355/966), *Kitâbü'l-Bed' ve't-Târîh*, thk. Halil İmran el-Mansur, Beyrut 1997, I, 113; el-Hargûşiy, II, 52; el-Kudâ'î, 230; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-Sîreti'n-Nebeviyye*, 31; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 16; Salâhaddîn Halîl b. Aybek es-Safedî (764/1363), *Kitâbü'l-Vâfi bi'l-Vefeyât*, thk. Helmut Ruyter, Fransa 1991, I, 82.

⁴¹ el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 17; İbn Hacer, VII, 207 (10182); ez-Zürkânî, III, 125; es-Se'âlibî, 375; Şerbâsî, 55; Sakallı, 293.

⁴² ez-Zürkânî, III, 125; es-Se'âlibî, 375; Şerbâsî, 55.

⁴³ Sakallı, 293.

⁴⁴ İbn Hişâm, II, 266; İbn Sa'd, VIII, 31; İbn Habîb, 99; İbn Kuteybe, 141; el-Belâzürî, II, 23; Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî (310/923), *Târîhu'l-Umem ve'l-Mülûk*, Beyrut 1987, III, 72; el-Hargûşiy, II, 52; el-Makdisî, I, 113; el-Kudâ'î, 230; Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Alî el-Beyhakî (458/1066), *Delâ'ilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetü Ahvâli Sâhibi's-Şerî'ati*, thk. Abdulmu'tî Kal'acî, Beyrut-Lübnan 1985, VII, 282; İbn Abdülber, IV, 1701 (3061); İbn Asâkir, III, 142; Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed İbnü'l-Cevzî (597/1201), *el-Muntazam fi Târîhi'l-Ümeme ve'l-Mülûk*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ-Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrut-Lübnan 1992, IV, 113; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 13; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 185; a.mlf., *el-Kâmil fi't-Târîh*, thk. Dâru'l-Sâdir, Beyrut 1979, II, 134; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, el-

Hind bint Huveylid olduğuna dair rivayetler de mevcuttur.⁴⁵ Halebî'ye göre bu iki ismin aynı isim ve Hind'in lakap olması muhtemel olmakla beraber aynı kişi kastedilmektedir.⁴⁶

Ebû'l-Âs, halk arasında "Bathâ'nın aslan yavrusu" anlamına gelen "Cervü'l-Bathâ" lakabıyla anılırdı.⁴⁷ Onun böyle anılmasının sebebi, Mekke'de bir vadinin olmasıydı.⁴⁸ "İbnü'l-Bathâ"⁴⁹ (vadinin oğlu) ve "el-Emîn"⁵⁰ lakabıyla anıldığını söyleyenler de vardır. Ebû'l-Âs, Mekke'nin güvenilirlik bakımından önde gelen kişilerindendi. Ayrıca zenginliği ve tâcirliği yönüyle de Mekkeliler arasında saygın bir yeri vardı.⁵¹

Ebû'l-Âs'ın lakabının "el-Emîn" olması dikkat çekicidir. Zira Hz. Peygamber de Mekke halkı tarafından aynı lakapla anılırdı. Ebû'l-Âs'ın kayınpederi olan Rasûlullah'la aynı lakaba mazhar olması onun için büyük bir şereftir. İnsanların farklı iki kişiyi aynı lakapla anmaları bu kişilerin gerek huy, gerek ahlâk ve gerekse karakter yapılarının benzer olduğunu göstermektedir. Mekke halkı hem Hz. Peygamber, hem de Ebû'l-Âs'a çok güvenirdi. Kureys'in ileri gelenlerinin çoğu, mallarını Ebû'l-Âs'a teslim ederler, onun eliyle mal alıp-satarlardı.⁵²

Meğâzî, 358, III, 74; es-Safedî, I, 82; İbn Kesîr, VI, 354; İbn Hacer, VII, 206 (10182); VIII, 151 (11223); el-Halebî, III, 393; ez-Zürkânî, III, 125; Kehhâle, II, 107; Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Ali İbn Bâber, *Re'sü Mâli'n-Nedîm fî Tevârihi E'yân Ehli'l-İslâm*, thk. Süheyl Zekkâr, Beyrut-Lübnan 1997, s. 10; Zihni, *el-Hakâik*, 123; Muhammed Ahmed Başümeyl, "Gazvetu Bedri'l-Kübrâ, Gazvetü'l-Uhud", *Mevsuatü'l-Gazavati'l-Kübrâ*, Kahire 1985, I, 234-235; es-Se'âlibî, 213, 375; el-Abdülcâdir, 76; el-İstanbulî ve eş-Şelbî, *Nisâu Havle'r-Rasûl ve'r-Redde 'alâ Müfteriyâti'l-Müsteşrikîn*, s. 129.

⁴⁵ İbn Kesîr, VI, 354; el-Halebî, III, 393.

⁴⁶ el-Halebî, III, 393.

⁴⁷ el-Belâzürî, II, 23; İbn Abdülber, IV, 1701, 1704 (3061); İbn Asâkir, III, 126; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 15; ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 358; İbn Hacer, VII, 206 (10182); Sakallı, 293.

⁴⁸ Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Düreyd (321/933), *el-İştikâk (İştikâku'l-Esmâ', İştikâku Esmâ'i'l-Kabâ'il)*, thk. ve şrh. Abdusselâm Muhammed Hârûn, Mısır ts., s. 82.

⁴⁹ el-Belâzürî, II, 23.

⁵⁰ İbn Hacer, VII, 207 (10182); Şerbâsî, IV, 55.

⁵¹ İbn Hişâm, II, 266; el-Belâzürî, II, 23; et-Taberî, III, 72; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 134; ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 359; İbn Kesîr, III, 311; Ebû'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî (807/1405), *Mecme'u'z-Zevâ'id ve Menba'u'l-Fevâ'id*, Beyrut-Lübnan 1988, IX, 213; İbn Hacer, VII, 207 (10182); eş-Şâmî, XI, 29; ez-Zürkânî, III, 125; Cevâd Ali, *el-Mufasssâl fî Târîhi'l-'Arab Kable'l-İslâm*, Bağdat 1993, VII, 299; Şerbâsî, IV, 55; es-Se'âlibî, 213, 375; Ebû Şehbe, II, 162; Ahmed Halil Cum'a, *Nisâu Ehli'l-Beyt fî Davi'l-Kur'an ve'l-Hadîs*, Beyrut-Dimaşk 1994, 460; Muhammed Rıf'at, *Şehirâtü'n-Nisâ' el-'Arabîyyâtü ve'l-Müslimât*, Beyrut-Lübnan 1991, s. 85; Ebû Şehbe, I, 232.

⁵² Geniş bilgi için bk. Mevlanâ Niyâz, *Kadın Sahabiler*, trc. Ali Genceli, İstanbul 1971, s. 172.

Hiz. Zeyneb ve Ebû'l-Âs teyze çocukları idiler. Hiz. Hatice, yeğenini kendi çocuğu gibi seviyordu.⁵³ Ebû'l-Âs, zaman zaman teyzesi Hiz. Hatice'yi ziyaret ederdi.⁵⁴ Mekke dışına yaptığı ticarî seyahatlerden döndüğünde de teyzesi Hiz. Hatice'nin evine uğardı.⁵⁵ Bu geliş-gidişler sayesinde ev halkı, Ebû'l-Âs'ın güzel ahlaklı bir insan olduğunu öğrenmişti. Bu vesîleyle hem Hiz. Zeyneb Ebû'l-Âs'ı, hem de Ebû'l-Âs Hiz. Zeyneb'i yakından tanıma fırsatı bulmuştu.⁵⁶ Neticede bu görüşmeler esnasında ikisi arasında bir sevgi oluşmuştu.⁵⁷

Hiz. Peygamber ve Hiz. Hatice, her anne-baba gibi çocuklarını çok seviyorlardı ve onlara en ufak zarar gelmesinden korkuyorlardı. Hele söz konusu evlilik olunca endişelerinin çok daha fazla olacağını tahmin etmek zor değildir. Hiz. Peygamber'in ailesinin Mekkeliler arasında saygın bir yeri vardı. Hiz. Zeyneb, evlenme çağına geldiğinde Mekke ve Kureyş'in soylu aileleri dünürlük yoluyla Hiz. Peygamber'e akraba olmak istiyorlardı.⁵⁸ Aileler, oğulları için Hiz. Peygamber'in kızlarına tâlip olurken Hiz. Hatice, damat olarak Ebû'l-Âs'ı tercih etti. Hiz. Hatice, Rasûlullah'tan Hiz. Zeyneb'i Ebû'l-Âs'la evlendirmesini istedi.⁵⁹ Bir rivâyete göre ise; Hâle bint Huveylid, oğlu adına Hiz. Zeyneb'i kardeşi Hiz. Hatice'den istemiş; o da onun bu talebini Hiz. Peygamber'e bildirmişti.⁶⁰ Rasûlullah, Hiz. Hatice'nin bu isteğini olumlu karşıladı.⁶¹ Kendisi, kızlarını son derece kiskanır ve onları kötü huylu insanlarla nikâhlanmazdı. Kızlarından birini herhangi birine nikâhlamak istediği zaman kızını yanına oturtur ve: "Filanca seni istiyor" derdi.⁶² Hiz. Peygamber'in böyle davranması, evlenecekleri zaman kızlarının rızâlarını dikkate aldığını göstermektedir. Bu bilgi, Hiz. Zeyneb'in Ebû'l-Âs'la evlendirilmeden önce rızâsının alınmış olduğunu göstermektedir.

⁵³ İbn Hişâm, II, 266; et-Taberî, III, 72; el-Heysemî, IX, 213.

⁵⁴ el-İstanbulî, 129; Cum'a, 460; Kutub, 225.

⁵⁵ Nurgül Dere, *Hanım Sahabîler*, İstanbul 2010, s. 114.

⁵⁶ el-İstanbulî, 129; Cum'a, 460; Kutub, 225; Kara, 14.

⁵⁷ Dere, 114.

⁵⁸ Ahmed Muğniyye-Sâlih et-Târûtî, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Şerîf*, Beyrut-Lübnan 1994, I, 176.

⁵⁹ İbn Hişâm, II, 266; et-Taberî, III, 72; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 134; İbn Kesîr, III, 311; el-Heysemî, IX, 213; Başümeyl, I, 235; Ebû Şehbe, I, 232.

⁶⁰ Kehhâle, II, 107; Muğniyye, I, 176; Cum'a, 460; Muhammed Rıf'at, 84-85; Halid Erboğa, "Hiz. Zeyneb", *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, VI, 457; Kara, 15.

⁶¹ İbn Hişâm, II, 266; et-Taberî, III, 72; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 134; İbn Kesîr, III, 311; el-Heysemî, IX, 213; Muğniyye, I, 176; Cum'a, 460.

⁶² İbn İşhâk, 237 (355-356).

Böylelikle Rasûlullah, Hz. Hatice'nin isteği ve Hz. Zeyneb'in rızâsı üzerine bu evliliği onaylayarak⁶³ Hz. Zeyneb'i Ebû'l-Âs'la evlendirdi.⁶⁴

Hz. Zeyneb'in evliliğiyle beraber Hz. Peygamber, ilk defa bir çocuğunu evlendirmiş oldu.⁶⁵ Hz. Zeyneb, Hz. Peygamber'in nübüvvetinden kısa bir süre önce ve muhtemelen on yaşlarındayken evlenmiştir.⁶⁶

Hz. Zeyneb'in on yaşında evlenmesi bazıları tarafından hoş karşılanmayabilir. Fakat o dönemde bütün dünyada, özellikle Arap Yarımadası'nda kız çocukları çabuk gelişip olgunlaşıyor ve kendilerine iyi biri tâlip olduğunda evleniyorlardı. O günkü şartlar ve yaşam biçimi itibariyle de önemli problemler yaşanmıyordu. Kızların erken evlendirilmesi meselesi günümüz şartlarında anlaşılmaya çalışılırsa hataya düşülebilir. Nitekim bir olay, konu veya uygulama değerlendirilirken o günün zaman, mekân ve şartları mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.⁶⁷

Kaynaklarda bu evliliğin Hz. Peygamber'in nübüvvetinden önce gerçekleştiği belirtilmektedir.⁶⁸ Salih Suruç ise, evliliğin Hz. Peygamber'in nübüvvetinden sonra gerçekleştiğini düşünmekte ve Rasûlullah'ın bu evliliğe henüz bu tarz bir evliliği yasaklayıcı bir âyetin nâzil olmamış olmasından dolayı karşı çıkmadığını belirtmektedir.⁶⁹ Kaynak olarak ise İbn Hişâm'ı göstermektedir. Fakat İbn Hişâm, Hz. Zeyneb ve Ebû'l-Âs'ın nübüvvetten önce evlendiklerini rivâyet etmektedir.⁷⁰ Suruç, bu görüşüyle hem İbn Hişâm'ın rivâyetini yanlış aktarmakta hem de yalnız kalmaktadır.

⁶³ İbn Hişâm, II, 266; et-Taberî, III, 72; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 134; İbn Kesîr, III, 311; el-Heysemî, IX, 213; el-İstânbûlî, 129; Cum'a, 460.

⁶⁴ İbn Hişâm, II, 266; et-Taberî, III, 72; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 19; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 134; İbn Kesîr, III, 311; el-Heysemî, IX, 213; el-İstânbûlî, 129; Cum'a, 460; Başümeyl, I, 235; Muğniyye, I, 176; İbn Habîb, 53, 99; el-Hâkim, VII, 2444 (6838); el-Hargûşiy, II, 52; İbn Hazm, *Cevâmi' u's-Sîreti'n-Nebeviyye*, 31; İbn Asâkir, III, 126, 141; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 13; el-Halebî, III, 393; el-Kastalânî, II, 60; Ebû Şehbe, I, 232; Muhammed Hüseyin Heykel, *Hayâtu Muhammed*, Kahire 1963, s. 129.

⁶⁵ İbn Sa'd, VIII, 31; İbnü'l-Cevzî, III, 349; el-Ak, II, 846; Kara, 15.

⁶⁶ M. Nazif Şahinoğlu, "Zeyneb binti Muhammed", *İA*, XIII, 554; Reşadet Ahmedov, *Sünnette Evlenme ve Evlendirmeler*, yüksek lisans tezi, Marmara Üniv., SBE, İstanbul 2006, s. 99.

⁶⁷ Kara, 16.

⁶⁸ İbn Hişâm, II, 266; el-Belâzürî, II, 23; et-Taberî, III, 72; İbn Asâkir, III, 142; İbnü'l-Cevzî, IV, 113; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 134; ez-Zehebî, *Siyeru A'lami'n-Nübelâ*, nşr. Şuayb el-Arnavut v.dğr., Beyrut 1990, II, 246; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm*, el-Megâzî, 358; İbn Kesîr, III, 311; el-Heysemî, IX, 213; Kehhâle, II, 107; Zihni, *el-Hakâik*, 123; Başümeyl, I, 235; ; Ebû Şehbe, II, 162; Muhammed Rıf'at, 85.

⁶⁹ Salih Suruç, *Peygamberimizin Hayatı*, İstanbul 2008, II, 435-36.

⁷⁰ İbn Hişâm, II, 266.

Kaynaklarda Ebû'l-Âs'ın evlenirken Hz. Zeyneb'e ne kadar mehir verdiği dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Hz. Peygamber'in beş yüz dirheme vurgu yaptığı "Ben ne eşlerimden hiçbirine bundan fazlasını verdim, ne de kızlarımdan hiçbirine bundan daha fazlasını istedim" hadisinden hareketle Hz. Zeyneb'in mehir bedelinin de beş yüz dirhemden fazla olmadığını söyleyebiliriz.⁷¹

Hz. Zeyneb evlendikten sonra eşi Ebû'l-Âs'ın evinde ikâmet etmeye başladı.⁷² Hz. Peygamber, Hz. Zeyneb'i ziyaret eder, onun ve eşinin hâl ve hatırlarını sorardı. Zaman zaman Ebû'l-Âs'ın annesi Hâle'yi de ziyaret eder, bazen onun evinde kaylûle uykusuna bile yatarı.⁷³

B. Çocukları

Hz. Zeyneb'in Ebû'l-Âs b. Rebî'le olan evliliğinden Ali ve Ümâme adında bir erkek, bir de kız çocuğu olmuştur.⁷⁴

1. Ali b. Ebî'l-Âs b. Rebî'

Ali b. Ebî'l-Âs b. Rebî'nin doğumu hakkında ulaşılan kaynaklarda herhangi bir bilgi yer almamaktadır. M. Emîn Yıldırım ise onun, nübüvvetin 5. veya 6. senesinde doğduğunu söylemektedir.⁷⁵ Bazı yazarlar onun Ümâme'nin ağabeyi olduğunu söylerken,⁷⁶ bazı yazarlar ise Ümâme'nin onun ablası olduğunu ifade ederler.⁷⁷

⁷¹ İbn Sa'd, VIII, 143; Yıldırım, 140.

⁷² el-İstanbulî, 130; Cum'a, 461.

⁷³ Cum'a, 478-479; Kara, 16.

⁷⁴ İbn İshâk, 229 (340); İbn Sa'd, VIII, 31; İbn Habîb, 53, 99; el-Belâzürî, II, 27 (529); el-Makdisî, I, 114; Ebû'l-Ferec Alî b. Hüseyin b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî el-İsfahânî (356/967), *Ahbârü'n-Nisâ' fî Kitâbi'l-Eğânî*, thk. Abdülemir Ali Mihenna, Beyrut-Lübnan 1988, s. 143; el-Hâkim, VII, 2444 (6838); el-Kudâ'î, 230; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-'Arab*, Beyrut-Lübnan 1983, s. 16, 77; İbn Abdülber, IV, 1854 (3360); İbn Asâkir, III, 126; İbnü'l-Cevzî, III, 349; IV, 113; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 13; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 186 (6035); VI, 130 (6956); ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 358; Ahdü'l-Hulefâi'r-Râşidîn, 74; İbn Kesîr, V, 308; VI, 354; Ebû Muhammed Bedreddin Hasan b. Ömer b. Habîb el-Halebî (779/1377), *el-Muktefâ min Sîretü'l-Mustafâ (s.a.v.)*, thk. Mustafâ Muhammed Hüseyin ez-Zehebî, Kahire 1996, s. 109; el-Heysemî, IX, 212; İbn Hacer, VIII, 152 (11223); el-Kastalânî, II, 61; el-Halebî, II, 452; Zeyneb, I, 398-399; Moğoltây, 97; Ebû'l-Hasen Ali el-Hasenî en-Nedvî, *Sîretü'n-Nebeviyye*, Suud 1979, s. 356; es-Se'âlibî, 213; el-Abdülcadîr, 78; el-İstanbulî, 130; Kutub, 226; Zihni, *el-Hakâik*, 125; Şerbâsî, IV, 57.

⁷⁵ Yıldırım, 178.

⁷⁶ Şahinoğlu, 555; Yıldırım, 178.

⁷⁷ Zülfikar Durmuş, "Hz. Peygamber'in Kızlarıyla Olan İletişimi", *Diyanet İlmî Dergi*, c. 45, sy. 1 (Ocak-Şubat-Mart 2009), s. 78.

Ali, bebekken Benû Ğâdirah kabilesinde sütanneye verilmişti. O günlerde Ebû'l-Âs müşrikti. Hz. Peygamber, Ali'yi o kabileden ayırarak şöyle buyurdu:

“Kim bana bir şeyde ortak ise, ben ona daha fazla hak sahibiyim. Hangi kâfir bir Müslümanla bir şeyde ortak ise, o şeye o Müslüman kâfirden daha fazla hak sahibidir.”⁷⁸

Bir gün Ali, ciddi şekilde hastalanmıştı. Hz. Zeyneb, her anne gibi çocuğunun bu durumundan endişelenerek Hz. Peygamber'e “Oğlum ölmek üzere, bana geliniz” diye haber gönderdi. Hz. Peygamber de kızına selâm söyleyip “Allah'ın almak ve vermek istediği her şey kendisine aittir. Her şeyin ilm-i ilâhîde muayyen bir ömrü vardır. Kızım, sabret ve bu sabrın Allah katında ecir ve sevâbı olduğunu hatırla” diyerek haber yolladı. Bu defa Hz. Zeyneb Rasûlullah'a and vererek “Her halde geliniz” diye haber gönderdi. Bu haber üzerine Rasûlullah kalktı. Sa'd b. Ubâde, Mu'az b. Cebel, Übey b. Ka'b, Zeyd b. Sâbit ve başka kimselerle Hz. Zeyneb'in evine geldi. Hasta çocuk Nebi'nin kucağına verildi. Çocuğun hayatı ihtizârda ve muzdarib bir halde idi. Vücudu za'fiyetten eski kırabaya dönmüştü. Rasûlullah ağlıyordu. Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde:

–Yâ Rasûlullah bu yaş, bu ağlayış nedir, diye hayretini belirtti. Rasûlullah da ona:

–Bu gözyaşı, Allah'ın merhametli kullarının gönüllerine koyduğu bir rahmettir. Allah kullarından ancak merhametli olanlara merhamet eder,⁷⁹ buyurdu. Ali'nin bu olay sonrasında öldüğü rivâyet edilmektedir.⁸⁰

Bir rivâyete göre ise hasta olan çocuktan Ümâme olarak bahsedilmektedir.⁸¹ Eğer söz konusu çocuk vefât etmişse bu rivâyet doğru

⁷⁸ el-Makdisî, I, 114; İbn Abdülber, III, 1134 (1857); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 623 (3785); Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed b. Manzûr (711/1311), *Târîhu Dimaşk li İbn Asâkir*, thk. Rûhiyye en-Nehâs v.dğr., Dimaşk-Suriye 1984, XVIII, 101; el-Heysemî, IX, 212; el-Abdülcâdir, 80-81.

⁷⁹ *el-Buhârî*, Cenâiz, 33; Bedreddîn Ebî Muhammed Mahmûd b. Ahmed el-Aynî (855/1451), *Umdetü'l-Kârî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, thk. İdâretü'l-Tıbbâ'ati'l-Müniriyyeti, Beyrut-Lübnan ts., VII, 73; Zeynüddîd Ahmed b. Ahmed b. Abdi'l-latîf ez-Zebîdî (812/1409), *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, trc. ve şrh. Kâmil Miras, Ankara 1978, IV, 375-376; Yusuf Ziya Keskin, “Hz. Peygamber'de Çocuk Sevgisi”, *Hz. Peygamber ve İnsan Sevgisi*, I. Kutlu Doğum Sempozyumu Bildirileri, Urfa Nisan 2007, s. 214; Abdurrahman Çetin, *Örneklerle Peygamberimiz*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006, s. 231.

⁸⁰ el-Aynî, VII, 73; ez-Zebîdî, IV, 379-380; Kara, 40.

⁸¹ Ahmed b. Hanbel, V, 204, 206-207.

değildir. Zira Hz. Zeyneb ve Hz. Peygamber, Ümâme'den önce vefât etmiştir. Kaynaklarda kabul gören genel görüşe göre Ümâme, teyzesi Hz. Fâtîma'nın vefâtından sonra Hz. Ali, onun vefâtından sonra ise Muğire b. Nevfel ile evlenmiş ve Muğire'nin yanında yetişkin bir kadinken vefât etmiştir. Dolayısıyla bu olayda söz konusu hasta çocuğun Ümâme olma ihtimali son derece zayıftır. Bu durumda hasta çocuğun Ali olduğunu kabul etmek daha doğru görünmektedir.

Ali'nin vefâtının bu olaydan sonra olup olmadığı şüphelidir. Nitekim Mekke'nin fethedildiği gün onun Hz. Peygamber'in terkisinde olduğu⁸² ve Mekke'ye böyle girdikleri rivâyet edilmektedir.⁸³ Yine o zaman onun ergenlik döneminde olduğu⁸⁴ veya genç bir delikanlı olduğu da rivâyet edilmektedir.⁸⁵

Ali'nin vefât tarihiyle ilgili kaynaklarda farklı rivâyetler mevcuttur. Onun küçükken,⁸⁶ henüz ergenliğe erişmemiş bir çocukken⁸⁷ veya ergenlik çağına erişmiş bir delikanlıyken vefât ettiği⁸⁸ rivâyet edilir. Yine Mekke'nin fethinden sonra öldüğü,⁸⁹ Hz. Zeyneb hayattayken öldüğü,⁹⁰ Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti zamanında gerçekleşen Yermük Günü şehid edildiği⁹¹ veya Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında öldüğü de rivâyetler arasındadır.⁹² M. Emin Yıldırım ise onun, hicretin 8. yılında (m. 630) vefât ettiğini ve vefât ettiğinde 17 yaşında olduğunu bildirmektedir.⁹³

Görüldüğü üzere ulaşılan kaynaklar doğrultusunda Ali hakkında var olan bilgiler çok azdır. Dolayısıyla ona dair fazla bir şey bilinmemektedir.

⁸² İbn Abdülber, III, 1134; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 14; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 623 (3785); VI, 130 (6956); İbn Manzûr, XVIII, 101; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 246; el-Heysemî, IX, 212; el-Kastalânî, II, 61; el-Halebî, II, 452; Zeyneb, I, 398; es-Se'âlibî, 213; el-Abdülcâdir, 81; Cum'a, 461; Abdüllatif Uyan, *Menkabelerle İslâm Meşhurları Ansiklopedisi*, İstanbul 1983, III, 2106.

⁸³ İbn Abdülber, III, 1134.

⁸⁴ el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 14.

⁸⁵ es-Se'âlibî, 213.

⁸⁶ Moğoltây, 97; Cum'a, 461.

⁸⁷ İbn İshâk, 229 (340); İbn Sa'd, VIII, 31; el-İsfahânî, 143; İbn Asâkir, XVIII, 101; İbnü'l-Cevzî, IV, 113; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 623 (3785); VI, 130 (6956); İbn Manzûr, XVIII, 101; ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 358; III, 74; a.mlf., *Siyer*, II, 246; el-Heysemî, IX, 212; İbn Hacer, VIII, 152 (11223); el-Kastalânî, II, 61; Zeyneb, I, 398; el-Abdülcâdir, 81; Ebû Şehbe, II, 490.

⁸⁸ el-Belâzürî, II, 27 (529); İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-'Arab*, 16, 77; es-Safedî, I, 82; el-Halebî, II, 452; el-Abdülcâdir, 81.

⁸⁹ İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2004, s. 292.

⁹⁰ Mehmed Zihni, *Meşâhîru'n-Nisâ*, sad. Bedreddin Çetiner, İstanbul 1982, I, 327.

⁹¹ İbn Kelbî, 57; İbn Manzûr, XVIII, 101.

⁹² el-Kudâ'î, 231.

⁹³ Yıldırım, 178.

2. Ümâme bint Ebî'l-Âs b. Rebî'

Ümâme bint Ebî'l-Âs'ın doğumuyla ilgili kaynaklarda kesin bir bilgi yer almamakla beraber nübüvvetin 7. veya 8. senesinde doğduğu tahmin edilmektedir. İsminin manası; annecik, küçük anne olan Ümâme'nin künyesi; "Ümmü Yahya"dır.⁹⁴

Hz. Peygamber, ilk kız torunu olan Ümâme'yi⁹⁵ çok severdi.⁹⁶ Ümâme henüz küçük bir kız çocuğuyken onu mübârek omuzlarında taşırdı.⁹⁷ Mescide o omzundayken girer⁹⁸ ve namaz kılariken bile onu omzunda taşırdı.⁹⁹ Hatta insanlara namazda imamlık yaparken dahi Ümâme'yi omzunda taşıdığı olmuştur.¹⁰⁰ Namaz esnasında ruku' ve secdeye varırken onu yere koyar, ayağa kalktığı anda ise tekrar omzuna alırdı.¹⁰¹ Namazı bitirinceye kadar bu şekilde devam ederdi.¹⁰²

Ümâme, Hz. Peygamber'in mübârek omuzlarında olmaktan büyük mutluluk duyuyor olmalıydı ve muhtemelen Rasûlullah, torununun bu sevincini bölmek için onu namazda dahi omzuna alırdı. Yine Hz. Peygamber, namaz esnasında ruku' ve secdeye vardığında torununun yere düşüp zarar görmesinden korktuğu için onu yere koyar; doğrulduğunda ise tekrar omzuna alırdı.

Hz. Peygamber'in Ümâme'ye olan sevgisini açıkça anlayabileceğimiz şu olay oldukça mânidârdır:

⁹⁴ Yıldırım, 180.

⁹⁵ Yıldırım, 181.

⁹⁶ İbn Abdülber, IV, 1788 (3236); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 22 (6717); es-Safedî, IX, 377; el-Halebî, II, 452; Zeyneb, I, 399; es-Se'âlibî, 213.

⁹⁷ Ahmed b. Hanbel (241/855), *el-Müsned*, İstanbul 1992, V, 303; *el-Buhârî*, Salâh, 106; Ebû Davûd Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistanî (275/888), *es-Sünen*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, İstanbul 1992, Salâh, 165; Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî (303/915), *es-Sünen*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, İstanbul 1992, Mesâcid, 19; İbn Hacer, VIII, 24 (10828).

⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, V, 303-304; *Ebû Davûd*, Salâh, 165; *en-Nesâî*, Mesâcid, 19.

⁹⁹ el-Makdisî, I, 114; el-Hargûşiy, II, 53; İbn Abdülber, IV, 1788 (3236); es-Safedî, IX, 377; İbn Hacer, VII, 209 (10182); el-Halebî, II, 452; es-Se'âlibî, 213, 376.

¹⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, V, 296, 304, 311; *Müslîm*, Mesâcid, 42; *en-Nesâî*, İmâm, 37; Sehv, 13; Saffet Sancaklı, "Hz. Peygamber'in Yakın Çevresindeki Hanımlara Karşı Muâmelelerindeki Nezâket, Zarafet ve İncelik", *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara 2009, c. 45, sy. 1, s.111.

¹⁰¹ Ahmed b. Hanbel, V, 296, 303-304, 311; Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî (255/869), *Sünenü'd-Dârimî*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, İstanbul 1992, Salâh, 93; *el-Buhârî*, Edeb, 18; *Müslîm*, Mesâcid, 42; *Ebû Davûd*, Salâh, 165; *en-Nesâî*, Mesâcid, 19; İmâm, 37; Sehv, 13; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 14; el-Kastalânî, II, 61; Zeyneb, I, 399; el-Abdülcâdir, 82; İhsan Arslan, *Beşeri ve Siyasi Yönleriyle Hz. Peygamber'in Hoşgörüsü*, yüksek lisans tezi, Selçuk Üniv., SBE, Konya 2000, s. 133; Saffet Sancaklı, "Hz. Peygamber'in Çocuklara Verdiği Değer Bağlamında Sokak Çocukları Sorununa Genel Bir Bakış", *SÜİFD*, Konya 2006, sy. 21, s. 22.

¹⁰² Ahmed b. Hanbel, V, 303; *Ebû Davûd*, Salâh, 165; *en-Nesâî*, Mesâcid, 19.

Habeşistan Kralı Necaşi, Rasûlullah'a bir takım hediyeler göndermişti.¹⁰³ Bu hediyelerin içinde kıymetli boncuktan yapılmış değerli bir kolye de vardı.¹⁰⁴ Bir rivâyete göre ise, mezkûr takı altın bir yüzüktü.¹⁰⁵ Rasûlullah'ın hanımları bir evde toplanmışlardı. Ümâme ise evin kenarında toprakla oynuyordu.¹⁰⁶ Rasûlullah oradakilere:

–Bu kolyeyi, yakınlarımdan en çok sevdiğim kişiye hediye edeceğim, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in bazı hanımları, Hz. Aişe'yi kastederek:

–Onu, Ebû Kuhâfe (Ebû Bekir)'nin kızı elde etmiştir, dediler. Daha sonra Hz. Peygamber, Ümâme'yi yanına çağırdı ve kolyeyi ona taktı.¹⁰⁷ Rasûlullah, kolyeyi Ümâme'nin boynuna takarken onun gözünde çapak gördü. Çapağı eliyle sildi. Ümâme'ye:

–Bununla süslen, ey kızcağızım, dedi.¹⁰⁸

Hz. Peygamber'in Ümâme'ye karşı tutumlarından anlaşılacağı üzere o, yüreği torun sevgisiyle dolu bir dedeydi. Torunları söz konusu olduğunda o kadar hassas olurdu ki; namaz esnasında bile bir taraftan onları mutlu ederken, diğer taraftan da onlara zarar gelmemesine gayret ederdi.

Ümâme, h. 11. (m. 632)¹⁰⁹ veya 12. yılda¹¹⁰ teyzesi Hz. Fâtıma'nın vefâtından sonra Hz. Ali ile evlendi.¹¹¹ Hz. Fâtıma vefât etmeden önce yeğeni

¹⁰³ İbn Sa'd, VIII, 40, 233; Ahmed b. Hanbel, VI, 101; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 22 (6717); İbn Hâcer, VIII, 25.

¹⁰⁴ İbn Sa'd, VIII, 40, 233; Ahmed b. Hanbel, VI, 101; İbn Abdülber, IV, 1789 (3236); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 22 (6717); es-Safedî; IX, 377; İbn Hâcer, VIII, 25; el-Halebî, II, 452; el-Abdülçâdir, 82.

¹⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, VI, 119; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd b. Mâce (273/887), *es-Sünen*, thk. Muhammed Fu'âd Abdülbâkî, İstanbul 1992, *Libâs*, 40; *Ebû Davûd*, Hâtem, 8; İbn Hâcer, VIII, 25; Said Havva, *el-Esâs fi's-Sünne Sireti'n-Nebeviyye*, İstanbul 1991, IV, 536.

¹⁰⁶ Muhammed b. Salih ed-Dımaşkî, *Peygamber (s.a.v) Külliyyâtı*, trc. Recep Doğru-Halil İbrahim Kaçar, İstanbul 2006, XI, 45.

¹⁰⁷ İbn Sa'd, VIII, 40, 233; Ahmed b. Hanbel, VI, 101; İbn Abdülber, IV, 1789 (3236); es-Safedî; İbn Hâcer, VIII, 25; IX, 377; el-Halebî, II, 452; el-Abdülçâdir, 82.

¹⁰⁸ İbn Sa'd, VIII, 40, 233; İbn Hâcer, VIII, 25.

¹⁰⁹ Yıldırım, 180.

¹¹⁰ İbn Kesîr, VI, 353.

¹¹¹ İbn İshâk, 229 (340); İbn Sa'd, VIII, 31; İbn Habîb, 53, 99; el-Belâzürî, II, 27 (529); el-İsfahânî, 143; el-Hargûşiy, II, 53; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-'Arab*, 16, 77; el-Beyhakî, VII, 282; İbn Abdülber, IV, 1789 (3236); İbn Asâkir, III, 142; İbnü'l-Cevzî, IV, 113; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 14-16; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 22 (6717); ez-Zehabî, *Siyer*, II, 246; a.m.f., *Târihu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 358; III, 75; es-Safedî, I, 82; IX, 377; İbn Kesîr, V, 308; VI, 354; İbn Hacer, VII, 209 (10182); VIII, 25, 152 (11223); Zihni, *el-Hakâik*, 125; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-'Arab*, 77; el-Kastalânî, II, 61; el-Halebî, II, 452; Zeyneb, I, 399; Moğoltây, 97; es-Se'âlibî, 213; el-Abdülçâdir, 83; Cum'a, 461; Ebû Şehbe, II, 490; Şerbâsî, IV, 57.

Ümâme'yle evlenmesini Hz. Ali'ye kendisi vasiyet etmişti.¹¹² Hz. Fâtıma, Hz. Ali'nin kendisinden sonra Ümâme ile evlenmesini vasiyet ederken bunun sebebini şöyle açıklamıştır: “Çünkü Ümâme tıpkı benim gibi çocuklarıma karşı şefkatli ve merhametlidir.”¹¹³ Ümâme'nin babası Ebû'l-Âs b. Rebî', vefât etmeden önce Zübeyr b. Avvâm'a vekâlet vermiş, kızını evlendirmesi konusunda vasiyette bulunmuştu. Zübeyr de vasiyet gereğince Ümâme'yi Hz. Ali'yle evlendirdi.¹¹⁴

Hz. Ali, hilâfeti zamanında kendisine düzenlenen suikast sonucunda ağır yaralandı. Vefâtından sonra Muâviye'nin Ümâme'yle evlenmesinden korktuğu için Muğire b. Nevfel b. Hâris b. Abdülmuttalib'e kendisinden sonra onunla evlenmesini vasiyet etti.¹¹⁵ Ayrıca vefât edeceği zaman Ümâme'yi yanına çağırđı ve Muâviye'nin kendisiyle evlenmek isteyebileceğinden bahsederek Muğire b. Nevfel ile evlenmesini istedi.¹¹⁶ Bir rivâyete göre ise, Muâviye'nin evlenmesinden korktuğu için değıl de sadece böyle olmasını istediğı için bu evliliğı tavsiye etmişti.¹¹⁷

Nitekim Hz. Ali tahmininde yanılmadı. Muâviye, Hz. Ali'nin vefâtından sonra Ümâme'nin iddeti sona erince Mervan'ı 100 bin dinâr mehir bedeliyle göndererek evlilik teklifinde bulundu. Ümâme, onun bu teklifini reddetti¹¹⁸ ve Hz. Ali'nin vasiyeti üzerine Muğire b. Nevfel ile evlendi.¹¹⁹ Bu evlilik, hicretin 40. yılında (m. 661) gerçekleşmiştir.¹²⁰ Hz. Ali'nin vefâtının ardından Ümâme'nin Ebû'l-Heyyâc b. Ebî Süfyân b. el-Hâris b. Abdülmuttalib'le evlendiğı de rivâyet edilmektedir.¹²¹

¹¹² el-Kudâ'i, 230; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 14; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 22 (6717); el-Halebî, II, 452; Zeyneb, I, 399; es-Se'âlibî, 213; el-Abdülcâdir, 83; Zihni, *el-Hakâik*, 125.

¹¹³ Tevfik Ebû İlm, 157. Ayrıca bk. Adem Saraç, *Gülüin Gülleri*, İstanbul 2007, s. 287.

¹¹⁴ İbn Abdülber, IV, 1789 (3236); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 22 (6717); es-Safedî, IX, 377; el-Halebî, II, 452; el-Abdülcâdir, 83.

¹¹⁵ İbn Kuteybe, 127; el-Makdisî, I, 113; İbn Abdülber, IV, 1789 (3236); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 22 (6717); el-Halebî, II, 452; el-Abdülcâdir, 83.

¹¹⁶ ez-Zübeyr b. Bekkâr, 29; İbn Abdülber, IV, 1789-1790 (3236); es-Safedî, IX, 377; İbn Hacer, VIII, 25 (11223); el-Halebî, II, 452-453.

¹¹⁷ İbn Hacer, VIII, 25 (11223); Zeyneb, I, 399.

¹¹⁸ el-Belâzürî, II, 27-28 (52930); İbn Abdülber, IV, 1790 (3236); es-Safedî, IX, 377; İbn Hacer, VIII, 25 (11223); el-Halebî, II, 453.

¹¹⁹ İbn İshâk, 229 (340); İbn Sa'd, VIII, 233; İbn Kuteybe, 127; el-Belâzürî, II, 27-28 (52930); el-Makdisî, I, 114; el-Hargûşiy, II, 53; el-Beyhakî, VII, 282; İbn Abdülber, IV, 1789-1790 (3236); İbn Asâkir, III, 142; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 14; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 22 (6717); ez-Zehabî, *Siyer*, I, 335 (71); es-Safedî, I, 82; IX, 377; İbn Hacer, VIII, 25 (11223); el-Halebî, II, 453; Zeyneb, I, 399; el-Abdülcâdir, 83; Ebû Şehbe, II, 490.

¹²⁰ Yıldırım, 180.

¹²¹ el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 14; el-Abdülcâdir, 83.

Ümâme, h. 50¹²² (m. 670)¹²³ yılında Muğire'yle evliyken vefât etti.¹²⁴ Ümâme'nin bir hastalık sonucunda Irak'ın Necef bölgesindeki Kûfe şehrinde vefât ettiği belirtilmektedir.¹²⁵

Ümâme'nin Hz. Ali ve Muğire ile olan evliliklerinden çocuğu olup olmadığına dair farklı rivâyetler mevcuttur. Bir rivâyete göre Hz. Ali'den çocuğu olmamıştır.¹²⁶ Diğer bir rivâyete göre ise Hz. Ali'den Muhammedü'l-Evsât adında¹²⁷ bir erkek çocuğu olmuştur.¹²⁸ Kaynakların genelinde yer alan bilgiye göre sadece Muğire b. Nevfel'le olan evliliğinden Yahya adında bir erkek çocuğu dünyaya gelmiştir.¹²⁹ Nitekim o, Yahya ile künyelenirdi.¹³⁰ Yahya'nın nesli devam etmemiştir.¹³¹ Kaynaklarda bu evlilikten çocuğunun olmadığı bilgisi de mevcuttur.¹³²

C. Nesli

Hz. Zeyneb'in Ebû'l-Âs ile olan evliliğinden Ümâme ve Ali adında iki çocuğu olmuştur. Ali, evlenmeden vefât ettiği için Hz. Zeyneb'in Ali'den nesli devam etmemiştir. Kızı Ümâme ise önce Hz. Ali, onun vefâtından sonra ise Muğire b. Nevfel'le evlenmiştir. Ümâme'nin Muğire'den Yahya adında bir çocuğu olmuştur. Yahya'nın nesli devam etmemiştir. Sonuç olarak Hz. Zeyneb'in

¹²² el-Kudâ'î, 231; es-Safedî, IX, 377; el-Abdülçâdir, 84; Mahmud Es'ad, *İslâm Tarihi (Tarih-i Dinî İslâm)-İslâmiyet Öncesi Araplar Mekke-Medine Devri*, thk. Ahmed Lütfü Kazancı-Osman Kazancı, İstanbul 1983, s. 495.

¹²³ Gülgün Uyar, "Muğire b. Nevfel", *DİA*, XXX, 376.

¹²⁴ İbn İshâk, 229 (340); İbn Sa'd, VIII, 233; el-Hargûşiy, II, 53; el-Beyhakî, VII, 282; İbn Abdülber, IV, 1789 (3236); İbn Asâkir, III, 142; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 22 (6717); ez-Zehebî, *Siyer*, I, 335 (71); İbn Hacer, VIII, 25 (11223); el-Abdülçâdir, 83.

¹²⁵ Yıldırım, 181.

¹²⁶ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-'Arab*, 16; İbn Abdülber, IV, 1789 (3236); el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 14; es-Safedî, I, 82; İbn Hacer, VIII, 25 (11223); el-Abdülçâdir, 83; Ebû Şehbe, II, 490.

¹²⁷ İbn Sa'd, III, 20; el-Belâzürî, II, 27 (529); et-Taberî, VI, 70; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, III, 397; el-Abdülçâdir, 83.

¹²⁸ İbn Sa'd, III, 20; et-Taberî, VI, 70; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, III, 397; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, *Ahdü'l-Hulefâi'r-Râşidîn*, 44.

¹²⁹ İbn Kuteybe, 127, 142; el-Belâzürî, II, 530; el-Makdisî, I, 114; el-Hargûşiy, II, 53; İbn Abdülber, IV, 1789 (3236); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 22 (6717); ez-Zehebî, *Siyer*, I, 335 (71); es-Safedî, I, 82; İbn Hacer, VIII, 25 (11223); el-Abdülçâdir, 83-84; Ebû Şehbe, II, 490; Uyar, 376.

¹³⁰ İbn Kuteybe, 127; el-Belâzürî, II, 530; İbn Abdülber, IV, 1789 (3236); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 22 (6717); ez-Zehebî, *Siyer*, I, 335 (71); el-Abdülçâdir, 83-84; Yıldırım, 180.

¹³¹ el-Makdisî, I, 114; el-Hargûşiy, II, 53; Uyar, 376.

¹³² İbn Abdülber, IV, 1789 (3236); es-Safedî, I, 82; İbn Hacer, VIII, 25 (11223); el-Abdülçâdir, 83; Ebû Şehbe, II, 490; Uyar, 376.

nesli devam etmemiştir.¹³³ Hz. Peygamber'in soyu, Hz. Ali ile evlendirdiği ve kendisinden altı ay kadar sonra vefât eden küçük kızı Hz. Fâtımâ'dan olma Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den devam etmiştir.¹³⁴

III. MÜSLÜMAN OLMASI ve YAŞADIĞI SIKINTILAR

Bu başlık altında Hz. Zeyneb'in Müslüman olması, Medine'ye hicret edene kadar Mekke'de yaşamış olduğu sıkıntılar ve Bedir Savaşı sonrasında yaşanan olaylardan bahsedilmektedir.

A. Müslüman Olması

Hayatı boyunca putlara hiç tapmayan Hz. Zeyneb,¹³⁵ Rasûlullah peygamberlikle görevlendirildiği zaman ona iman ederek Müslüman oldu.¹³⁶ Müslüman olduktan sonra ise yaşamını İslâm dininin gerektirdiği şekilde idâme ettirmeye çalıştı.¹³⁷ Hz. Peygamber'e risâletin 40 yaşında verildiği bilindiğine göre Hz. Zeyneb de Müslüman olduğunda 10 yaşlarında bulunuyor olmalıdır.¹³⁸

Hz. Zeyneb İslâm'a ilk inananlardan olmasına rağmen kaynaklarda ilk Müslümanlardan sırasıyla; Hz. Hatice, Hz. Ali, âzâdlısı Hz. Zeyd ve Hz. Ebû Bekir olarak bahsedilmektedir. Hz. Zeyneb'in adı ise sarâhaten zikredilmemektedir. Lâkin buradan hareketle Hz. Zeyneb'in ilk imân edenlerden olmadığı sonucu çıkarılmamalıdır. Zira Hz. Hatice ve ailesi ifadeleriyle iktifâ edilmiştir.

Nitekim kaynaklarda Hz. Zeyneb'in imân edişi Hz. Hatice ve kızkardeşlerinin adıyla birlikte zikredilmektedir. Hz. Peygamber'e ilk önce iman eden ve ilk önce Müslüman olan kişi Hz. Hatice olduğu için kaynaklarda yer alan:

¹³³ İbn Kuteybe, 142; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-'Arab*, 16; İbn Abdülber, IV, 1789 (3236); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 22 (6717); ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, Ahdü'l-Hulefâi'r-Râşidîn, 44; İbn Hacer, VIII, 25 (11223); Zihni, *el-Hakâik*, 125; el-Abdülcadir, 83; Ebû Şehbe, II, 490.

¹³⁴ Avcı, 106; Kandemir, "Fâtıma", *DİA*, XII, 219-220.

¹³⁵ Havva Ergene Işık, *Kadınlık Âleminin Yıldızları Hanım Sahabeler*, İstanbul 2005, s. 251.

¹³⁶ İbn İshâk, 61 (59); İbn Hişâm, II, 266; İbn Sa'd, VIII, 31; el-Belâzürî, II, 23; et-Taberî, II, 368; III, 72; İbnü'l-Cevzî, III, 124; IV, 113; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 40, 134; İbn Fazlullâh el-Umerî (749/1301), *es-Sîretü'n-Nebeviyye fî Mesâliki'l-Ebsâr fî Memâliki'l-Emsâr*, thk. Muhammed İsâ el-Harîrî, Beyrut-Lübnan 1997, s. 73; İbn Kesîr, II, 295; el-Heysemî, IX, 213; İbn Hacer, VIII, 151 (11223); Muhammed Rıf'at, 85; Başümeyl, I, 235; Cum'a, 462; Muhammed b. el-Hüseyin b. Abdillâh el-Hüseyinî es-Semerkandî (996/1588), *Tuhfetu't-Tâlib bi Ma'rifeti men Yentesibu ilâ Abdillâh ve Ebî Tâlib*, Medine 1998, s. 15; Zeyneb, I, 398; Hasan b. Muhammed b. Abbas b. Ali b. Abdülvehhab el-Meşşât (1399/1979), *İnaretü'd-Düca fî Meğâzi Hayri'l-Verâ (s.a.v.)*, Beyrut 2006, s. 177.

¹³⁷ İbn Hişâm, II, 266; İbn Sa'd, VIII, 31; el-Belâzürî, II, 23; et-Taberî, III, 72; el-Heysemî, IX, 213; el-Umerî, 73.

¹³⁸ Suruç, II, 435.

“Rasûlullah peygamberlikle görevlendirildiğinde Hz. Hatice ve kızları ona iman etti.”¹³⁹ kaydından anlaşılması gereken Ahmet Önkal’ın da ifade ettiği gibi Hz. Zeyneb ve kardeşlerinin annesi Hz. Hatice’den sonra ilk imân eden kişiler olduğudur.¹⁴⁰ Adem Apak da Hz. Hatice’nin ardından sırasıyla kızları Hz. Zeyneb, Rukiyye ve Ümmü Gülsüm’ün Rasûlullah’a ilk imân eden kişiler olduğunu belirtmektedir. Hz. Ali, Hz. Zeyd ve Hz. Ebû Bekr’in ismini ise daha sonra zikretmektedir.¹⁴¹ Zira Hz. Peygamber risâlete mazhar olunca; hanımı Hz. Hatice ile birlikte büyük kızı Hz. Zeyneb ve diğer kızları da ona imân ettiler.¹⁴² Hz. Zeyneb’in ilk Müslümanlardan olduğu¹⁴³ konusunda bir tereddüt yoktur.

Hz. Peygamber’e ilk vahiy geldiği zaman Hz. Zeyneb, teyzesinin oğlu Ebû’l-Âs’la evliydi. Anne-babasının evine sürekli gidip geliyordu. Eşi sefere çıktığında ise anne ve babasını daha sık görebiliyordu.¹⁴⁴ Bu gidiş gelişlerde babasının risâletini ilk başta öğrenmiş olduğunu kabul etmek gerekir. Zira “Kalk ve uyar”¹⁴⁵ âyeti ile tebliğ görevine başlayan Hz. Peygamber’in önce hanımı ve ardından kızlarını İslâm’a çağırdığı düşünülmelidir.

Rasûlullah, Ebû’l-Âs b. Rebî‘’yi İslâm’a çağırdığında Ebû’l-Âs, bunu reddederek şirk üzere kalmaya devam etti.¹⁴⁶ Hz. Zeyneb kendisini Müslüman olmaya davet ettiğinde ise bu teklif karşısında sessiz kaldı.¹⁴⁷

Ebû’l-Âs’ın toplumda saygın bir yeri vardı. Mekke’nin önde gelen tüccârlarındandı. Hz. Peygamber, kendisine İslâm’ı anlattığında kabilesi ve atalarına olan aşırı bağlılığı, ticârî endişesi, Müslüman olmasına engeldi. Bununla birlikte başına gelebilecek olan muhtemel sıkıntıları göğüslemek kendisine zor gelmişti. Bu sebeplerden dolayı Ebû’l-Âs’ın, Hz. Peygamber’in anlattıklarını kabul etmesine rağmen Müslüman olmayı reddettiği belirtilmektedir.¹⁴⁸

¹³⁹ İbn İshâk, 61 (59); İbn Hişâm, II, 266; İbn Sa’d, VIII, 31; el-Belâzürî, II, 23; et-Taberî, III, 72; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 40; İbn Kesîr, II, 295; el-Heysemî, IX, 213; İbn Hacer, VIII, 151 (11223).

¹⁴⁰ Ahmet Önkal, *Rasûlullah’ın İslâm’a Davet Metodu*, Konya 1984, s. 75.

¹⁴¹ Adem Apak, *İslâm Tarihi*, İstanbul 2009, I, 153-154.

¹⁴² Sarıçam, 85; Erboğa, VI, 457; Şahinoğlu, 554.

¹⁴³ Niyaz, 166.

¹⁴⁴ Kara, 16.

¹⁴⁵ Müddessir 74/2.

¹⁴⁶ İbn Hişâm, II, 266; İbn Sa’d, VIII, 31; el-Belâzürî, II, 23; et-Taberî, III, 72; İbnü’l-Cevzî, III, 124; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 248 (28); el-Heysemî, IX, 213; Kehhâle, II, 107; Şerbâsî, IV, 56; Muhammed Rif’at, 85.

¹⁴⁷ el-İstânbûlî, 130; Saraç, 35-36.

¹⁴⁸ Kara, 18.

Kocasının Müslüman olmayarak müşriklerin safında yer alması Hz. Zeyneb’i fazlasıyla üzmüştü.¹⁴⁹ Ebû'l-Âs, müşriklerin safında yer almasına rağmen eşine duyduğu sevgi ve saygıdan dolayı hanımının Müslüman olmasına müdâhale etmemiştir. Hz. Peygamber de kızına iyi davrandığı için onların evliliklerinin devamına müsaade etmiştir.¹⁵⁰ Ebû'l-Âs’ın Hz. Zeyneb’e olan saygı ve iyi tutumundan dolayı Hz. Peygamber Müslümanlara:

“Siz bu adamın bizim yanımızdaki yerini öğrendiniz”¹⁵¹ buyurarak Ebû'l-Âs’ın Müslümanlar nazarında saygı değer bir yere sahip olması gerektiğini vurgulamıştır.

B. Hz. Peygamber’in Destekçisi Olması

Hız. Peygamber, kendisine ilk vahiy geldiğinde onun en büyük destekçisi şüphesiz ki Hz. Hatice olmuştu. İslâmiyet’in Mekke’de yavaş yavaş yayılmaya başlamasıyla birlikte Mekkeli müşrikler, bu durumdan hoşnutsuzluklarını gerek sözlü, gerekse fiili olarak ortaya koymuşlardı. Hz. Peygamber’e işkence ve hakarete sınır tanımamışlar, Rasûlullah ise onların bu davranışlarına aldırış etmeden şevkle tebliğ faaliyetlerine devam etmişti.

Mekkeli müşriklerin babasına işkence etmesi Hz. Zeyneb’i çok üzüyordu.¹⁵² Bir gün Hz. Peygamber, Mekkelileri Allah’ın birliğine davet ederken o esnada başına toplanan kalabalık, ona hakaret içeren sözler söylüyor, bazıları ise daha da ileri giderek ona küfrediyordu. Hz. Peygamber’in üzerine taş toprak gibi yerden ne bulurlarsa atanlar bile vardı. Nihâyet öğlen olduğunda onlar başından ayrılmışlardı ki; Hz. Zeyneb, elinde bir bardak su ve bir mendille babasının yardımına geldi. Hz. Peygamber, suyu hem içti, hem de abdest aldı. Daha sonra başını kaldırıp o sırada göğsü açılmış bir şekilde duran kızı Hz. Zeyneb’e:

–Kızım! Göğsünü kapat ve babanın başına herhangi bir şey getirebileceklerinden sakın korkma, dedi.¹⁵³

Burada Hz. Zeyneb’in durumu çok manidârdır. Zira o, müşriklerin babasına işkence yaptığı haberini alır almaz hemen harekete geçmiştir. Su ve mendille olay yerine gitmesi çok önemlidir. Onun götürmüş olduğu bu

¹⁴⁹ Işık, 251.

¹⁵⁰ Dere, 115.

¹⁵¹ *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, ed. Kenan Seyithanoğlu, İstanbul 1992, I, 343.

¹⁵² Atasoy, II, 707.

¹⁵³ el-Heysemî, VI, 21; eş-Şâmî, II, 452; el-Kandehlevî, 266; el-Hassûn, 412 (269); Kara, 20.

malzemeler, zor durumda olan Hz. Peygamber için âdeta ilk yardım niteliğindedir. Ayrıca babasının ikâzı üzerine üst başını toparlaması, onun Hz. Peygamber için kendinden geçercesine endişelendiğini göstermektedir. Bu durum onun, yaşamış olduğu korkuyu ve Hz. Peygamber'e vermiş olduğu değeri ortaya koymaktadır.

Hz. Zeyneb, Hz. Peygamber'in yaşadığı manevî endişe ve acılara yakından şahit olduğu için endişelenip üzölmüştür. O sıralarda henüz yedi yaşlarında olan Hz. Fâtıma ablasının bu endişesini fark edince:

–Bu ümmetin peygamberinin kızı olmak seni sevindirmiyor mu, diyerek Hz. Zeyneb'i uyardı. Bunun üzerine Hz. Zeyneb:

–Elbette sevindirir ey Fâtıma! Bu hangi genç hanıma şeref kazandırmaz ki? Hem bundan öte bir şeref mi var? Ancak benim endişem kendimle ilgili değil, babamla ilgilidir. Dayımız Varaka b. Nevfel'in anneme söylediklerini hatırlayınca endişeleniyorum. O, anneme babamızın yalanlanacağını, işkence yapılacağını, memleketinden çıkarılacağını söylemiş. Bunlar aklıma gelince üzölüyorum, cevabını verdi.¹⁵⁴

Göröldüğü üzere aile içindeki konumu itibariyle Hz. Peygamber'in içinde bulunduğu durumu ve zorlukları Hz. Hatice'den sonra en iyi anlayabilecek kişinin Hz. Zeyneb olduğu âşikârdır. Nitekim ilerleyen bölümlerde de anlatılacağı üzere Hz. Peygamber'le birlikte Hz. Zeyneb de İslâm uğruna pek çok sıkıntı yaşamıştır. Hz. Peygamber'in kızı hakkında şöyle dediği rivâyet edilmektedir:

“O, benim en hayırlı kızımdır. Benim uğrumda nice sıkıntılar çekti.”¹⁵⁵

Hz. Peygamber'in kızı hakkında söylemiş olduğu bu söz, Hz. Zeyneb'in İslâm ve babası uğruna yaşamış olduğu sıkıntıların zorluğunun anlaşılması aynı zamanda da Hz. Peygamber için kızının ne kadar değerli olduğunu göstermesi açısından çok önemlidir.

C. Müslüman Olduktan Sonra Ebû'l-Âs b. Rebî' İle Evliliğini Sürdürmesi

Hz. Zeyneb, Müslüman olduktan sonra eşi Ebû'l-Âs b. Rebî' İslâm'a gelmeyi reddetmesine rağmen o, eşiyle evliliğine devam etmiştir. Onların

¹⁵⁴ Saraç, 25-26; Kara, 17.

¹⁵⁵ el-Hâkim, VII, 2443 (6836); el-Kudâ'î, 231; el-Beyhakî, III, 156; İbn Asâkir, III, 147-148; ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 122; İbn Kesîr, III, 331; el-Heysemî, IX, 213; eş-Şâmî, XI, 30; el-Halebî, II, 454; el-Kandehlevî, I, 372; Ebû Şehbe, II, 490; el-Abdülcâdir, 77; eş-Şevkânî, 281; es-Se'âlibî, 213.

yaşamlarını birlikte sürdürmeleri, Bedir Savaşı sonrasında Hz. Zeyneb'in Medine'ye hicret etmesine kadar devam etmiştir.

Temel kaynaklarda, Hz. Zeyneb Müslüman olduğu zaman İslâmiyet'in Ebû'l-Âs'la arasını ayırdığı ancak Hz. Peygamber'in Mekke'de müşriklere karşı zayıf durumda olması sebebiyle ikisinin arasını ayırmaya güç yetiremediği rivâyeti mevcuttur.¹⁵⁶ Burada İslâmiyet'in ikisinin arasını ayırmasından kastedilen mânânın dinî farklılık olduğu düşünülebilir. Nitekim Mekke döneminde Müslümanlarla müşrikler arasındaki evlilik ilişkileri normal bir şekilde devam etmekteydi. Bu dönemde inen âyetlerde, din ayrılığının evlenmeye mâni olduğunu gösteren herhangi bir hüküm bulunmamaktaydı. Bu sebeple, Mekke döneminde Müslümanlar ve müşrikler arasında dostluklar ve evlilikler devam etmiştir.¹⁵⁷ Bununla birlikte müşrikler, Müslümanları dinlerinden döndürmek için ellerinden geleni yapmaktaydılar. Müşriklerin Müslümanlara eziyetleri haddi aşmıştı. Özellikle yoksul ve kimsesiz Müslümanlara her türlü işkence uygulanmaktaydı. İslâm'ın yayılması için müşriklerle evli olan Müslümanların ayrılmaları mahzurluydu.¹⁵⁸ Bütün bu sebepler dolayısıyla Ebû'l-Âs Müslüman olmayı reddettiği halde Rasûlullah, İslâmiyet'in tebliğinin Mekke dönemindeyken Hz. Zeyneb ve Ebû'l-Âs'ı birbirinden ayırmamıştır. Hz. Zeyneb İslâm üzere, Ebû'l-Âs ise şirk üzere kalmış ve bu hal üzere birlikte yaşamışlardır.¹⁵⁹

D. Hz. Zeyneb'i Boşaması İçin Ebû'l-Âs b. Rebî'ye Baskı Yapılması

İslâmiyet'in zuhûruyla birlikte Müslümanlar arasında asabiyet bağının üzerinde din birliğine dayalı yeni bir birlik doğmuş ve akrabalık dayanışması geri planda kalmıştır. Hz. Peygamber Mekke'de İslâmiyet'i tebliğ ederken Kureyş liderleri ve özellikle de amcası Ebû Leheb Hz. Peygamber'e düşmanlıkta sınır tanımayarak onu üzme ve davasından döndürmek için her türlü işkenceye başvurmuşlardır. Bu işkencelerden Rasûlullah kadar yakın çevresi ve bütün Müslümanlar da nasibini almıştır.

¹⁵⁶ İbn Hişâm, II, 267; et-Taberî, III, 73; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 130 (6956); a.mlf., *el-Kâmil*, II, 134; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 359; İbn Kesîr, III, 311-312; el-Heysemî, IX, 214; Zeyneb, I, 398; el-Meşşât, 181-182; Başümeyl, I, 235.

¹⁵⁷ Nihat Dalgın, *İslâm Hukukuna Göre Müslüman Gayr-i Müslim Evliliği*, Samsun 2005, s. 21.

¹⁵⁸ Niyâz, 168.

¹⁵⁹ İbn Hişâm, II, 267; İbn Sa'd, VIII, 32; et-Taberî, III, 73; İbn Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 130 (6956); a.mlf., *el-Kâmil*, II, 134; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 359; İbn Kesîr, III, 311-312; el-Heysemî, IX, 214; İbn Hacer, VIII, 151 (11223); el-Ak, II, 846; Şerbâsî, IV, 56; Başümeyl, I, 235.

Hız. Peygamber'in kızları Rukiyye ve Ümmü Gülsüm amcası Ebû Leheb'in oğulları Utbe ve Uteybe ile nişanlanmışlardır. Hız. Zeyneb ise teyzesinin oğlu Ebû'l-Âs'la evliydi. Rasûlullah, Allah'ın emrini ve Kureyş'e düşman olduğunu izhâr ettiği zaman onlar şöyle dediler: "Siz Muhammed'i hüznün ve kederinden kurtardınız. Kızlarını ona geri veriniz ki; onlarla meşgul olsun."¹⁶⁰ Bu niyetlerle harekete geçen Kureyş, ilk olarak itibarlı ve zengin bir insan olan Ebû'l-Âs'ın müşrik olarak kalmasından dolayı duydukları memnuniyeti bir heyet halinde kendisine giderek bildirmişler ve ona şu teklifi yapmışlardır:¹⁶¹

–Hanımından ayrıl; biz seni Kureyş'ten dilediğin herhangi bir kadınla evlendiririz, dediler. Kureyş'in bu teklifi Ebû'l-Âs'ı çok kızdırmıştı. Onlara cevabı kısa ve net oldu:

–Hayır, Vallahi ben hanımımından ayrılmam ve hanımımın yerine Kureyş'ten bir hanımım olmasını da istemem.¹⁶² Şüphesiz ki o; en hayırlı eştir,¹⁶³ dedi.

Bir rivâyete göre; Ebû'l-Âs'a Hız. Zeyneb'den ayrılması karşılığında kendisinin Sa'îd b. el-Âs'ın kızıyla evlendirilmesi teklifinde bulunulmuştu.¹⁶⁴

Ebû'l-Âs'tan umdukları cevabı alamayan Kureyş ahalisi, sonrasında Utbe b. Ebû Leheb'e gidip:

–Muhammed'in kızıyla olan nişanı boz, dediler. O da:

–Eğer beni Ebân b. Sa'îd b. el-Âs'ın veya Sa'îd b. el-Âs'ın kızı ile evlendirirseniz ondan ayrılırım, dedi.

Onlar da onu Sa'îd b. el-Âs'ın kızı ile¹⁶⁵ evlendirdiler ve o da Rukiyye ile yapılan nişanı bozdu. Onların henüz düğünleri yapılmamıştı. Sadece nikâhları

¹⁶⁰ İbn Hişâm, II, 267; et-Taberî, III, 72; İbn Kesîr, III, 311; el-Heysemî, IX, 213-214; Köksal, *İslâm Tarihi-Medine Devri*, İstanbul 1981, II, 204.

¹⁶¹ Yaşar Nuri Öztürk, *AsrıSaadetin Büyük Kadınları*, İstanbul 1990, s. 194.

¹⁶² İbn Hişâm, II, 267; et-Taberî, III, 72; İbn Kesîr, III, 311; el-Heysemî, IX, 213-214; eş-Şâmî, XI, 29; el-Halebî, II, 453; es-Se'âlibî, 213; ; Ebû Şehbe, II, 162; Cum'a, 466; Muğniyye, I, 178.

¹⁶³ el-Belâzürî, II, 23-24; el-Makdisî, I, 113; eş-Şâmî, XI, 29; es-Se'âlibî, 213.

¹⁶⁴ İbn Kuteybe, 141-142; el-Makdisî, I, 113; el-Hargûşiy, II, 52.

¹⁶⁵ İbn Hişâm, II, 267; et-Taberî, III, 72-73; Köksal, *İslâm Tarihi-Medine Devri*, II, 205.

kıyılmıştı.¹⁶⁶ Böylece Allah onu Utbe'nin elinden ona bir ikrâm, kocasına da bir hakâret olsun diye çıkarttı. Rukiyye daha sonra Osman b. Affân ile evlendi.¹⁶⁷

Ebû'l-Âs, Hz. Peygamber'in dostuydu ve ona karşı dürüsttü. Ebû'l-Âs'ın müşriklerin teklifini reddetmesi üzerine Rasûlullah ona teşekkür etmiştir.¹⁶⁸ Hz. Peygamber, Ebû'l-Âs'ın bu davranışı sebebiyle onun damatlığından her zaman övgüyle bahsetmiş ve hiçbir zaman onun aleyhinde konuşmamıştır.¹⁶⁹

Hz. Peygamber, Ebû'l-Âs'ı her zaman takdir etmiş ve örnek göstermiştir. Hz. Ali (r.a.) bir ara Ebû Cehil'in kızı ile evlenmek istemişti. Hz. Fâtıma (r.a.), Hz. Ali'nin bu arzusunu duyunca Hz. Peygamber'e gelerek:

–Babacığım! Senin kavmin kızların için kızıp öfkelenmediğini ileri sürüyor. Bak işte Ali, Ebû Cehil'in kızıyla evlenecek, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ayağa kalktı ve şehâdet getirdikten sonra:

–Ben Ebû'l-Âs b. Rebî'a kızım Zeyneb'i nikâhladım. O bana söz verdi ve verdiği sözü tuttu. Fâtıma da benden ayrılmış bir parçadır. Muhakkak ki, onun üzülmüne gönlüm râzı olmaz. Vallahi, Rasûlullah'ın kızı, Allah'ın düşmanın kızıyla aynı nikâhta birleştirilemez, dedi. Bunun üzerine Hz. Ali nişanlanmaktan vazgeçti.¹⁷⁰

Hz. Peygamber, Ebû'l-Âs'ı kızıyla evlendirirken Hz. Zeyneb'in üzerine başka bir kadınla evlenmeyeceğine dair ondan söz almıştı.¹⁷¹ Hz. Ali'nin başka birisiyle evlenme isteği üzerine Hz. Peygamber ona eşine ve verdiği söze sâdık bir insan olarak bir diğer damadı olan Ebû'l-Âs'ı örnek göstermiştir. Hz. Peygamber kızlarını çok seviyordu. Onların üzülmeleri onu çok incitirdi. Ebû'l-Âs, Hz. Zeyneb'in üzerine başka bir kadınla evlenmemiştir.

Bu olaydan da anlaşılacağı gibi müşriklerin Hz. Zeyneb'i boşarsa dilediği kadınla evlendirileceği teklifine Ebû'l-Âs'ın red cevabı vermesi Hz. Peygamber'i

¹⁶⁶ Aynur Uraler, “Rukiyye”, *DİA*, XXXV, 219.

¹⁶⁷ İbn Hişâm, II, 267; et-Taberî, III, 72-73; el-Heysemî, IX, 214; Köksal, *İslâm Tarihi-Medine Devri*, II, 205; Uraler, “Rukiyye”, *DİA*, XXXV, 219.

¹⁶⁸ İbn Hişâm, II, 267; et-Taberî, III, 72; İbn Abdülber, IV, 1701-1702 (3061); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 185 (6035); İbn Kesîr, III, 311; el-Heysemî, IX, 213-214; es-Se'âlibî, 213; el-Halebî, II, 453; Zeyneb, I, 399.

¹⁶⁹ el-Makdisî, I, 113; İbn Abdülber, IV, 1702 (3061); el-Heysemî, IX, 214; el-Halebî, II, 453; es-Se'âlibî, 213.

¹⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, IV, 326; *el-Buhârî*, Ashâbi'n-Nebî, 16; *Müslim*, Fezâilu's-Sahâbe, 96; *İbn Mâce*, Nikâh, 56; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 23; eş-Şâmî, XI, 30-31.

¹⁷¹ *el-Buhârî*, Fedâilu Ashâbi'n-Nebî, 16; *Müslim*, Fedâilu's-Sahâbe, 96; *İbn Mâce*, Nikâh, 56; Ahmedov, 99; Kandemir, “Fâtıma”, *DİA*, XII, 220.

son derece mutlu etmiş; bu sebeple Ebû'l-Âs Hz. Peygamber'in övgüsüne mazhar olmuştur.

E. Hz. Zeyneb'in Hicretinin Engellenmesi

Ebû'l-Âs, Hz. Zeyneb'in Müslüman olmasına ve Müslümanca yaşamasına karışmamış, kendisi ise atalarının dinine bağlı kalmıştır. Öte yandan ne eşinin ne de diğer Müslümanların aleyhinde herhangi bir faaliyette bulunmamasına rağmen Hz. Zeyneb'in hicretine izin vermediği de burada ifade edilebilir.

Hiz. Peygamber'in kendisi hicret ettikten sonra geride kalan eşi Sevede validemiz ve kızları Zeyneb, Ümmü Gülsüm ve Fâtıma'yı Medine'ye getirmek üzere Zeyd b. Hârise ve Ebû Râfi'yi Mekke'ye gönderdi. Hiz. Zeyneb, çok arzu etmesine rağmen henüz Müslümanlığı kabul etmemiş olan eşi Ebû'l-Âs, Hiz. Zeyneb'in gitmesine müsaade etmedi.¹⁷² Hiz. Zeyneb, ısrar edince de onu evinde hapsetti.¹⁷³ Böylece Hiz. Zeyneb'in hicretini engellemiş oldu.

Burada Ebû'l-Âs'ın İslâm'a düşman olan Kureyş'le aynı kefeyle konulmaması gerekir. Zira o, İslâm'a ve Hiz. Peygamber'e karşı kalbinde bir düşmanlık beslememiştir. Şayet böyle bir durum söz konusu olsaydı; Kureyşliler, Hiz. Peygamber'i üzme amacıyla Hiz. Zeyneb'i boşaması teklifiyle kendisine geldikleri zaman onu boşardı. Hâlbuki Ebû'l-Âs, Hiz. Peygamber'in dostuydu. Onun, Hiz. Zeyneb'in hicreti meselesinde böyle davranması, ancak Hiz. Zeyneb'e olan bağlılığı ve sevgisi ile açıklanabilir.

Hiz. Peygamber ve aile efrâdı Medine'ye hicret ettikten sonra Hiz. Zeyneb'in hissettiklerini tahmin etmek zor değildir. Onun, bir taraftan babasından ve kardeşlerinden ayrıldığına, bir taraftan da eşi Ebû'l-Âs'ın müşriklikte ısrar etmesine üzüldüğü ve sabırla Allah'a tevekkül edip eşinin Müslüman olması için sürekli dâa ettiği tahmin edilebilir.

¹⁷² el-Makdisî, I, 113; el-Hargûşiy, II, 52; Ahmed Cevdet Paşa, *Kısâs-ı Enbiyâ Tevârih-u Hulefâ*, Kana'at Matbaası, İstanbul 1913, I, 126; Yaşar Nuri Öztürk, 193; İhsan Atasoy v.dğr., "Zeyneb", *Sahabîler Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, II, 707; *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, I, 260; Ayşegül Dadan, *Ümmü Eymen Hayatı ve Şahsiyeti*, yüksek lisans tezi, Selçuk Üniv., SBE, Konya 2009, s. 27.

¹⁷³ İbn Sa'd, I, 238; VIII, 165; el-Belâzürî, I, 317; el-Makdisî, I, 113; Ebû'l-Abbas Takiyyüddîn Ahmed b. Ali b. Abdülkâdir b. Muhammed el-Makrizî (845/1442), *İmtâ'u'l-Esmâ' bimâ li'n-Nebî (s.a.v.) mine'l-Ehvâli ve'l-Emvâli ve'l-Hafedeti ve'l-Metâ'*, thk. Muhammed Abdülhamîd el-Nümeysî, Beyrut-Lübnan 1999, I, 69; Muhammed Rıf'at, 85.

F. Ebû'l-Âs b. Rebî'nin Bedir Savaşı'nda Esir Düşmesi

Bedir Savaşı, Müslümanlar ve müşrikler arasında gerçekleşen ilk savaştır. Hicretin 2. yılında 17 Ramazan Cuma sabahı Müslümanlar ve müşrikler Bedir'de karşı karşıya geldiler.¹⁷⁴ Savaşın sonunda Müslümanlar sadece on dört şehid vererek gâlip çıktı. Buna karşılık müşriklerden 70 kişi öldürüldü ve pek çok da esir alındı.¹⁷⁵

Müşrik ordusunda Hz. Peygamber'in damadı, Hz. Zeyneb'in eşi Ebû'l-Âs b. Rebî' de vardı ve Bedir Günü'nde esir edildi.¹⁷⁶ Ebû'l-Âs'ı esir eden kişiye dair kaynaklarda farklı isimler zikredilmektedir. Bir rivâyete göre Abdullah b. Cübeyr b. Nu'mân el-Ensârî,¹⁷⁷ bir rivâyete göre Benû Harâm'dan Hirâş b. Simme¹⁷⁸, diğer bir rivâyete göre ise Ebû Eyüb Hâlid b. Zeyd,¹⁷⁹ Ebû'l-Âs'ı esir etmiştir. Onu, mezkûr şahıslardan herhangi birisi esir etmiş olabileceği gibi, ikisi veya üçü birden de esir etmiş olabilir.

Ebû'l-Âs, esir edilince Medine'ye getirildi. Medine'de Rasûlullah'ın yanında bulunmaktaydı.¹⁸⁰ Rasûlullah, onu diğer esirlerden ayırarak yanına almıştı.¹⁸¹ Hz. Peygamber'in bu tutumu damadına bir ayrıcalık gösterdiği anlamına gelmemektedir. Zira Hz. Peygamber, esirleri ashâba dağıtarak onlara

¹⁷⁴ İbn İshâk, 110 (149).

¹⁷⁵ Mustafa Fayda, "Bedir Gazvesi", *DİA*, V, 325-326.

¹⁷⁶ İbn Hişâm, II, 267; İbn Sa'd, VIII, 31; İbn Kuteybe, 142; el-Belâzürî, II, 24; et-Taberî, III, 73; el-Makdisî, I, 113; İbn Abdülber, IV, 1701 (3061); İbnü'l-Cevzî, IV, 113; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 18; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 185; a.mlf., *el-Kâmil*, II, 134; ez-Zehabî, *Siyer*, II, 246; İbn Kesîr, III, 296, 311; VI, 354; el-Heysemî, IX, 213-214; Abdurrahmân İbn Haldûn (808/1406), *Târîhu İbn Haldûn/Kitâbü'l-İber ve Divânü'l-Mübtede'* ve *'l-Haber fî Eyyâmî'l-'Arab ve'l-'Acem ve'l-Berber ve Men-Âsarahüm min-Zevi's-Sultâni'l-Ekber*, nşr. Halîl Şehhâde-Süheyl Zekkâr, Beyrut-Lübnan 1988, II, 429; İbn Hacer, VII, 208 (10182); VIII, 151 (11223); eş-Şâmî, IV, 78; Zeyneb, I, 399; el-Meşşât, 177; Kehhâle, II, 107; Şerbâsî, IV, 56; Zihni, *el-Hakâik*, 123; Başümeyl, I, 234; Ebû Şehbe, I, 399; II, 162, 488; es-Se'âlibî, 213; el-Abdülcâdir, 77; Cum'a, 468; Muğniyye, I, 178; Kutub, 232.

¹⁷⁷ Muhammed b. Ömer b. Vâkîdî (207/823), *Kitâbu'l-Meğâzî*, thk. Marsden Jones, Beyrut 1984, I, 131; İbn Sa'd, VIII, 31; İbn Abdülber, IV, 1701 (11223); İbnü'l-Cevzî, IV, 113; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 185; ez-Zehabî, *Siyer*, II, 246; el-Makrizî, I, 119; İbn Hacer, VII, 208 (10182); Cum'a, 468.

¹⁷⁸ Vâkîdî, I, 139; İbn Hişâm, II, 266; el-Belâzürî, I, 361; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 18; İbn Kesîr, III, 311; İbn Hacer, VII, 208 (10182).

¹⁷⁹ İbn Kesîr, III, 312.

¹⁸⁰ İbn Hişâm, II, 267; İbn Sa'd, VIII, 31; İbn Kuteybe, 142; el-Belâzürî, II, 24; et-Taberî, III, 73; İbn Abdülber, IV, 1701 (3061); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 185; a.mlf., *el-Kâmil*, II, 134; ez-Zehabî, *Siyer*, II, 246; İbn Kesîr, III, 296, 311; VI, 354; el-Heysemî, IX, 213-214; İbn Hacer, VIII, 151 (11223); el-Meşşât, 177; Kehhâle, II, 107; Şerbâsî, IV, 56.

¹⁸¹ İbn Kuteybe, 142.

güzellikle muamele etmelerini tavsiye etmiştir.¹⁸² Bunun üzerine Müslümanlar, ekmeklerini esirlere verirken kendileri hurmayla karınlarını doyurmuşlardır.¹⁸³ Medine'ye gelirken esirleri bineklere bindirmişler, kendileri ise yaya olarak yürümüşlerdir.¹⁸⁴

Bedir Savaşı'nda esir edilen Mus'ab b. Umeyr'in kardeşi Ebû Azîz başından geçen olayı şöyle anlatmaktadır: "Esirler Bedir'den Medine'ye getirildikleri zaman ben, Ensâr'dan bir aile içine düşmüştüm. Rasûlullah, biz esirler hakkında onlara tavsiyelerde bulunduğu için sabah ve akşam yemeklerinde ekmeği bana tahsis ederler, hurmayı kendileri yerlerdi. Onlardan birinin eline bir ekmek parçası geçse onu bana verir, ben de utandığım için onu, bana veren kimseye iade ederdim. Fakat o, ekmeğe dokunmadan onu yine bana geri verirdi."¹⁸⁵

Savaş dönüşünde Müslümanlar Hz. Peygamber ve onunla birlikte olan Müslümanları kutluyorlardı. Seleme b. Selâme onlara:

–Ne için bizi kutluyorsunuz? Allah'a yemin ederim ki biz ancak bağlanmış birtakım develer gibi başlarının saçları dökülmüş âcizlerle karşılaştık ve onları boğazladık, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber tebessüm ettikten sonra şöyle dedi:

–Ey kardeşimin oğlu! Onlar; Eşrâf ve reislerdir.¹⁸⁶

Görüldüğü üzere Hz. Peygamber, Kureyş'e iyi davranılmasını istemiş, onlara hakâret edilmesine müsaade etmemiştir. Nitekim Ebû'l-Âs da Kureyş'tendi ve o da Eşrâf'tan sayılırdı.

Müslümanlar esirlere Hz. Peygamber'in emri doğrultusunda güzellikle muamele ederek İslâm'ın hoşgörüsünü, merhametini, insana verdiği değeri bizzat yaşayarak ve uygulayarak en iyi şekilde göstermek suretiyle müşriklerin kalplerini kazanmaya çalışmışlardır. Müslümanların bu örnek davranışlarından etkilenen pek çok esir Müslüman olmuştur. Zaten Hz. Peygamber'in amacı insanları

¹⁸² İbn Hişâm, II, 260; et-Taberî, II, 460; Kapar, 191; Köksal, *İslâm Tarihi-Medine Devri*, II, 180; Fayda, "Bedir", *DİA*, V, 326; Arslan, 151.

¹⁸³ Vâkıdî, I, 119; İbn Hişâm, II, 261; et-Taberî, II, 461; Kapar, 191; Köksal, *İslâm Tarihi-Medine Devri*, II, 180; Arslan, 151-152.

¹⁸⁴ Vâkıdî, I, 119; Köksal, *İslâm Tarihi-Medine Devri*, II, 180

¹⁸⁵ İbn Hişâm, II, 261; et-Taberî, II, 460-461; Köksal, *İslâm Tarihi-Medine Devri*, II, 180; Arslan, 152.

¹⁸⁶ İbn Hişâm, II, 259; et-Taberî, II, 459.

köleleştirmek değil, Allah’a giden yolda engelleri kaldırmaktı.¹⁸⁷ Esirler arasında bulunan Hz. Zeyneb’in eşi Ebû'l-Âs’ın da bu durumdan etkilenecek kalbinin İslâm’a ısındığı ve bu durumun onun Müslüman olma sürecine katkı sağladığı söylenebilir.

1. Hz. Hatice’nin Gerdanlığı

Mekke müşrikleri yakınlarının esir edilmesi üzerine onları kurtarmak için fidye gönderiyorlardı. Hz. Zeyneb de eşi Ebû'l-Âs’ın fidyesini kayını Amr b. Rebî‘ ile gönderdi.¹⁸⁸ Müttelikleri olan Ebû Rîheş ona: “Onun fidyesini ver Âmr b. Rebî‘” dedi. Yine Amr b. el-Ezrak da ona: “Amr b. Rebî‘, karşılığını vererek onu rehinlikten kurtar”¹⁸⁹ dedi.

Esirlerin fidye bedeli Hz. Peygamber tarafından onların malî durumlarına göre 1000-4000 dirhem arasında değişen bir para olarak belirlendi.¹⁹⁰ Fidyeye, bir insanın esaretten kurtularak özgürlüğüne kavuşması demekti ve her ne kadar Ebû'l-Âs zengin bir tüccar olsa da bu para biraz ağır bir paraydı. Hz. Zeyneb, eşinin fidyesini toplarlarken annesinin Ebû'l-Âs tarafılsı olarak¹⁹¹ evlendikleri zaman kendisine taktığı gerdanlığı da kocasının kurtuluş fidyesinin içine koydu.¹⁹² Fidyenin sadece gerdanlıktan ibaret olduğu da rivâyet edilmektedir.¹⁹³ Hz. Zeyneb’in göndermiş olduğu bu gerdanlık; Yemen işi göz boncuğu (damarlı akik)

¹⁸⁷ Arslan, 152.

¹⁸⁸ Vâkıdî, I, 139; İbn Sa’d, VIII, 31; el-Belâzürî, I, 361; İbn Abdülber, IV, 1701 (3061); İbnü'l-Cevzî, IV, 113; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 20; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Ğâbe, V, 185; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 246; İbn Kesîr, VI, 354; el-Makrizî, I, 118; İbn Hacer, VII, 208 (10182); VIII, 151 (11223); el-Halebî, II, 453; es-Se’âlibî, 213; el-Abdülçâdir, 77; Cum’a, 471; Kutub, 232.

¹⁸⁹ Vâkıdî, I, 139.

¹⁹⁰ İbn Hişâm, II, 274; Fayda, “Bedir”, *DİA*, V, 326.

¹⁹¹ Vâkıdî, I, 130; İbn Hişâm, II, 267-268; İbn Sa’d, VIII, 31; el-Belâzürî, II, 24; et-Taberî, III, 73; el-İsfahânî, 143; el-Hâkim, VII, 2444 (6840); el-Beyhakî, III, 154; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 246; a.mlf., *Târîh*, II, 68; İbn Kesîr, III, 312; el-Heysemî, IX, 214; İbn Hacer, VIII, 151 (11223); el-Halebî, II, 452; ez-Zürkânî, III, 127; Zeyneb, I, 399; el-Meşşât, 177; Kehhâle, II, 107; el-Ak, II, 846; Başümeyl, I, 235; Ebû Şehbe, II, 162; es-Se’âlibî, 213; el-Abdülçâdir, 78; Cum’a, 471; Mahmûd Mehdî el-İstanbulî-Mustafâ Eb’n-Nasr eş-Şelbî, *Nisâu Havle’r-Rasûl ve’r-Redde ‘alâ Müfteriyâti’l-Müsteşrikîn*, Beyrut-Dımaşk 1995, s. 130; Heykel, 275.

¹⁹² Vâkıdî, I, 130; İbn Hişâm, II, 267-268; İbn Sa’d, VIII, 31; el-Belâzürî, II, 24; et-Taberî, III, 73; el-Makdisî, I, 113; el-İsfahânî, 143; el-Hâkim, VII, 2444 (6840); el-Beyhakî, III, 154; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 246; a.mlf., *Târîhu’l-İslâm*, el-Meğâzî, 68; İbn Kesîr, III, 312; el-Heysemî, IX, 214; el-Makrizî, I, 118; İbn Hacer, VIII, 151 (11223); el-Halebî, II, 452; ez-Zürkânî, III, 127; Zeyneb, I, 399; el-Meşşât, 177; Kehhâle, II, 107; el-Ak, II, 846; Başümeyl, I, 235; Leone Caetani, *İslâm Tarihi*, trc. Hüseyin Câhid [Yalçın], Tanin Matbaası, İstanbul 1924, III, 354; Ebû Şehbe, II, 162; es-Se’âlibî, 213; el-Abdülçâdir, 78; Cum’a, 471; el-İstanbulî, 130; Heykel, 275.

¹⁹³ İbnü'l-Cevzî, III, 124; IV, 113; İbn Kesîr, VI, 354; İbn Hacer, VII, 207 (10182); Zihni, *el-Hakâik*, 123.

yapılmıştı.¹⁹⁴ Şerbâsî ise gerdanlığın; bir taşının akik ve diğer taşlarının Yemen incisinden yapılmış olduğunu¹⁹⁵ rivâyet etmektedir. Bir rivâyete göre; Hz. Zeyneb, o sıralar maddî olarak sıkıntı içindeydi ve ufak tefek şeyleri bir araya getirerek fidyeyi güçlkle tamamlamaya çalışmış fakat, yine de eksik kaldığı için üzülen annesi Hz. Hatice'nin kendisine düğününde düğün hediyesi olarak takmış olduğu gerdanlığı da fidyeye ilâve etmişti.¹⁹⁶ Emile Dermenghem, Ebû'l-Âs'ın hanımına haber göndererek gerdanlığı, Hz. Zeyneb'den istettiğini söylemektedir.¹⁹⁷

Hiz. Zeyneb, annesinin kendisine takmış olduğu gerdanlığı fidyeye olarak göndermeyebilirdi. Gerdanlık, Hz. Zeyneb için çok değerliydi. Annesinden yadigârdı. Fakat o, eşini çok seviyordu. Hz. Peygamber de Hz. Hatice'yi çok seviyordu. Hz. Zeyneb, gerdanlık vesilesiyle babasına bir mesaj göndermek istemiş olabilirdi. Fidyeye olarak gönderilen gerdanlık, Hz. Zeyneb'den Hz. Peygamber'e şu mesajı getirmiş gibiydi âdeta:

“Babacığım, annem senin için pekçok sıkıntıya katlandı ve her zaman senin en büyük destekçin oldu. Annem seni ne kadar çok sevdiyse; ben de eşimi o kadar çok seviyorum. Şimdi o, esir ve zor durumda. Annemin sana verdiği destek gibi ben de ona yardımcı olmak istiyorum.”

Rasûlullah, Ebû'l-Âs'ın fidyesi kendisine sunulduğunda, Hz. Hatice tarafından düğününde Hz. Zeyneb'e takılan gerdanlık olduğunu fark etti. Hz. Hatice'yle geçirmiş olduğu yirmi beş senelik mâzi gözünde canlandı.¹⁹⁸ Hz. Peygamber, eşini çok seviyordu. Hz. Hatice vefât ettiğinde adeta yıkılmıştı. Çünkü o, en zor zamanlarında kendisinin en büyük destekçisi olmuş, İslâm uğruna pek çok sıkıntıya Hz. Peygamber'le beraber göğüs germişti. Rasûlullah'ın hanımına olan sevgisi, o hayatta olduğu zamanki kadar tazeydi. Hayatı boyunca eşini hep hayırla yâd ederdi. Hatta Hz. Peygamber, Hz. Hatice'yi anlattığında onu öyle överdi ki; Rasûlullah'ın ona karşı beslemiş olduğu bu sevgiye Hz. Aişe (r.a.)

¹⁹⁴ Vâkıdî, I, 130; İbn Sa'd, VIII, 31; İbnü'l-Cevzî, IV, 113; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 246; el-Makrizî, I, 118; el-Ak, II, 846; el-Abdülcâdir, 78; Köksal, *İslâm Tarihi-Medine Devri*, II, 205.

¹⁹⁵ Şerbâsî, IV, 56.

¹⁹⁶ Samih Nafiz Tansu, *Hazreti Muhammed'in Hayatı*, nşr. İbrahim Hilmi Çağıracan, İstanbul 1952, s. 157; Atasoy, II, 707; Ali Himmət Berki-Osman Keskiöglü, *Hatemü'l-Enbiyâ Hz. Muhammed ve Hayatı*, Ankara 2003, s. 260.

¹⁹⁷ Emile Dermenghem, *Hiz. Muhammed ve Risâleti*, trc. Ahmet Ağırakça, İstanbul 1997, s. 234.

¹⁹⁸ Mevlânâ Şiblî, *İslâm Tarihi Asr-ı Saadet*, trc. Ömer Rıza, İstanbul 1928, I, 346.

daima gıpta etmiştir. Şimdi ise Hz. Hatice'nin ellerinin değdiği gerdanlık alelâde bir meta' gibi esir fidyesi olarak elden ele dolaşıyordu.

İşte Rasûlullah, gerdanlığı görünce sadâkat timsali eşi Hz. Hatice'yi hatırlayarak hüznünlendi,¹⁹⁹ Hz. Zeyneb'e ise acıdı.²⁰⁰ Kızının yaptığı bu fedâkarlık onu çok duygulandırmıştı.²⁰¹ Gerdanlık, Hz. Peygamber'i o kadar etkilemişti ki;²⁰² kolyenin Hz. Hatice'ye ait olduğunu fark ettiğinde yüzü sararmış,²⁰³ kalbi çarpmaya başlamış, gözleri dolmuş,²⁰⁴ hatta gözlerinden yaş akmıştı.²⁰⁵ Hz. Hatice gibi değerli birinin kızına takmış olduğu gerdanlığın tellâl elinde gezen satılık mal gibi²⁰⁶ esir fidyesi olarak meydana çıkması ashâbı da çok etkilemişti.²⁰⁷ Rasûlullah, ashâba dönerek:

–Eğer Zeyneb'in esirini serbest bırakmayı ve ona mallarını geri vermeyi uygun görürseniz bunu yapınız, dedi.²⁰⁸ Hz. Peygamber'in konuşmasının ardından ashâb hep bir ağızdan:

¹⁹⁹ Vâkidî, I, 130-131; İbn Sa'd, VIII, 31; el-Belâzürî, II, 24; et-Taberî, III, 73; el-İsfahânî, 143; el-Makdisî, I, 113; el-Beyhakî, III, 154; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 134; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 246; a.mlf., *Târihu'l-İslâm*, el-Megâzî, 68; İbn Kesîr, III, 312; el-Heysemî, IX, 214; İbn Hacer, VIII, 151 (11223); el-Halebî, II, 453; Kehhâle, II, 107; Ebû Şehbe, II, 162; el-Abdülçâdir, 78; Cum'a, 471; el-Ak, II, 846; el-İstanbulî, 131; Muğniyye, I, 178; Şerbâsî, 56.

²⁰⁰ Vâkidî, I, 131; İbn Hişâm, II, 268; İbn Sa'd, VIII, 31; el-Belâzürî, II, 24; et-Taberî, III, 73; el-İsfahânî, 143; el-Hâkim, VII, 2444 (6840); el-Beyhakî, III, 154; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 134; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 246; a.mlf., *Târihu'l-İslâm*, el-Megâzî, 68; İbn Kesîr, III, 312; el-Heysemî, IX, 214; İbn Hacer, VIII, 151 (11223); el-Makrizî, I, 119; Ebû Şehbe, II, 162; el-Makdisî, I, 113; el-Halebî, II, 453; ez-Zürkânî, III, 127; el-Meşşât, 177; Kehhâle, II, 107; es-Se'âlibî, 213; el-Abdülçâdir, 78; el-Ak, II, 846; Cum'a, 471; el-İstanbulî, 131; Muğniyye, I, 178; Şerbâsî, 56.

²⁰¹ Işık, 251.

²⁰² Vâkidî, I, 130-131; İbn Sa'd, VIII, 31; el-Belâzürî, II, 24; et-Taberî, III, 73; el-İsfahânî, 143; el-Makdisî, I, 113; el-Beyhakî, III, 154; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 134; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 246; a.mlf., *Târihu'l-İslâm*, el-Megâzî, 68; İbn Kesîr, III, 312; el-Heysemî, IX, 214; İbn Hacer, VIII, 151 (11223); el-Halebî, II, 453; Kehhâle, II, 107; el-Ak, II, 846; Ebû Şehbe, II, 162; el-Abdülçâdir, 78; Cum'a, 471; el-İstanbulî, 131; Muğniyye, I, 178; Şerbâsî, 56.

²⁰³ Karen Armstrong, *Hz. Muhammed (s.a.v.) İslâm Peygamberi'nin Biyografisi*, trc. Selim Yeniçeri, İstanbul 2005, s. 263; Martin Lings, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, trc. Nazife Şişman, İstanbul 2006, s. 165.

²⁰⁴ Seyyid Ebû'l-Âlâ el-Mevdûdî, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberin Hayatı*, trc. Ahmet Asrar, İstanbul 2004, s. 569; Şibli, I, 346; Mehmed Emre, *Büyük İslâm Kadınları ve Hanım Sahabeler*, İstanbul ts., s. 121.

²⁰⁵ Dermenghem, 235; Yaşar Nuri Öztürk, 194.

²⁰⁶ Ahmed Cevdet Paşa, I, 161; Hüseyin Algül, *İslâm Tarihi*, İstanbul 1986, I, 374; Berki, 260.

²⁰⁷ Zihni, *el-Hakâik*, 123; Ahmed Cevdet Paşa, I, 161; Algül, I, 374.

²⁰⁸ Vâkidî, I, 131; İbn Hişâm, II, 268; İbn Sa'd, VIII, 31; Ahmed b. Hanbel, VI, 276; *Ebû Davûd*, Cihâd, 121; el-Belâzürî, II, 24; et-Taberî, III, 73; el-İsfahânî, 143; el-Makdisî, I, 113; el-Hâkim, VII, 2444 (6840); el-Beyhakî, III, 154; Abdülber, IV, 1701 (3061); İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 134; a.mlf., *Üsdü'l-Gâbe*, V, 185; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 246; a.mlf., *Târihu'l-İslâm*, el-Megâzî, 68; İbn Kesîr, III, 312; el-Heysemî, IX, 214; el-Makrizî, I, 119; İbn Hacer, VII, 207 (10182); el-Halebî, II, 453; ez-Zürkânî, III, 127; Zeyneb, I, 399; el-Meşşât, 177; Kehhâle, II, 107; Başümeyl, I, 235; Ebû Şehbe, II, 162; es-Se'âlibî, 213; Cum'a, 471-472; el-İstanbulî, 131; Muğniyye, I, 178; Heykel, 275; Muhammed Rıf'at, 86; Kutub, 233; el-Mevdûdî, *Tarih*, 569.

–Evet, yâ Rasûlullah, diyerek Hz. Peygamber’in isteğini yerine getirdiler. Ebû'l-Âs'ı serbest bıraktılar ve Hz. Zeyneb'e de mallarını geri verdiler.²⁰⁹ İslâm tarihindeki bu kayıtlardan, gerdanlığın Hz. Zeyneb'e geri dönmüş olduğu anlaşılmaktadır. Bu davranışıyla da ashâbın, Hz. Peygamber'i memnun ettiği düşünülebilir. Zira onlar, Hz. Peygamber'in sevinciyle sevinir, hüznüyle hüznülenirdiler. Onun mutlu olması için ellerinden geleni yapmaya çalışırdılar.

Bir rivâyete göre Hz. Peygamber ashâba: “Bir annenin hatırasını kızına bırakmak gerekmez mi?” şeklinde hitâp etmiştir.²¹⁰

Rasûlullah'ın bu olayda böyle davranmasının sebebi Ebû'l-Âs'ın damadı olması değildi. Davranışın muhâtabı kızı Hz. Zeyneb ve hatta eşi Hz. Hatice'ydi. Elbette ki eşinin serbest bırakılması ve gerdanlığının kendisine geri verilmesi Hz. Hz. Zeyneb'i mutlu etmişti. Fakat burada Hz. Peygamber'in böyle davranmasının altında yatan esas sebep Hz. Zeyneb'den de öteydi. Hz. Peygamber bu tutumuyla; vefât etmiş olan eşi Hz. Hatice'nin hatırasına saygı duyduğunu, İslâm'a olan hizmetlerinin çok büyük değer taşıdığını, hizmetlerinin güzel mukâbelelere lâyık olduğunu göstermiştir.²¹¹

Karen Armstrong, olaya farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak; Hz. Peygamber'in, fidye alınmaksızın bırakıldığı takdirde Ebû'l-Âs'ın Müslüman olacağını umduğunu belirtmektedir.²¹² Onun Medine'de iken Müslüman olması ümit ediliyordu fakat bu durum vaki olmamıştır.²¹³ Bununla birlikte Ebû'l-Âs'ın fidye alınmaksızın bırakılması onun, İslâm'a karşı olan önyargılarının kırılmasına ve Müslüman olma sürecinin hızlanmasına yardımcı olmuştur.

²⁰⁹ Vâkıdî, I, 131; İbn Hişâm, II, 268; İbn Sa'd, VIII, 31; Ahmed b. Hanbel, VI, 276; *Ebû Davûd*, Cihâd, 121; el-Belâzürî, II, 24; et-Taberî, III, 73; el-İsfahânî, 143; el-Hâkim, VII, 2444 (6840); el-Beyhakî, III, 154; Abdülber, IV, 1701 (3061); İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 134; a.mlf. *Üsdü'l-Gâbe*, V, 185; ez-Zehabî, *Siyer*, II, 246; a.mlf., *Târihu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 68; İbn Kesîr, III, 312; el-Heysemî, IX, 214; el-Makrizî, I, 119; el-Halebî, II, 453; ez-Zürkânî, III, 127; Zeyneb, I, 399; el-Meşşât, 177; Kehhâle, II, 107; es-Se'âlibî, 213; Cum'a, 471-472; Ebû Şehbe, II, 162; el-İstanbulî, 131; Muğniyye, I, 178; Muhammed Rıf'at, 86; Kutub, 233.

²¹⁰ Şiblî, I, 346; Berki, 260.

²¹¹ Algül, I, 374.

²¹² Armstrong, 263.

²¹³ Lings, 165.

2. Ebû'l-Âs b. Rebî'nin Verdiği Söz

Ebû'l-Âs, serbest bırakılmadan önce Hz. Peygamber'le arasında Hz. Zeyneb'e dair bir konuşma gerçekleşti. Konuşmayla ilgili olarak kaynaklarda farklı rivâyetler yer almaktadır. Rivâyetler; Hz. Peygamber'in Ebû'l-Âs'tan Hz. Zeyneb'i Medine'ye göndermesini istediği,²¹⁴ bu konuda ondan söz aldığı,²¹⁵ Ebû'l-Âs'ın serbest bırakılması karşılığında eşini Medine'ye göndereceğini Rasûlullah'a kendisinin va'd ettiği,²¹⁶ son olarak da Hz. Peygamber'in serbest kalması için Ebû'l-Âs'a Hz. Zeyneb'i Medine'ye göndermesini şart koştuğu²¹⁷ şeklindedir.

Aslında konuşmanın niteliği tam olarak bilinmemektedir. Diyalog, ikisinin arasında gerçekleşmişti ve ne Rasûlullah'ın, ne de Ebû'l-Âs'ın bu konuda herhangi bir şey söylemediği, onlardan başka hiç kimsenin bu konuşmanın ne olduğunu bilmediği kaydedilmektedir.²¹⁸ Kasım Şulul, Hz. Zeyneb'in güvenliğinin tehlikeye atılmaması için durumun gizli tutulduğunu söylemektedir.²¹⁹

Ebû'l-Âs'ın fidyesi Hz. Peygamber'e sunulduğunda; Hz. Peygamber, fidyenin Hz. Zeyneb'e iade edilmesini ashâbdan rica etmiş, onlar da tereddütsüz onun isteğini kabul ederek yerine getirmişlerdi. Aslında usûl gereğince bir esir fidyesiz bırakılamazdı. Bu durumda kendisi, Hz. Peygamber'in damadı olması hasebiyle istisnâ teşkil edemezdi. Aralarında bir anlaşma oldu. Anlaşmaya göre Ebû'l-Âs, Hz. Zeyneb'i Medine'ye gönderecekti.²²⁰

²¹⁴ el-Makdisî, I, 113.

²¹⁵ Vâkîdî, I, 131; İbn Hişâm, II, 268; İbn Sa'd, VIII, 31; *Ebû Davûd*, Cihâd, 121; el-Belâzürî, II, 24; et-Taberî, III, 73; el-Beyhakî, III, 154; İbnü'l-Cevzî, III, 124, IV, 113; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 185; ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 359, III, 76; a.mlf., *Siyer*, II, 246; İbn Kesîr, III, 312, VI, 354; el-Heysemî, IX, 214; el-Makrizî, I, 119; İbn Hacer, VII, 208 (10182); el-Halebî, II, 453; ez-Zürkânî, III, 127; Zeyneb, I, 399; el-Meşşât, 177; Kehhâle, II, 107-108; el-Ak, II, 846; Zihni, *el-Hakâik*, 123; Başümeyl, I, 235; Ebû Şehbe, II, 162; el-Abdülcâdir, 78; Cum'a, 472; el-İstanbulî, 131; Muğniyye, I, 178-179; Muhammed Rıf'at, 86; Şerbâsî, 56.

²¹⁶ İbn Hişâm, II, 268; *Ebû Davûd*, Cihâd, 121; et-Taberî, III, 73; el-Beyhakî, III, 154; el-Heysemî, IX, 214; ez-Zürkânî, III, 127; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 232.

²¹⁷ Vâkîdî, I, 131; İbn Hişâm, II, 268; İbn Sa'd, VIII, 31; *Ebû Davûd*, Cihâd, 121; el-Belâzürî, II, 24; et-Taberî, III, 73; el-Beyhakî, III, 154; İbnü'l-Cevzî, III, 124, IV, 113; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 185; ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 359; Ahdü'l-Hulefâi'r-Râşidîn, 76; a.mlf., *Siyer*, II, 246; İbn Kesîr, III, 312, VI, 354; el-Heysemî, IX, 214; İbn Hacer, VII, 208 (10182); ez-Zürkânî, III, 127; el-Halebî, II, 453; Zeyneb, I, 399; Kehhâle, II, 107-108; es-Se'âlibî, 213; el-Ak, II, 846; Caetani, III, 354; Zihni, *el-Hakâik*, 123.

²¹⁸ İbn Hişâm, II, 268; et-Taberî, III, 73; Heysemî, IX, 214.

²¹⁹ Kasım Şulul, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, İstanbul 2011, s. 719.

²²⁰ Niyâz, 169.

Martin Lings ise konuya söz verme veya alma olarak değil de bir gereklilik olarak yaklaşmaktadır. Çünkü o zaman vahiy; Müslüman bir kadının, müşrik bir erkekle evli kalamayacağını açıkça ifade ediyordu. Dolayısıyla Hz. Peygamber ona Hz. Zeyneb'i Medine'ye göndermesi gerektiğini söylemişti.²²¹ Halbuki ileride "Hz. Zeyneb ve Ebû'l-Âs'ın Tekrar Bir Araya Gelmesi" adlı başlıkta da anlatılacağı üzere ilgili hüküm Bedir Savaşı'ndan çok sonraları inmiştir.

Salih Suruç ise böyle bir konuşmadan hiç bir şekilde bahsetmeyerek Hz. Zeyneb'in eşi tarafından Mekke'ye gönderilmesini; Ebû'l-Âs'ın Hz. Peygamber'in kendisini fidye alınmaksızın serbest bırakmasından çok etkilendiği için Mekke'ye döner dönmez bu taltife bir karşılık olsun diye düşünmüş olacağına bağlamaktadır.²²²

Burada Hz. Peygamber'in kızı Hz. Zeyneb'in Medine'ye gelmesini istemesi durumunu değerlendirmekte yarar vardır. Çünkü konuya dışarıdan bakıldığında Hz. Peygamber'in bir aileyi parçalıyormuş gibi görüldüğünü söyleyenler olabilir. Halbu ki o, bunu yapmak isteseydi Mekke'deyken yapardı. Fakat onun bunu yapmasının sebebi, Hz. Zeyneb ve Ebû'l-Âs'ı birbirinden ayırmak değil, kızının can güvenliğini düşünmüş olmasından kaynaklanmaktadır. Zira Müslümanların Bedir gâlibiyeti, Mekkeli müşriklerin İslâm'a ve Hz. Peygamber'e olan nefretlerini bir kat daha artırmıştı. Müşrikler intikâm almak için fırsat kolluyorlardı. Müslümanlar için Mekke'de yaşamak iyice zorlaşmıştı. Dinlerini ya gizli olarak, ya da işkenceler altında yaşamaya çalışıyorlardı.²²³ Hz. Zeyneb için Mekke'de yaşama koşulları uygun değildi. Müşrikler, Hz. Peygamber'e zarar vermek için kızını birtakım şeylere zorlayabilirlerdi. Onu hapsedebilirler, ona işkence edebilirler, hatta daha da ileri giderek onu öldürebilirlerdi de. Ebû'l-Âs bu duruma ne kadar mani olabilirdi. Karşısında Mekke halkı vardı. Dolayısıyla Hz. Zeyneb'in Mekke'den ayrılması karşılığında ona gelebilecek olan zararlar engellenebilirdi. Nitekim Ebû'l-Âs'ın Hz. Zeyneb'i Medine'ye göndermesi de bunu göstermektedir. Ebû Hayseme'nin şiirindeki "Onun çıkarılmasında, onun hakkında Muhammed zelîl ve hakîr olmadı"²²⁴

²²¹ Lings, 165.

²²² Suruç, II, 436.

²²³ Muhammed Gazalî, *Fıkhü's-Sîre*, trc. Resul Tosun, İstanbul 2005, s. 234.

²²⁴ İbn Hişâm, II, 270; İbn Kesîr, III, 331.

ifadesi de yine Hz. Zeyneb'in artık Mekke'de kalmasının mümkün olmayacağını göstermektedir.

Kızı Zeyneb'e kavuşma ihtimali Hz. Peygamber için teselli kaynağı olmuştu. Çünkü Hz. Peygamber, Bedir Savaşından döndüğünde kızı Rukiyye'nin vefât ettiğini öğrenmişti.²²⁵

G. Bedir Savaşı'nın Hz. Zeyneb Üzerindeki Psikolojik Etkileri

Bedir Savaşı, Müslümanlar ve müşrikler arasında gerçekleşen ilk savaşı. Şimdiye kadar ne olursa olsun birbirlerine adeta kenetlenmiş olan Mekke halkı, şimdi ise din konusunda ayrı düşmüş ve bunun sonucu olarak da savaş kaçınılmaz olmuştu.

Bedir Savaşı sırasında durumu en zor olan kişi belki de Hz. Zeyneb'di. Hz. Peygamber ve Müslümanların Medine'ye hicreti, yeni bir süreci başlatmıştı. Hicret, Müslümanlar için yeni imkânlar getirmişti. Bununla birlikte Mekke'de kalan Müslümanlar ve Hz. Zeyneb'in durumu ise daha da zorlaşmıştı. Hz. Peygamber'e karşı yürütülen propagandalar Hz. Zeyneb'i yalnızlaştırırken sürecin savaşıyla sonuçlanması onu Mekke'de doğrudan hedef haline getirecekti. İşte bu yüzden Bedir Savaşı'nda durumu en zor olan kişi Hz. Zeyneb'di. Onun ruh halini tahmin etmek zor değildir. Bedir savaşı, sadece Müslümanlar ve müşrikleri karşı karşıya getirmemişti. Bedir'de kardeş kardeşe, baba oğula... kılıç çekmişti. Erkekler, savaş meydanında kendi kanlarından olan insanlarla mücadele ederken, hanımları ise evlerinde hangi taraf için üzüleceklerine şaşırılmıştı. Hz. Zeyneb de aynı konumdaydı. Onun işi daha da zordu. Bir tarafta Peygamber baba, diğer tarafta müşrik eş. İçi içini yiyor, üzüntüden ne yapacağını bilemiyordu. Evet, babasını çok ama çok seviyordu ama Ebû'l-Âs da müşrik olmasının dışında onun için mükemmel bir eşi. Bununla beraber aynı zamanda bir anneydi Hz. Zeyneb ve çocuklarına yansıtılmamalıydı bu durumu. Lâkin yapamıyordu. Korkularının içine gizlenmişti âdeta. Çocuklarıyla teselli bulmaya çalışıyordu. Yaşlı gözlerle çocuklarının ikisine birden baktı ve sonra kederli bir ses tonuyla ağzından şu cümleler döküldü:

“Güneş bugünkü kadar acı vererek doğmadı. Bugün ya siz, ya ben yetim olabilirim.”²²⁶

²²⁵ Armstrong, 263-264.

Hz. Zeyneb, neticenin ne olduğunu öğrenmekten çok korkuyordu. Onun önünde ya yetimlik, ya dulluk vardı çünkü. Hem babasının, hem de eşinin sağ sağlam evlerine dönmelerini istiyordu ve bu durum karşısında elinden gelen tek şey Allah'a dâa etmekte.

Kureyş'in savaşı kaybettiği haberi Mekke sokaklarında yankılanmaya başlayınca, çok sevinmişti. Fakat bu sevinç uzun sürmemiş, yerini korkuya bırakmıştı. Peki Ebû'l-Âs'a ne olmuştu? Kesin ölmüştü. Bir müddet sonra ikinci sevindirici haber de gelince Hz. Zeyneb derin bir nefes aldı. Savaşın sonucu Hz. Zeyneb'in arzuladığı gibi olmuştu. Babası Savaşı kazanmış, esir düşen Ebû'l-Âs ise fidye karşılığında serbest bırakılacaktı. Hem babası, hem de eşi hayattaydı çok şükür.

Hz. Zeyneb'in yanı sıra eşinin Bedir Savaşı öncesi ve sonrasında hissettikleri de önemlidir. Nitekim Ebû'l-Âs, o sıralarda müşrikti ve Bedir Savaşı'na Mekke ordusunun safında katılmıştı. Bu durumun normal olduğu söylenebilir fakat Ebû'l-Âs, gerçekten isteyerek mi, yoksa Kureyş'in psikolojik baskısı sonucu mu savaşa katılmıştı? Bu sorunun cevabı, Ebû'l-Âs'ın hissettiklerini anlamamıza yardımcı olabilir.

Bedir'e kadar Ebû'l-Âs'ın gerek eşi Hz. Zeyneb'e, gerek Hz. Peygamber'e, gerekse diğer Müslümanlara karşı takınmış olduğu tavırlara bakıldığında onun savaşa katılmasının sebebi, onun Müslümanlara düşmanlık duymuş olmasıyla açıklanamaz. Nitekim Ebû'l-Âs, İslâm'a girmemiş olmasının yanı sıra, Hz. Zeyneb'in Müslüman olmasına da bir şey dememişti. Ayrıca Hz. Peygamber'e karşı ne âleni, ne de gizli herhangi bir kin beslemiştir. İslâmiyet konusunda çekimser kalmayı tercih etmişti. Ebû'l-Âs, hanımını çok seviyordu. Onun üzülmemesi için her şeyi yapardı. Hz. Zeyneb'in savaşa katılmamasını eşinden istediği ve buna karşılık Kureyşlilerin "Karısından korktuğu için savaşa katılmıyor"²²⁷ gibi sözlerle onu tahrik ederek onuruyla oynamalarına müsaade etmemek için savaşa katılmadığı düşünülebilir.

Onun savaşa katılmasındaki ikinci ve belki de en önemli neden ise, atalar kültüydü. Aslında pek çok müşriğin hissettiği gibi Ebû'l-Âs da İslâm'a karşı sempati duyuyordu. Fakat bir şey onları Müslüman olmaktan alıkoymuyordu.

²²⁶ Âişe Abdurrahman, 508, trc., 94; Ayrıca bk. Saraç, 142.

²²⁷ Saraç, 143.

Onların Müslüman olmalarına engel olan şey; atalar kültüydü. Dönemin Arap geleneklerine göre; müşrik Araplar, atalarına karşı büyük hürmet gösteriyorlardı. Onların yaptıkları şeylerde ısrar ediyorlardı. Aslında hiçbir mantıkî tarafı olmayan körü körüne bir taassub içerisindeydiler. Atalarının dinlerini ve yaşayışlarını takip ediyorlar ve yenilik istemiyorlardı. Atalarının yadigârı olarak telakki ettikleri putperestlik inancının zarar görmesine karşıydılar.²²⁸ Putperestlik, onlar için çıkar demektir aynı zamanda. Çünkü Mekke putperestliğin merkeziydi ve bunu kullanarak ticari fayda elde ediyorlardı. Bu dini yaşamak işlerine geliyordu. Kendilerine hata ettikleri söylense verecekleri ilk tepki “Biz atalarımızı bu hal üzere bulduk” oluyordu ve atalarının ardına gizleniyorlardı. Kendileri puta tapıyorlardı ve bunu da atalarıyla temellendirerek insanları psikolojik olarak baskı altında tutmaya çalışıyorlardı. Biraz olsun düşünme yetilerini kullansalar; atalarının inanmış olduğu putperestliğin onları insanlıktan ne kadar uzaklaştırdığını görecektik. İnsan hayatını şekillendiren en önemli şey; inançlarıydı. Müşrik Araplarda putperestlik inancının sonucu olarak zina, içki, hırsızlık, cinayet, kan davası, kız çocuklarını diri diri toprağa gömme....gibi pek çok kötü davranış mevcuttu. İşte İslâmiyet, tevhidin temellendirilmesi ve insanların cahiliye âdetlerinden kurtarılarak insanın hak ettiği seviyeye çıkarılması için gönderilmişti. Lâkin müşrik Arapların atalarına olan bağlılıkları gözlerini o kadar kör etmişti ki; çoğunun, içinde bulunduğu hayatı müzakere edebilecek akli yetileri körleşmişti.

Yine pek çok müşrik, aslında İslâm'ın hak din olduğuna kanaat getirmiş olmasına rağmen diğer müşrikler tarafından dışlanma korkusuyla kanaatlerini açıklamaktan uzak duruyordu. Nitekim Müslümanlar hicret öncesi müşrikler tarafından pek çok işkenceye maruz kalmışlardı. Müşrikler özellikle kimsesi olmayanlara ve kölelere işkence etmede sınır tanımıyorlardı. Ölümle sonuçlanan işkenceler dahi olmuştu. Meselâ; Ebû Cehil, kölesi Sümeyye bint Hubbât'ı dininden dönmesi için öncelikle kızgın kumlara yatırarak işkence etmiş, bu işe yaramayınca da mızrakla onu öldürmüştü. O, İslâm tarihinde ilk şehîd olan hanım sahâbidir.²²⁹ Yine üç yıllık bir boykot dönemi vardı. İslâmiyet'e karşı mu'tedil olan pek çok kişi, bu gibi sebeplerden dolayı İslâm'a duydukları yakınlığı

²²⁸ Mehmet Ali Kapar, *H. Muhammed'in (s.a.v.) Müşriklerle Münasebetleri*, Konya 1993, s. 116.

²²⁹ İbn Hacer, VIII, 190 (11342); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 152 (7013); Aynur Uraler, “Sümeyye bint Hubbât”, *DİA*, XXXVIII, 134.

açıklayamamışlardır.²³⁰ İşte bütün bu sebeplerden dolayı Ebû'l-Âs'ın müşriklerle beraber hareket ettiği söylenebilir.

²³⁰ Geniş bilgi için bk. Âişe Abdurrahman, 495-526; Saraç, 142-148.

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. ZEYNEB'İN HİCRETİ ve MEDİNE'DEKİ HAYATI

I. HZ. ZEYNEB'İN MEDİNE'YE HİCRETİ

Bu kısımda Hz. Zeyneb'in Medine'ye hicreti, hicret esnasında yaşadığı sıkıntılar, hicretinin yankıları ve eşi Ebû'l-Âs b. Rebî'nin Hz. Zeyneb'e duyduğu özlem anlatılmaktadır.

A. Hicrete Hazırlık ve Hind bint Utbe ile Konuşması

1. Hicrete Hazırlık

Hz. Peygamber, hicret ettiğinde ailesinden hiç kimse onun yanında değildi. Hz. Zeyneb de Mekke'de kalanlardandı. Hz. Zeyneb, Bedir Gazvesi sonrasında Medine'ye hicret etmiştir. Bununla birlikte temel kaynaklarda Hz. Zeyneb'in Hz. Peygamber'le beraber hicret ettiği rivâyetleri²³¹ yer almaktadır. Burada kaynaklarda yer alan bilgiyi şöyle anlamak mümkündür:

Hz. Peygamber 622 yılında özel manada hicret etmişse de, genel manada hicret, Mekke'nin fethine kadar devam etmiştir. Dolayısıyla Hz. Zeyneb'in Hz. Peygamber'le birlikte hicret etmesinden de bu anlaşılmalıdır.

Hz. Zeyneb, Bedir Gazvesi'nden yaklaşık bir ay sonra hicret etmiştir.²³² Bazı kaynaklarda onun tam olarak bir ay sonra hicret ettiği de kaydedilmektedir.²³³ Yine bazı kaynaklarda onun hicretinin Bedir'den iki ay sonra olduğu bilgisi yer almaktadır.²³⁴ Bu bilgi, Bedir Savaşı'nda Hz. Zeyneb'in eşi Ebû'l-Âs'ın esir alınıp serbest kaldıktan sonra Hz. Zeyneb'i Medine'ye göndereceğine dair verdiği sözü doğrulamaktadır.

Ebû'l-Âs, esâretten kurtulunca Hz. Peygamber'e Hz. Zeyneb'i Medine'ye göndereceğine dair verdiği sözde durarak Mekke'ye varınca eşine

²³¹ İbn İshâk, 61 (59); İbn Sa'd, VIII, 31; et-Taberî, II, 368; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 40; el-Umerî, 73; İbn Kesîr, II, 295; İbn Hacer, VIII, 151 (11223); *Zeyneb*, I, 398.

²³² İbn Hişâm, II, 268; *Ebû Davûd*, Cihâd, 121; el-Belâzürî, II, 24; et-Taberî, II, 74; ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 69, 359; İbn Kesîr, III, 330; Kehhâle, II, 108.

²³³ el-Belâzürî, II, 526; İbn Kesîr, III, 332; el-Meşşât, 177.

²³⁴ el-Halebî, II, 454; es-Se'âlibî, 213.

babasına gitmek üzere hazırlanmasını söyledi.²³⁵ Ebû'l-Âs, eşinin kendisinden ayrılmak istemeyeceğini, aynı zamanda artık Mekke'de kalmasının mümkün olmayacağını biliyordu.²³⁶ Hz. Zeyneb, eşini çok sevmesinin yanında küfür yurdundan ayrılmayı da çok arzu ediyordu.²³⁷ Şimdi ise uzun zamandır beklediği şey gerçek olacaktı. Babası ve kardeşlerine kavuşacaktı. Ebû'l-Âs'ın kendisine izin vermesinin ardından vakit kaybetmeden hemen gizlice²³⁸ hazırlanmaya başladı.²³⁹ Ali Himmet Berki ve Osman Keskiöğlü, Ebû'l-Âs'ın Hz. Zeyneb'i boşadıktan sonra Medine'ye gönderdiğini söylerken,²⁴⁰ bu görüşlerinde yalnız kalmaktadırlar.

Ebû'l-Âs, eşini çok sevdiği halde Hz. Peygamber'e verdiği sözü yerine getirmiştir.²⁴¹ Halbu ki o, Müslümanların elinden kurtulduktan sonra Mekke'ye döndüğü zaman güven içerisindeydi ve eşini Medine'ye göndermeyebilirdi. Onun yerinde başkası olsa farklı davranabilirdi. Fakat Ebû'l-Âs "el-Emîn"di ve bu özelliği gereği her ne kadar Hz. Zeyneb'i çok sevse de verdiği sözü yerine getirme uğruna eşinden ayrılmıştır. Ebû'l-Âs'ın bu davranışı, insanların ona neden "el-Emîn" dediğinin en güzel örneklerinden biridir. Hz. Peygamber gerek bu konuda, gerekse genel olarak Ebû'l-Âs'ı damatlığı bakımından överdi.²⁴² Ebû'l-Âs'ın sözünde duran bir insan olmasıyla ilgili daha önce de ifade edilen Hz. Peygamber'in "O, bana konuştuğunda doğruyu söyledi ve söz verdiğinde sözünde durdu" şeklindeki sözünü kaynaklar, onun Hz. Zeyneb'i Medine'ye göndermesinden sonra da söylediğini kaydetmektedirler.²⁴³

Ebû'l-Âs'ın Hz. Zeyneb'i Medine'ye göndermesinin tek sebebi güvenilir bir insan olmasından ileri gelmiyordu. Bedir Savaşı'nın ardından yaşanan olayların da onun eşinin hicretine müsaade etmesinde etkili olduğu söylenebilir.

²³⁵ el-Belâzürî, II, 526; el-Makdisî, I, 113; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 134; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 69; el-Halebî, II, 453; ez-Zürkânî, III, 127; el-Meşşât, 177.

²³⁶ Armstrong, 263.

²³⁷ Bekir Topaloğlu, *İslâm Tarihinden Yapraklar*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2010, s. 123.

²³⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 134; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 69.

²³⁹ el-Belâzürî, II, 526; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 134; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 69; ez-Zürkânî, III, 127.

²⁴⁰ Berki, 260-261.

²⁴¹ ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, Ahdü'l-Hulefâi'r-Râşidîn, 76.

²⁴² İbn Sa'd, VIII, 32; İbn Kesîr, III, 311; Şihâbüddîn Ebû'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed İbnü'l-İmâd (1089/1678), *Şezerâtü'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*, thk. Abdülkâdir el-Arnâvut-Mahmud el-Arnâvut, Beyrut-Dimaşk 1986, I, 152.

²⁴³ el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 17; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 185 (6035); ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, Ahdü'l-Hulefâi'r-Râşidîn, 75; İbn Kesîr, VI, 354; İbn Hacer, VII, 209 (10182); Zeyneb, I, 399; Ebû Şehbe, II, 162; es-Se'âlibî, 376.

Ayrıca savaşta esir düştüğü zaman Hz. Zeyneb'in onun için gerdanlığını göndermesinden, Hz. Peygamber'in alâkasından ve Müslümanların esirlere karşı iyi muamelesinden de etkilendiği düşünülebilir.

2. Hind bint Utbe'nin Hz. Zeyneb'i Anlamaya Çalışması

Hz. Zeyneb, Medine'ye hicret etmek üzere hazırlık yaparken bazı kadınlar onunla konuşarak niyetini anlamaya çalışmışlardır. Bu kadınların başında ise Hind bint Utbe gelmektedir. Konuyla ilgili Hz. Zeyneb ve Hind arasında şöyle bir diyalog gerçekleşmiştir:

Hz. Zeyneb, hicret için hazırlık yaptığı bir anda Hind ona rastladı. Hz. Zeyneb'in niyetinin ne olduğunu anlamak amacıyla Hz. Zeyneb'e:

–Ey Muhammed'in kızı, babanın yanına gitmeyi istediğini bilmiyor muyum sanıyorsun, dedi. Hz. Zeyneb ona:

–Ben bunu istemedim, dediğinde Hind, ısrarla Hz. Zeyneb'e:

–Ey amcamın kızı, çekinme; eğer yolculuğunda seninle beraber bulunması gereken eşyaya veya babana götüreceğin bir mala ihtiyacın varsa o bende vardır; ben sana veririm, sakın benden utanma. Çünkü erkekler arasında olan bir şey kadınların arasına giremez, dedi. Hz. Zeyneb onun bu teklifiyle ilgili şöyle demiştir:

“Vallahi, bunu yapmaktan başka bir şey için söylediğini zannetmiyorum. Fakat ben ondan korktum ve böyle bir şey istediğimi inkâr ettim. Sonra da hazırlandım.”²⁴⁴

Hind'in Hz. Zeyneb'e erkekler arasında olan şeylerin kadınları etkilemeyeceğini söylemesi inandırıcı gözükmemektedir. Nitekim Hz. Hamza, Bedir Savaşı'nda Hind'in babası Utbe b. Rebî'a'yı öldürmüştü. Kardeşi Velîd ve amcası Şeybe de Müslümanlar tarafından bu savaşta öldürülmüştü. Hind, babası, kardeşi ve amcasının Bedir'de öldürülmesi üzerine onların intikâmı alınıncaya kadar ağlamayacağını, koku sürmeyeceğini ve kocasıyla beraber olmayacağını söylemiş,²⁴⁵ Kureyşliler'den bu savaşta ölen yakınlarının intikâmını almalarını

²⁴⁴ İbn Hişâm, II, 268; et-Taberî, III, 74; el-Hâkim, VII, 2441 (6835); el-Beyhakî, III, 155; İbn Kesîr, III, 330; el-Heysemî, IX, 214-215; Kehhâle, II, 108; Muhammed Yusuf el-Kandehlevî, *Hayatü's-Sahâbe*, nşr. ve şrh. Nâyif el-Abbâs-Muhammed Ali Devle, Dımaşk 1983, I, 370; Muhammed Rıf'at, 86.

²⁴⁵ Vâkıdî, I, 124; Köksal, *İslâm Tarihi-Medine Devri*, II, 189.

istemişti. Uhud Savaşı'nda müşrik ordusunu kumanda eden eşi Ebû Süfyân'ın yer alarak Kureyşli diğer kadınlarla birlikte def çalıp şiir okuyarak müşrikleri savaşa teşvik etmişti. Vahşî b. Harb'den de Hz. Hamza'yı öldürmesini istemiş ve ona Hz. Hamza'nın ciğerini çiğneyip organlarından gerdanlık yapacağını söylemişti. Vahşî, Hz. Hamza'yı uzaktan attığı mızrağıyla şehîd ettikten sonra onun ciğerini çıkarıp Hind'e götürdüğünde Hind, Hz. Hamza'nın ciğerini çiğnedi. Hind'in İslâmiyet'e olan düşmanlığı Mekke'nin fethinde Müslüman oluncaya kadar sürdü.²⁴⁶ Dolayısıyla Hind'in Hz. Zeyneb'e yapmış olduğu teklifte samimi olduğunu düşünmek zordur. Onun esas amacının gerçeği öğrenerek Hz. Zeyneb'in hicretini engellemek ve ona zarar vermek olduğu düşünülebilir. Belki de böylelikle Hz. Peygamber ve Müslümanların canını yakarak intikâm almış olacaktı. Buna paralel olarak bazı yazarlar, Hind'in Hz. Zeyneb'i hicret etmekten vazgeçirmeye çalıştığını, bunu başaramayınca da Mekkeli müşriklere haber vererek Hz. Zeyneb'i yakalattığını ifade etmektedirler.²⁴⁷

Hz. Zeyneb, hüsn-ü zân ve tedbirin kendisinde bulunduğu bir insandı. Hind'in kendisine yaptığı yardım teklifini samimi bulması onun, hüsn-ü zân sahibi olduğunu gösterirken buna rağmen hicret edeceğini Hind'den gizlemesi ise onun, tedbir sahibi bir insan olduğunu göstermektedir.

B. Hicret Esnasında Hz. Zeyneb'in Başına Gelenler

Ebû'l-Âs, Hz. Peygamber'e verdiği söz gereği Hz. Zeyneb'i Medine'ye gönderecekti fakat çok sevdiği hanımını götürmeye yüreği dayanmadığı için kardeşi Kinâne'yi çağırmıştı.²⁴⁸ Hz. Zeyneb, hazırlıklarını tamamladıktan sonra kayını Kinâne b. Rebi' ona bir deve getirdi ve o da devenin üzerindeki hevdecin (deve üzerinde yer alan ve içine binilen sandık) içine yerleşti.²⁴⁹ Bir rivâyete göre o kişi Kinâne veya onun oğlu,²⁵⁰ başka bir rivâyete göre ise Kinâne b. Adıyy b. Rebî' (amcasının oğlu) veya onun oğluydu.²⁵¹

²⁴⁶ M. Yaşar Kandemir, "Hind bint Utbe", *DİA*, XVIII, 64.

²⁴⁷ Yaşar Nuri Öztürk, 195; Özcan, 224.

²⁴⁸ Saraç, 162.

²⁴⁹ İbn Hişâm, II, 269; et-Taberî, III, 75; el-Hâkim, VII, 2442 (6835); el-Beyhakî, III, 155; İbnü'l-Cevzî, III, 125; İbn Kesîr, III, 330; el-Heysemî, IX, 215; el-Halebî, II, 454; el-Kandehlevî, I, 370-371; Kehhâle, II, 109.

²⁵⁰ el-Hâkim, VII, 2442 (6836); İbn Asâkir, III, 146; eş-Şâmî, XI, 29; Muhammed b. Ali eş-Şevkânî (1250/1834), *Derru's-Sahâbe fî Menâkibi'l-Karâbe ve's-Sahâbe*, thk. Hüseyin b. Abdillâh el-Umerî, Suriye-Dimaşk 1984, s. 280; el-Abdülçâdir, 76.

²⁵¹ el-Belâzürî, II, 526.

Kinâne okunu ve yayını kuşandıktan sonra Hz. Zeyneb'le birlikte gündüz vakti deveyi yederek çıktılar. Kureyş'ten bir grup insan, bu durumdan haberdâr olunca onu yakalamak için harekete geçtiler. Onları takip ettiler ve sonunda Zî Tuvâ'da onlara yetiştiler. Hz. Zeyneb'e ilk yetişen Hebbâr b. Esved b. Muttalib b. Esed b. Abduluzza ve Fihri oldu.²⁵² İkinci olarak yetişen kişinin adı kaynaklarda Nafi' b. Abdul Kays b. Fihri,²⁵³ Nâfi' b. Amr,²⁵⁴ Nâfi' b. Abdulkays b. Lakî²⁵⁵ veya Hâlid b. Abdulkays²⁵⁶ olarak rivâyet edilmektedir. İbn Hazm, onun tam adının, Nâfi b. Abdulkays b. Lakî b. Âmir b. Ümeyye b. ez-Zarb b. el Hâris b. Fihri olduğunu belirtmektedir.²⁵⁷ Hz. Zeyneb'e ilk yetişen olarak sadece Hebbâr'ın adını zikredenler de vardır.²⁵⁸

Hz. Zeyneb'in hicret ettiği zaman hâmile olduğu ve hicret esnasında çocuğunu düşürdüğü konusunda kaynaklar mutâbıktır. Lâkin, çocuğunun nasıl düştüğü konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Kaynaklarda hicret esnasında deve üzerindeki hevdecin içerisinde bulunan Hz. Zeyneb'in; Hebbâr'ın mızrağı ile kendisini korkutması,²⁵⁹ Hebbâr'ın mızrağıyla devesinin dürtülerek yaralanmasının ardından yere düşmesi,²⁶⁰ kendisine yetişilince endişe ve korku duyması,²⁶¹ Kureyş'ten iki kişinin kendisini götüren adamla dövüşürlerken itilerek bir taşın üzerine düşürülmesi,²⁶² devesine Hebbâr tarafından ok yağdırılmasının ardından karnına Hebbâr'ın vurması sonucunda çocuğunu düşürdüğü²⁶³ şeklinde rivâyetler mevcuttur.

Öyle veya böyle Hz. Zeyneb hicret esnâsında hâmileydi ve Kureyşliler'in yüzünden çocuğunu düşürmüştü. Her ne kadar rivâyetlerde farklılıklar mevcutsa

²⁵² İbn Hişâm, II, 269; et-Taberî, III, 75; el-Hâkim, VII, 2441 (6835); el-Beyhakî, III, 155; İbnü'l-Cevzî, III, 125; İbn Kesîr, III, 330; el-Heysemî, IX, 215; Kehhâle, II, 109; el-Kandehlevî, I, 370-371.

²⁵³ İbn Hişâm, II, 271; el-Hâkim, VII, 2441 (6835); el-Beyhakî, III, 155; Kehhâle, II, 108; Muhammed Rıf'at, 86-87.

²⁵⁴ ez-Zehabî, *Siyer*, II, 247.

²⁵⁵ İbn Kelbî, 125; el-Belâzürî, II, 526.

²⁵⁶ el-Halebî, II, 453.

²⁵⁷ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-'Arab*, 177.

²⁵⁸ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-'Arab*, 178; İbn Asâkir, III, 146.

²⁵⁹ İbn Hişâm, II, 269; et-Taberî, III, 75; el-Hâkim, VII, 2442 (6835); İbnü'l-Cevzî, III, 125; İbn Kesîr, III, 330; el-Heysemî, IX, 215; Kehhâle, II, 109; el-Kandehlevî, I, 370; Muhammed Rıf'at, 87.

²⁶⁰ Vâkîdî, II, 857; el-Hâkim, VII, 2442 (6836); el-Kudâ'î, 230; el-Beyhakî, III, 156; İbn Asâkir, III, 146-147; el-Heysemî, IX, 212; eş-Şâmî, XI, 29; el-Halebî, II, 453; el-Kandehlevî, I, 371; eş-Şevkânî, 280; el-Abdülcâdir, 76.

²⁶¹ el-Belâzürî, II, 526; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 134.

²⁶² İbn Asâkir, III, 148; el-Heysemî, IX, 216; el-Kandehlevî, I, 371.

²⁶³ ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 121.

da bu durum, Hz. Zeyneb'in hamile olduğu ve hicret esnasında çocuğunu düşürdüğü sonucunu değiştirmemektedir. Belâzürî, Hz. Zeyneb'in bu düşüş esnasında ayrıca kaburgalarından birinin kırıldığını rivâyet ederken,²⁶⁴ Şahinoğlu ise onun, belinin kırıldığını söylemektedir.²⁶⁵

Hz. Peygamber, hicret esnasında Hz. Zeyneb'in başına gelenlere çok üzülmüştü. Bu sebeple de bir seriyye düzenledi ve seriyyede bulunanlara: "Eğer Hebbâr ve onunla birlikte Zeyneb'in üzerine gelen diğer bir adamı yakalarsanız onları yakın" dedi. Ertesi gün sabahleyin ise, seriyyeye bir haber göndererek şöyle dedi: "Ben size işte o iki adamı yakalarsanız onları yakın diye emretmişim. Sonra gördüm ki; Allah'tan başka hiçbir kimsenin ateşle azâb etmesi yakışmaz. Eğer onları yakalarsanız öldürünüz."²⁶⁶ Hz. Hatice'nin amcazâdesinin oğlu olan Hebbâr,²⁶⁷ Mekke'nin fethi sırasında öldürülecekler listesine dahil edilmişti.²⁶⁸ Fakat daha sonra Hz. Peygamber tarafından affedilmiştir.²⁶⁹

Rasûlullah, Hz. Zeyneb'i çok seviyordu. Hz. Zeyneb'in İslâmiyet uğruna; özellikle de hicret esnasında yaşamış olduğu sıkıntılar nedeniyle daima onu takdir ederdi. Hz. Peygamber'in kızı hakkında şöyle dediği rivâyet edilmektedir:

"O, benim en hayırlı kızımdır. Benim uğrumda nice sıkıntılar çekti."²⁷⁰

İslâm tarihi kaynaklarında Kureyş'in Hz. Zeyneb'in hicretini fiili olarak engellemeyi başaramayınca onun kayını Kinâne'yle konuşmak sûretiyle bunu gerçekleştirmeye çalıştıklarına dair bilgiler mevcuttur. Nitekim konuyla ilgili Kureyş ve Kinâne arasında bir konuşma geçmiştir. Olay şöyle vuku' bulmuştur:

Hebbâr'ın saldırısının ardından Kureyş'e karşı Hz. Zeyneb'i korumak isteyen Kinâne, onlara ok atmaya başladı. Sonra yere çöktü ve yayına bir ok yerleştirip müşriklere:

²⁶⁴ el-Belâzürî, II, 25 (527).

²⁶⁵ Şahinoğlu, 554.

²⁶⁶ İbn Hişâm, II, 271; *el-Buhârî*, Cihâd, 149; *ez-Zehebî*, *Siyer*, II, 247 (28); İbn Kesîr, III, 331.

²⁶⁷ Niyâz, 170; Dere, 116.

²⁶⁸ Vâkıdî, II, 857-858; el-Belâzürî, II, 527; Nuri Topaloğlu, "Hebbâr b. Esved", *DİA*, XVII, 148.

²⁶⁹ Bir gün Hz. Peygamber ashâbıyla otururken yanına gelen Hebbâr, kelime-i şahâdet getirerek Müslüman olduğunu söyledi. Rasûlullah'ın mevlâsı Selmâ Hz. Peygamber'den önce davrandı ve Hebbâr'a beddûa etti. Bunun üzerine Rasûlullah, ona beddûa edilmesini ve öldürülmesini yasakladı. Bk. Vâkıdî, II, 857-858; el-Belâzürî, II, 527.

²⁷⁰ el-Hâkim, VII, 2443 (6836); el-Kudâ'î, 231; el-Beyhakî, III, 156; İbn Asâkir, III, 147-148; *ez-Zehebî*, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 122; İbn Kesîr, III, 331; el-Heysemî, IX, 213; eş-Şâmî, XI, 30; el-Halebî, II, 454; el-Kandehlevî, I, 372; Ebû Şehbe, II, 490; el-Abdülâdir, 77; eş-Şevkânî, 281; es-Se'âlibî, 213.

—Vallahi, bana hiç kimse yaklaşmasın. Yaklaşana bir ok saplarım, diye bağırınca, gelenler ondan uzaklaştılar. Ebû Süfyân, Kureyş'in önde gelen kişileriyle gelerek ona:

—Ey Kinâne! Bizden okunu çevir. Çünkü biz seninle konuşmaya geldik, dedi. Bunun üzerine Kinâne ok atmayı bıraktı. Ebû Süfyân onun yanına oturdu ve:

—Sen doğru yapmadın. Bir kadını güpegündüz herkesin gözü önünde âşikâr bir şekilde çıkarttın. Hâlbuki sen; zahmetlerimizi, meşâkkatlerimizi ve Muhammed'den dolayı başımıza gelenleri biliyorsun. Bu şekilde milletin gözü önünde onun kızını çıkartıp Ona götürdüğün zaman insanlar zannedecek ki; bu, evvelki musîbetimiz sebebiyle bize isâbet eden bir zelîlliktir. Yine bunun bizim zaâf ve güçsüzlüğümüz olduğunu sanacaklar. Yemin ederim ki; Zeyneb'i babasından ayırmaya ihtiyacımız yoktur. Bu hususta intikâm almak gibi bir niyetimiz de yoktur. Şimdi sen, onunla geri dön. Dedikodular kesildiği ve insanlar bizim Zeyneb'i geri çevirdiğimizi haber aldıkları zaman onu gizlice çıkartıp babasına götürürsün, dedi. Ebû Süfyân konuşmasını tamamladığında Kinâne, Ebû Süfyân'ın kendisine söylediğini yaparak Hz. Zeyneb'i evine geri getirdi.²⁷¹

Bir rivâyete göre ise Hz. Zeyneb'i evine Hind bint Utbe götürmüştür. Hz. Zeyneb, çocuğunu düşürdüğünde Benû Hâşim ve Benû Ümeyye, onun için birbirleriyle çekişmeye başladı ve Benû Ümeyye kabilesi: “Zeyneb'i almak bizim hakkımızdır. Dolayısıyla o, bize verilmelidir” dedi. Zira o, amcalarının oğlu Ebû'l-Âs'ın karısıydı.²⁷² Bu sebeple Hz. Zeyneb, Hind bint Utbe'ye teslim edildi.²⁷³ Başka rivâyete göre, Hz. Zeyneb çocuğunu düşürdüğünde onu Ebû Süfyân'a götürmüşler, Benû Hâşim Kâbilesi'nin kadınları onu görmeye geldiklerinde ise Ebû Süfyân Hz. Zeyneb'i onlara teslim etmiştir.²⁷⁴

²⁷¹ İbn Hişâm, II, 269; et-Taberî, III, 75; el-Hâkim, VII, 2442 (6835); el-Beyhakî, III, 155; İbnü'l-Cevzî, III, 125; İbn Kesîr, III, 330; el-Heysemî, IX, 215; el-Halebî, II, 454; Kehhâle, II, 109; el-Kandehlevî, I, 370-371.

²⁷² el-Hâkim, VII, 2442 (6836); el-Beyhakî, III, 156; İbn Asâkir, III, 147-148; ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 121; el-Heysemî, IX, 212; eş-Şevkânî, 280; el-Kandehlevî, I, 371; el-Abdülcadîr, 76.

²⁷³ el-Hâkim, VII, 2442 (6836); el-Kudâ'î, 230; el-Beyhakî, III, 156; ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 121; el-Heysemî, IX, 212; el-Kandehlevî, I, 371.

²⁷⁴ İbn Asâkir, III, 148; Heysemî, IX, 216; eş-Şâmî, XI, 29; el-Kandehlevî, I, 371.

Hiz. Zeyneb, ocuğunu dşrdğ zaman Hind bint Utbe ona: “Btn bu başına gelenlerin, babanın yüzünden olduğunu bilesin”²⁷⁵ dedi.

Hiz. Zeyneb’i geri getirenler Mekke’ye döndüklerinde Hind bint Utbe onları kınayarak şöyle dedi:

أفي السلم أعيارٌ جفاءً و غِلظةً - و في الحرب أشباه النساء العوارك.

Kabalık, şiddet ve cefâ bakımından barış hâlinde eşekler gibidirler.

*Savaşta ise hayızlı kadınları andırırlar.*²⁷⁶

Hind’in, Hiz. Zeyneb’in hicret için tekrar yola çıkmasından sonra Hiz. Peygamber ve kızı Zeyneb’i sevindirecek olan bu olaydan duyduğu acıyı ve nefreti ifade etmek için Mekke sokaklarında şiir syledięi²⁷⁷ ifade edilmektedir ki, şiirin bu olduğu düşünülebilir. Bir rivâyete göre Hind, bu sözleri adamlarının bir kısmı öldükten sonra Bedir Savaşı’ndan dönen Kureyşlilere söylemiştir.²⁷⁸

C. Hiz. Zeyneb’in Medine’ye Hicretinde Zeyd b. Hârise’nin Rolü

Eb’l-Âs b. Rebî‘ Bedir Savaşı’nda esir düşmüş, serbest bırakılırken ise Mekke’ye varınca Hiz. Zeyneb’i Medine’ye gönderileceğine dair Hiz. Peygamber’e söz vermişti. Hamidullah’ın ifadesine göre Hiz. Peygamber ve Eb’l-Âs’ın aralarında aldıkları karar şöyleydi; Hiz. Zeyneb hicret ederken Medine’den gelen muhâfızlar, onun içinde bulunduğu kafilere refâkat edeceklerdi.²⁷⁹

Hiz. Peygamber, Hiz. Zeyneb’in hicreti için Zeyd b. Hârise’yi görevlendirdi. Zeyd b. Hârise’yi Mekke’ye göndermeden önce onunla birlikte Ensâr’dan bir adamı yanına çağırarak “Batn-ı Yâ’cec’e²⁸⁰ varınız. Zeyneb sizinle orada buluşacak. Siz de onu alıp bana getirin” dedi. Böylelikle onlar da Rasûlullah’ın emrettiği yere gittiler.²⁸¹

²⁷⁵ İbn Asâkir, III, 147-148; el-Hâkim, VII, 2442(6836); el-Beyhakî, III, 156; ez-Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, el-Meğâzî, 121; eş-şâmî, XI, 29; eş-şevkânî, 280; el-Abdülcâdir, 76; ed-Dımaşkî, XI, 43.

²⁷⁶ İbn Hişâm, II, 271; İbn Kesîr, III, 330.

²⁷⁷ Yaşar Nuri ztrk, 194.

²⁷⁸ İbn Kesîr, III, 330.

²⁷⁹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 232.

²⁸⁰ Batn-ı Yâ’cec, Mescid-i Harâm’a 10 km. uzaklıkta bulunan bir vadidir. Bk. Yâkt el-Hamevî (626/1229), *Mu’cemu’l-Bıldân*, Beyrut-Lübnan 1979, V, 424; Sarıam, 291; Durmuş, 77.

²⁸¹ İbn Hişâm, II, 268; *Eb Davûd*, Cihâd, 121; el-Belâzürî, II, 24; et-Taberî, II, 73-74; el-Beyhakî, III, 154-155; ez-Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, el-Meğâzî, 69, 359; İbn Kesîr, III, 330; el-Zürkânî, III, 127; el-Meşşât, 177; Kehhâle, II, 108.

Bir rivâyete göre ise, Hz. Peygamber kızını almaya Hz. Zeyd'i yalnız göndermişti ve aralarında şöyle bir diyalog gerçekleşmişti:

Hz. Peygamber Hz. Zeyd'i yanına çağırdı ve ona:

—Gidip bana Zeyneb'i getirir misin, dedi. Hz. Zeyd:

—Olur, yâ Rasûlullah, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Hz. Zeyd'e yüzüğünü vererek:

—Bu yüzüğümü al ve ona ver, dedi. Sonra Hz. Zeyd, Hz. Zeyneb'i getirmek üzere yola koyuldu.²⁸² Derken yolda bir çobana rastladı. Çobana dedi ki:

—Sen kimin çobanısın, Çoban:

—Ebû'l-Âs'ın çobanıyım, dedi. Hz. Zeyd:

—Peki, bu koyunlar kimin, diye sordu. O da:

—Bunlar Zeyneb'indir, dedi. Hz. Zeyd:

—Ben sana Zeyneb'e götürmen için bir şey vereceğim. Ama bunu kimseye söyleme, dedi.

—Tamam, dedi.

Hz. Zeyd, yüzüğü çobana verdi. Çoban da yüzüğü aldı ve gitti. Koyunları ağıla soktuktan sonra yüzüğü götürüp Hz. Zeyneb'e verdi. O, yüzüğü tanıdı ve:

—Bunu sana kim verdi, diye sordu. Çoban:

—Bir adam, dedi. Hz. Zeyneb:

—Peki, o adam şimdi nerede, diye sorunca Çoban:

—Falan yerde, dedi. Hz. Zeyneb ses çıkarmadı ve kimseye bu konuda bir şey söylemedi.²⁸³

Hz. Zeyneb kayını tarafından Mekke'ye geri getirilmesinin üzerinden birkaç gece geçmişti. Bu süre zarfında halk arasındaki dedikodular kesilmişti.²⁸⁴

²⁸² el-Kudâ'î, 231; el-Hâkim, VII, 2442-2443 (6836); el-Beyhakî, III, 156; İbn Asâkir, III, 147-148; ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 121-122; İbn Kesîr, III, 331; el-Heysemî, IX, 212-213; eş-Şâmî, XI, 29-30; el-Kandehlevî, I, 371-372; eş-Şevkânî, 280; el-Abdülçâdir, 76.

²⁸³ el-Hâkim, VII, 2442-2443 (6836); el-Beyhakî, III, 156; İbn Asâkir, III, 148; İbn Kesîr, III, 331; ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm Târîh*, el-Meğâzî, 121-122; el-Heysemî, IX, 212-213; eş-Şâmî, XI, 30; el-Halebî, II, 454; el-Kandehlevî, I, 371-372; eş-Şevkânî, 280-281; el-Abdülçâdir, 76-77; Muhammed el-Hassûn, *A'lâmü'n-Nisâi'l-Mü'minât*, s. 413 (269).

Bir gece Kinâne, Hz. Zeyneb'le beraber gizlice çıkıp Zeyd'in yanına gelerek Hz. Zeyneb'i Zeyd b. Hârîse ve arkadaşına teslim etti.²⁸⁵ Bir rivâyete göre ise Hz. Zeyneb geceleyin tek başına Hz. Zeyd'in yanına gitmişti. Hz. Zeyneb, Hz. Zeyd'in yanına vardığında devenin üzerinde bulunan Hz. Zeyd, Hz. Zeyneb'e:

—Haydi, benim önüme bin, dedi. Hz. Zeyneb:

—Hayır, sen benim önüme bin, dedi. Bunun üzerine Hz. Zeyd de onu alıp terkisine bindirdi²⁸⁶ ve Medine'ye götürüp Rasûlullah'a teslim etti.²⁸⁷ Hz. Zeyneb, Medine'ye hicret ettikten sonra Mescid-i Nebevî'nin yanında ona bir oda yapıldı ve orada kalmaya başladı.²⁸⁸

Hicret esnasında Zeyd'in Hz. Zeyneb'e “önüme otur” demesi onun o zaman Hz. Zeyneb'in kardeşi hükmünde olduğunu gösterir. Ayrıca dönemin Arap âdetlerine göre; kendisine hürmet ve itibar gösterilen kişi hayvanın ön tarafına oturtulurdu. Zeyd, Rasûlullah'ın kızı olması hasebiyle Hz. Zeyneb'i böyle bir uygulamaya lâyık görmüştür. Ancak Hz. Zeyneb, edeb ve hayâsından dolayı bu teklifi reddederek Zeyd'in arkasına oturmuştur.²⁸⁹

Hz. Peygamber'in kızını almaya Zeyd b. Hârîse'yi göndermesi oldukça manidârdır. Zeyd, Hz. Peygamber'e Hz. Hatice tarafından hediye edilmiş olan evlatlığıdır. Çok küçük yaşta Rasûlullah'ın evine gelmiş ve burada yetişmiştir. Hz. Zeyneb'le âdeta ağabey-kardeş gibi büyümüşüleri. Zeyd, Hz. Peygamber'in en çok güvendiği kişilerdendi.²⁹⁰ Bu sebeple de kızını almaya bir nevî ağabeyini göndermiş oldu. O zaman Rasûlullah Zeyd'e oğul muamelesi yapmaktaydı. Bir kimsenin herhangi bir çocuğu evlât edinmesinin câiz olmadığına dair hükmü

²⁸⁴ İbn Hişâm, II, 269; et-Taberî, III, 75; el-Hâkim, VII, 2442 (6835); el-Beyhakî, III, 155; İbnü'l-Cevzî, III, 125; İbn Kesîr, III, 330; el-Heysemî, IX, 215; el-Halebî, II, 454; Kehhâle, II, 109; el-Kandehlevî, I, 370-371; Muhammed Rıf'at, 87; Akın, IV, 30.

²⁸⁵ İbn Hişâm, II, 269; el-Belâzürî, II, 24 (526); et-Taberî, III, 75; İbnü'l-Cevzî, III, 125; İbn Kesîr, III, 330; el-Heysemî, IX, 215; el-Halebî, II, 454; el-Meşşât, 177; Kehhâle, II, 109; el-Kandehlevî, I, 371; Muhammed Rıf'at, 87; Akın, IV, 31.

²⁸⁶ el-Beyhakî, III, 156; İbn Asâkir, III, 148; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 122; İbn Kesîr, III, 331; el-Heysemî, IX, 213; eş-Şâmî, XI, 30; el-Halebî, II, 454; el-Kandehlevî, I, 372; Said Havva, IV, 533-534; Dere, 120.

²⁸⁷ İbn Hişâm, II, 269; et-Taberî, III, 75; el-Hâkim, VII, 2443 (6836); el-Beyhakî, III, 156; İbn Asâkir, III, 147-148; İbnü'l-Cevzî, III, 125; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 122; İbn Kesîr, III, 330-331; el-Heysemî, IX, 213, 215; el-Halebî, II, 454; Kehhâle, II, 109; el-Kandehlevî, I, 371-372; eş-Şevkânî, 281; el-Abdülcâdir, 77.

²⁸⁸ Saraç, 174.

²⁸⁹ Said Havva, IV, 534 (1266 nolu hadis'in dipnotu).

²⁹⁰ Kabir Kausar, *Biographical Dictionary of Prominent Muslim Ladies*, Yeni Delhi 1992, s. 390.

bildiren âyet-i kerime²⁹¹, bu olaydan bir süre sonra inmiştir. Dolayısıyla Zeyd, Hz. Zeyneb'e hicreti esnasında refâkat ettiği sırada Hz. Zeyneb'in kardeşi kabul ediliyordu.²⁹² Hz. Peygamber daha önce de Hz. Sevde'yi ve aile efrâdını Medine'ye getirmek için yine Zeyd b. Hârise'yi göndermişti. Bu durum Hz. Peygamber'in Zeyd b. Hârise'ye olan güvenini ve Zeyd b. Hârise'nin hicret sürecindeki önemini göstermektedir.

Kinâne'nin Hz. Zeyneb'i Hz. Zeyd ve arkadaşına teslim ettiği zaman Hz. Zeyneb'in durumuyla ilgili şu mısraları söylediği rivâyet edilmektedir:

عَجِبْتُ لَهَبَّارٍ وَ إِبَّاشٍ قَوْمِهِ - يُرِيدُونَ إِخْفَارِي بِنْتِ مُحَمَّدٍ.
ولستُ أُبَالِي مَا حَيَّيْتُ عَدِيدَهُمْ - و ما استجمعتُ قَبْضًا يَدِي بِالْمُهَنْدِ.

Hebbâr'a ve onun kavminin düşük seviyeli insanlarına şaşım.

Benden Muhammed'in kızına verdiğim sözü bozmamı istiyorlardı.

*Yaşadığım ve elimde keskin kılıcım oldukça onların sayısına aldırمام.*²⁹³

Belâzürî'de yer alan rivâyette şiirin üçüncü ve dördüncü mısrası şöyledir:

فإن أنا لم أمنع من القوم كَنَنِّي - فلا عشتُ إلا كالخليع المطرِّدِ.

Eğer ben bu insanlardan gücümü esirgemeyeceksem,

*O zaman ancak kovulmuş, aşağılık bir kimse gibi yaşarım.*²⁹⁴

D. Ümâme ve Ali

Ümâme ve Ali'nin hicreti esnasında anneleri Hz. Zeyneb'le beraber olup olmadıkları merak konusudur. Çünkü temel kaynaklarda Hz. Zeyneb'in hicretiyle ilgili her ne kadar ayrıntılı bilgiler yer alsa da çocuklarının durumu zikredilmemektedir. Günümüz yazarlarının kitaplarında ise konuyla ilgili bilgiler mevcuttur. Bazı yazarlar Hz. Zeyneb'in Ali ve Ümâme'yle birlikte hicret ettiğini yazarken,²⁹⁵ bazı yazarlar ise Hz. Zeyneb'in küçük kızı Ümâme'yle birlikte hicret ettiğini yazmaktadır.²⁹⁶ Hilal Kara, Ali'nin o sıralar sütannede olduğunu ve Hz.

²⁹¹ bk. Ahzâb 33/5.

²⁹² Said Havva, IV, 533 (1266 nolu hadis'in dipnotu).

²⁹³ İbn Hişâm, II, 271; Kutub, 234.

²⁹⁴ el-Belâzürî, II, 25 (527).

²⁹⁵ Sarıçam, 291; Şahinoğlu, 554; Durmuş, 77; Nihal Dirican, *Hz. Peygamber ve Aileçi İletişim*, yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniv., SBE, Sivas 2006, s. 55.

²⁹⁶ Armstrong, 263; Lings, 168.

Zeyneb'in Ümâme'yle birlikte hicret ettiğini, sonrasında Hz. Peygamber'in daha önce zikredilen “Kim bana bir şeyde ortak ise, ben ona daha fazla hak sahibiyim. Hangi kâfir bir Müslümanla bir şeyde ortak ise, o şeye o Müslüman kâfirden daha fazla hak sahibidir” hadisini söyleyerek Ali'yi sütannesinden aldırıp Medine'ye getirttiğini söylemektedir.²⁹⁷ Ulaşılan kaynaklarda, konuyla ilgili direkt bir bilgiye rastlanılmamıştır. Günümüz yazarlarının kitaplarında yer alan bilgiler yoruma dayalıdır. Dolayısıyla konu, problemlidir ve aydınlatılmaya muhtaçtır. Kaynaklar, bu noktada eksik veya yetersizdir. Böyle olunca da her yazar kendi yorumunu dile getirmiştir.

E. Hz. Zeyneb'in Hicretinin Yankıları

1.Ebû Hayseme'nin Hz. Zeyneb Hakkında Yazdığı Şiir

- أَتَانِي الَّذِي لَا يُقَدِّرُ النَّاسُ قَدْرَهُ - لِزَيْنَبَ فِيهِمْ مِنْ عُقُوقٍ وَمَا تَمَّ
 وَ إِخْرَا جُهَا لَمْ يُخْزَرْ فِيهَا مُحَمَّدٌ - عَلِي مَاقِطٍ وَ بَيْنَنَا عِطْرٌ مَنْشَمٌ.
 وَأَمْسَى أَبُو سُفْيَانَ مِنْ حِلْفٍ ضَمُضَمٍ - وَمِنْ حِزْبِنَا فِي رَغَمِ أَنْفٍ وَمُنْدَمٍ.
 قَرْنَا إِبْنَهُ عَمْرًا وَ مَوْلَى يَمِينِهِ - بَدِي حَلَقٍ جَلَدِ الصَّلَاصِلِ مُحْكَمٍ.
 فَأَقْسَمْتُ لَا تُنْفَكُ مِنَّا كِتَابُ - سُرَاةٍ حَمِيسٍ فِي لَهَا مُ مُسَوِّمٍ.
 نَزَوْعٌ قُرَيْشِ الْكُفْرِ حَتَّى يَعْلَمَهَا - بِخَاطِمَةٍ فَوْقِ الْأَنْوْفِ بِمِيسَمٍ.
 نُنَزِّلُهُمْ أَكْتَاغَ نَجْدٍ وَ نَخْلَةَ - وَ إِنْ يُثْهَمُوا بِالْخَيْلِ وَ الرَّجُلِ نُثْهَمُ.
 يَدِ الدَّهْرِ حَتَّى لَا يُعْرَجَ سِرُّنَا - وَ نُلْحِقُهُمْ آثَارَ عَادٍ وَ جُرْهُمُ.
 وَ يَنْدَمُ قَوْمٌ لَمْ يُطِيعُوا مُحَمَّدًا - عَلِي أَمْرَهُمْ وَ أَيِّ حِينٍ تَنْدَمُ.
 فَأَبْلَغُ أَبَا سُفْيَانَ إِمَّا لَقَيْتَهُ - لَنْ أَنْتَ لَمْ تُخْلِصْ سَجُودًا وَ تُسَلِّمُ.
 فَأَبْسِرْ بِخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ مُعْجَلٍ - وَسِرِّ بَالِ قَالٍ خَالِدًا فِي جَهَنَّمِ.

İnsanların kadrini takdir edemedikleri kimse bana geldi.

Zeyneb'den ötürü ki, onların içinde isyân ve günahlar vardır.

Onun çıkarılmasında, onun hakkında Muhammed zelil ve hakîr olmadı.

Bizim aramızda savaşın şiddeti varken,

²⁹⁷ Kara, 31. Ayrıca bk. Şemsinur Özdemir, 18.

*Ebû Süfyân, Damdam ile ittifâk kurup bizimle savaştığından ötürü,
Burnu yere sürüldü ve pişman oldu.
Oğlu Amr'ı ve mevlâ yemînini esirlere vurulan zincirlerle bağladık.
O bağ ki; ses çıkaran salebetli muhkem bir demirdir.
Ben de yemîn ettim ki; bizden askerler ayrılmasınlar.
Kalabalıklar içerisinde nişânlanlarıyla tanınan ordu kumandanları,
Kureyş'i küfre doğru sürdük.
Hatta onları burunlarının üstünde dağlama âletiyle nişanlamakla,
Onları zelîl ve kahrolunmuş kılarız.
Biz onları Necd'in ve Nahle'nin kenarlarına indiririz.
Eğer atlarla ve yaya olarak Tihâme'ye aşağı inerlerse,
Biz onları Tihâme'ye indiririz.
Bu, zaman boyunca böyle sürüp gider, taki yolumuz sapmasın.
Bir kavim ki Muhammed'e itaat etmedi.
Her zaman onlar pişmanta olurlar.
Pişmanlık ne zaman olur.
Ebû Süfyân'a rastlarsan ona deki:
"Eğer sen secdeye ihlâsla gelmez ve Müslüman olmazsan.
Hayatta acele olarak zelîl ve hakîrlikle müjdelen.
Cehennem'de ise ziftten bir gömlekle müjdelen."²⁹⁸*

İbn Sa'd, bu şiiri Abdullah b. Revâha veya Ebû Hayseme; yani, Sâlim b. Avf'ın kardeşinin Hz. Zeyneb'in durumuna dair söylediğini rivâyet ederken İbn Hişâm ise şiirin, Ebû Hayseme'ye ait olduğunu söylemektedir.²⁹⁹

²⁹⁸ İbn Hişâm, II, 269-270; İbn Kesîr, III, 331; Ali Kuşçalı, *Abdullah b. Revâha'nın Hayatı ve Şahsiyeti*, yüksek lisans tezi, Selçuk Üniv., SBE, Konya 2007, s. 29-30.

²⁹⁹ İbn Hişâm, II, 270.

2. Ebû'l-Âs b. Rebî'nin Hz. Zeyneb'den Ayrı Kaldığı Süre Zarfında Hissettikleri

Ebû'l-Âs, Hz. Zeyneb'i çok seviyordu.³⁰⁰ Bu sevgi onu, hanımına karşı daima iyi davranmaya sevk etmişti.³⁰¹ Hz. Zeyneb, kendisi için bulunmaz bir eşi. Müşrikler ona, eşini boşaması karşılığında istediği kızla evlendirilebileceğini söylediklerinde o, hanımını çok sevdiği için bu teklifi şiddetle reddetmişti. Yine Bedir Gazvesi'nde esir düştüğü zaman verdiği söz gereği Hz. Zeyneb'i Medine'ye gönderdikten sonra yaklaşık üç buçuk yıl eşinden ayrı kaldığı halde başka bir kadınla evlenmemişti. Zeyneb'ine olan sevgisi hiç eksilmemiş; bilâkis geçen yıllar bu sevgiyi beslemiş; eşine olan sevgisi her geçen gün daha da artmıştı.

Ebû'l-Âs'ın Hz. Zeyneb'e duyduğu sevginin en açık delili, hanımı için yazmış olduğu şiidir. Rivâyet edildiğine göre Ebû'l-Âs, Mekke'den ticâret için çıktığı zamanlarda Medine yakınlarından geçerken Hz. Zeyneb'e şu şiiirle hitâb ederdi:

ذَكَرْتُ زَيْنَبَ لَمَّا وَرَكْتُ إِرْمًا - فَقُلْتُ سُقِيًّا لِشَخْصٍ يَسْكُنُ الْحَرَمًا.

بنت الامين جزاها الله صالحه - وَكُلَّ بَعْلِ سَيْنْتِي بِالَّذِي عَلِمًا.

İşaret taşına yaslandığımda Zeyneb'i hatırladım,

“Harem'de oturan kimseye su verin” dedim,

O, Emin'in kızıdır. Allah onu hayırla mükâfatlandırın,

Her erkek, (eşini) bildiği şeyle över.³⁰²

II. İS SERİYYESİ ve ARDINDAN YAŞANANLAR

Bu bölümde İs Seriyyesi, Hz. Zeyneb'in Ebû'l-Âs b. Rebî'yi himâye altına alması ve Ebû'l-Âs'ın Müslüman olmasıyla ilgili bilgiler yer almaktadır.

³⁰⁰ İbn Abdülber, IV, 1854 (3360); İbn Kesîr, VI, 354.

³⁰¹ İbn Kesîr, VI, 354; Niyâz, 172.

³⁰² İbn Sa'd, VIII, 32; İbn Abdülber, IV, 1854 (3360); İbn Asâkir, III, 126-127; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 21; ez-Zürkânî III, 127; el-Abdülcâdir, 79; Cum'a, 479; Âişe Abdurrahman, 501. Ayrıca bk. el-Belâzürî, II, 25 (527); el-Hâkim, VII, 2444 (6838); el-Meşşât, 180; el-Hassûn, 414 (269); Kehhâle, II, 110; Şerbâsî, IV, 56.

A. Hz. Zeyneb'in İhs Seriyyesi'nde Esir Alınan Ebû'l-Âs b. Rebî'yi Himâyesine Alması

Hz. Zeyneb'in hicretiyle birlikte; Ebû'l-Âs müşrik olarak Mekke'de, Hz. Zeyneb ise Medine'de Hz. Peygamber'in yanında ikâmet etmeye başladı. Mekkeliler arasında güvenilir bir insan olarak bilinen Ebû'l-Âs, ticarete devam ediyordu. Mekke'nin fethinden kısa bir zaman önce (hemen öncesinde) tüccâr olarak Şam'a gittiği bir seferde Kureyşliler onunla beraber mal gönderdiler. Ebû'l-Âs, ticâretini bitirdiği zaman Mekke'ye dönmek üzere yola koyuldu.³⁰³

Ğâbe (Zû-Kared) Gazvesi'nin hemen ardından³⁰⁴ Kureyş'e ait bir ticaret kervanının Şam'dan döndüğü haberi Hz. Peygamber'e ulaşınca kervan üzerine bir müfreze gönderdi.³⁰⁵ Hz. Peygamber, daha önce de Kureyş kervanları üzerine seriyeler göndermişti. O'nun bu seriyeleri düzenlemesindeki amaç; Kureyş'i iktisâdî ve siyâsî açıdan baskı altına almak ve benzer kervanlar vasıtasıyla elde edilecek olan kârla onların Medine'yi tehdit eder konumda bulunmalarına engel olmaktı.³⁰⁶

Rasûlullah, hicretin 6. yılının Cumâziyelevvel ayında³⁰⁷ Zeyd b. Hârise komutasındaki³⁰⁸ 170 atlıyı kervanın üzerine gönderdi.³⁰⁹ Bir rivâyete göre ise

³⁰³ İbn Hişâm, II, 271; et-Taberî, III, 75; İbn Abdülber, IV, 1702 (3061); İbnü'l-Cevzî, III, 125; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 185 (6035); İbn Kesîr, III, 332; el-Heysemî, IX, 215; Zeyneb, I, 399; el-Meşşât, 178; Kehhâle, II, 109; Cevâd Ali, VII, 299; Muhammed Rıf'at, 87.

³⁰⁴ Vâkîdî, II, 553; Settâr Cebbâr ez-Züheyri, "Cihadü'r-Resul el-Mustafâ ve's-Selâmü'l-Âlemî", *Mevsuatü'r-Resul el-Mustafâ*, Tahran 2003, I, 376.

³⁰⁵ Vâkîdî, II, 553; İbn Hişâm, II, 271; İbn Sa'd, VIII, 33; et-Taberî, III, 75; İbn Abdilber, IV, 1702 (3061); İbnü'l-Cevzî, III, 125; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 185 (6035); Muhammed b. Abdillah b. Yahya b. Seyyidinnâs (734/1333), *Uyânu'l-Eser fî Funûni'l-Meğâzi ve's-Şemâil ve's-Siyer*, I-II, Beyrut ts., II, 106; İbn Kesîr, III, 332; el-Heysemî, IX, 215; el-Halebî, III, 175; ez-Zürkânî, III, 124-125; Zeyneb, I, 399; Kehhâle, II, 109; Cevâd Ali, VII, 299; es-Se'âlibî, 375; ez-Züheyri, I, 376; Kutub, 234.

³⁰⁶ Serdar Özdemir, *Hz. Peygamber'in Seriyeleri*, İstanbul 2001, s. 34.

³⁰⁷ Vâkîdî, II, 553; İbn Sa'd, II, 87; el-Belâzürî, II, 25 (527); et-Taberî, III, 234; el-Makrizî, I, 266; İbnü'l-Cevzî, III, 256; Seyyidi'n-Nâs, II, 106; İbn Kesîr, IV, 178; İbn Hacer, VIII, 152 (11223); eş-Şâmî, XI, 31; ez-Zürkânî, III, 124; Şerbâsî, IV, 56; el-Ak, II, 847; es-Se'âlibî, 375; el-Abdülcâdir, 78; Kutub, 234; Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen ed-Diyârbekrî (990/1582), *Târîhu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi Nefîs*, Beyrut ts., II, 9.

³⁰⁸ İbn Sa'd, II, 87; el-Belâzürî, II, 25 (527); el-Makrizî, I, 266; İbn Abdülber, IV, 1702 (3061); İbnü'l-Cevzî, III, 257; İbn Hacer, VIII, 152 (11223); Seyyidi'n-Nâs, II, 106; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 249 (28); eş-Şâmî, XI, 31; el-Halebî, III, 175; ez-Zürkânî, III, 124; Zeyneb, I, 399; el-Ak, II, 847; Cevâd Ali, VII, 300; es-Se'âlibî, 375; ez-Züheyri, I, 376; Kutub, 234; ed-Diyârbekrî, II, 9.

³⁰⁹ İbn Sa'd, II, 87; İbnü'l-Cevzî, III, 257; İbn Hacer, VIII, 152 (11223); İbn Abdülber, IV, 1702 (3061); ez-Zehebî, *Siyer*, II, 249 (28); el-Ak, II, 847; Cevâd Ali, VII, 300; Seyyidi'n-Nâs, II, 106; el-Makrizî, I, 266; ez-Züheyri, I, 376; el-Halebî, III, 175; Kutub, 234; ez-Zürkânî, III, 124; eş-Şâmî, XI, 31.

askerlerden atlı değil mücâhid olarak bahsedilmektedir.³¹⁰ Zeyd'in komutasındaki birliğin Hz. Peygamber tarafından özel olarak kervan için gönderilmediği, kervana rastlanıldığı da rivâyet edilmektedir.³¹¹ Seriyeye, Irak yolu üzerindeki Îs³¹² denilen yerde kervanla karşılaştı. Cüheyne Kabilesi arazisi içerisinde kalan Îs, Kızılderiz sahilinde olup Mekke-Medine arasında,³¹³ Medine'ye dört gecelik³¹⁴, Zü'l-merve'ye bir gecelik mesafede,³¹⁵ Kureyş müşriklerinin Şam'a giderken izledikleri Mekke-Suriye ticaret yolu üzerinde,³¹⁶ ağaçlı bir mevkiydi.³¹⁷ Kervancılar, Îs-i Zebânî diye anılan bir suyun da bulunduğu bu mevkide dinleniyorlardı.³¹⁸ Müslümanlar, Hz. Peygamber'in damadı Ebû'l-Âs'ın da içinde bulunduğu kervana aniden baskın düzenleyerek kervandaki kişileri ve mallarını ele geçirdiler.³¹⁹ Ele geçirilen malların içinde Saffân b. Ümeyye'ye ait pek çok gümüş de bulunuyordu.³²⁰ İbn Kesîr'de yer alan zayıf bir rivâyete göre Müslümanlar, ellerinden kaçan Ebû'l-Âs hariç kervanda bulunan bütün insanları öldürmüştür.³²¹

Bir rivâyete göre ise, hadisenin sorumluları Ebû Basîr, Ebû Cendel ve arkadaşlarıdır ve olay şöyle gerçekleşmiştir:

Ebû Basîr, Ebû Cendel ve arkadaşları içlerinde Hz. Zeyneb'in eşi Ebû'l-Âs'ın da bulunduğu Kureyş'e ait Şam'dan dönen bir ticaret kervanına saldırdılar. Kervanda bulunanları ve mallarını ele geçirdiler. Ebû'l-Âs, geceleyin ellerinden kurtuldu ve Hz. Zeyneb'in yanına geldi.³²² Bir rivâyete göre ise Müslümanlar, yalnızca Ebû'l-Âs'ı serbest bırakmıştılar ve o da Hz. Zeyneb'in yanına gelerek

³¹⁰ Vâkıdî, II, 553; Şerbâsî, IV, 56.

³¹¹ el-Halebî, III, 175; Nebi Bozkurt, "Îs Seriyyesi", *DİA*, XXII, 465.

³¹² Vâkıdî, II, 554; el-Makrizî, I, 266.

³¹³ Şulul, 718.

³¹⁴ İbn Sa'd, II, 87; el-Makrizî, I, 266; İbnü'l-Cevzî, III, 256; Seyyidi'n-Nâs, II, 106; ez-Zürkânî, III, 124; es-Se'âlibî, 375; ed-Diyârbekrî, II, 9.

³¹⁵ İbn Sa'd, II, 87; Seyyidi'n-Nâs, II, 106.

³¹⁶ Şulul, 718.

³¹⁷ ez-Zürkânî, III, 124.

³¹⁸ Bozkurt, "Îs Seriyyesi", *DİA*, XXII, 465.

³¹⁹ İbn Hişâm, II, 271; İbn Sa'd, II, 87; et-Taberî, III, 75; el-Makdisî, I, 113; İbn Abdülber, IV, 1702 (3061); İbnü'l-Cevzî, III, 125; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 185 (6035); Seyyidi'n-Nâs, II, 106; İbn Kesîr, III, 332; el-Heysemî, IX, 215; el-Makrizî, I, 266; İbn Hacer, VII, 208 (10182); eş-Şâmî, XI, 31; ez-Zürkânî, III, 125; Zeyneb, I, 399; Kehhâle, II, 109; Cevâd Ali, VII, 300; es-Se'âlibî, 375; ez-Züheyri, I, 376.

³²⁰ İbn Sa'd, II, 87; Seyyidi'n-Nâs, II, 106; el-Makrizî, I, 266-267; eş-Şâmî, VI, 83; ez-Zürkânî, III, 125; es-Se'âlibî, 375; ez-Züheyri, I, 376; ed-Diyârbekrî, II, 9.

³²¹ İbn Kesîr, IV, 178; VI, 354.

³²² el-Beyhakî, IV, 86; İbn Abdülber, IV, 1703 (3061); ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 360, 401; İbn Hacer, VII, 208 (10182); el-Halebî, III, 176-177; ez-Zürkânî, III, 126; ed-Diyârbekrî, II, 9; Caetani, IV, 354.

arkadaşlarının serbest bırakılmasını hanımından istemişti. Hz. Zeyneb, onun bu isteğini babasına söylediğinde Rasûlullah Medine halkına:

“Bir insan bizim akrabamızdır, Ebû'l-Âs bizim akrabamızdır. Ne mutlu bize ki o bizim damadımızdır. Kureyş'ten insanların içinde bulunduğu bir kervan Şam'dan dönerken Ebû Cendel ve Ebû Basîr ellerindeki malları alarak onları esir etmişler. Onlardan hiç kimseyi öldürmemişler. Kızım Zeyneb, benden onları himâyeye etmemi istedi. Ebû'l-Âs ve arkadaşlarını himâyeye eder misiniz, dedi. Onlar da: evet, dediler.”³²³

Hz. Peygamber'in bu konuşması Ebû Cendel ve Ebû Basîr'e ulaştığında onlar, en ufak şeye varana kadar mallarını eksiksiz bir biçimde kervandakilere teslim ettiler ve onları serbest bıraktılar.³²⁴ Bu olaydan sonra Mekkeliler, İslâmiyeti kabul edenlerin Hudeybiye Antlaşması gereği iade edilmeleri şartından vazgeçtiklerini,³²⁵ özellikle de Ebû Basîr ile Ebû Cendel ve arkadaşlarının Medine'ye kabul edilebileceklerini Rasûlullah'a bildirdiler.³²⁶ Bunun üzerine Hz. Peygamber, Ebû Basîr ve arkadaşlarına Medine'ye gelmeleri için mektup yazdı. Mektup ellerine ulaştığında Ebû Basîr çok hastaydı ve bir müddet sonra da vefât etti. Arkadaşları onu buldukları yere defnettiler ve kabrinin yanına da bir mescit yaptılar. Daha sonra ise Hz. Peygamber'in emrini yerine getirdiler ve hep beraber Medine'ye döndüler.³²⁷

Bu olay eğer Ebû Cendel ve Ebû Basîr tarafından yapılmışsa; Hz. Peygamber'in emriyle gerçekleşmediği âşikârdır. Çünkü Hudeybiye Antlaşması'yla Medine'ye sığınma hakları ellerinden alınan Mekkelî Müslümanlardan Ebû Cendel ve arkadaşları, Kızıldeniz sahilinde karargâh kurmuş, çevrelerinden geçen Kureyş kervanlarına saldırıp mallarını ele geçirmeye başlamışlardı.³²⁸ Yine Hudeybiye Antlaşması gereği iki tarafın da ticaret kervanlarına saldırması yasaktı.³²⁹ İbn Kayyim'e göre Ebû'l-Âs Hudeybiye Barışı'nın yürürlükte olduğu zaman Müslüman olmuş, Kureyş kervanları sulh

³²³ el-Beyhakî, IV, 174; eş-Şâmî, VI, 83-84.

³²⁴ el-Beyhakî, IV, 174-175.

³²⁵ Kandemir, “Ebû Basîr”, *DİA*, X, 101; Asri Çubukçu, “Ebû Cendel”, *DİA*, X, 119.

³²⁶ Çubukçu, “Ebû Cendel”, *DİA*, X, 119.

³²⁷ Kandemir, “Ebû Basîr”, *DİA*, X, 101.

³²⁸ ez-Zürkânî, III, 126-127; Şulul, 718-719; Kandemir, “Ebû Basîr”, *DİA*, X, 101.

³²⁹ Şulul, 718-719.

zamanında Suriye'ye gidip gelmeye başlamıştı.³³⁰ Buna mukâbil olayı Ebû Basîr, Ebû Cendel ve arkadaşlarının gerçekleştirdiği kabul edilirse olayın Hudeybiye Antlaşması'nın imzalandığı hicretin 6. yılının Zilhicce (m. 628)³³¹ ayından sonra gerçekleştiği söylenebilir.

Müslümanlar, ele geçirdikleriyle beraber Medine yakınlarına geldiklerinde Ebû'l-Âs, geceleyin Müslümanların ellerinden kaçıp kurtuldu.³³² Hamidullah'ın göre Ebû'l-Âs, Kureyş kervanının başındaydı ve Müslümanların aniden kervana saldırdığını görünce, kervanı bir kenara bırakıp canını kurtarmış, gecenin bastırmasıyla beraber Medine'ye gelerek Hz. Zeyneb'e sığınmıştı.³³³ Ancak ulaşılan kaynaklarda, kervanda bulunan herkesin esir edildiği bilgisi mevcutken, Ebû'l-Âs'ın kervanın başkanı olduğuna dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Ebû'l-Âs, Hz. Zeyneb'in evine gelerek ona sığındı. Eşi sayesinde korunmak istiyordu. Bunun üzerine Hz. Zeyneb, onu himâyesine aldı.³³⁴ O, mallarını istemek için gelmişti.³³⁵

Rasûlullah, sabah namazını kıldırmak üzere mescidde bulunuyordu. Hz. Peygamber, tekbir aldı ve insanlar da tekbir aldılar. Tam o esnada Hz. Zeyneb, kadınların gölgeğinden şöyle bağırdı:

“Ey insanlar! Ben, Ebû'l-Âs b. Rebî'yi himâyeme aldım.” Rasûlullah, namazdan selâm verdiği zaman insanlara döndü:

–Ey insanlar! Benim duyduğumu siz de duydunuz mu, dedi. Oradakiler de:

–Evet, dediler. Rasûlullah:

³³⁰ Şulul, 719.

³³¹ Vâkidî, II, 573; Muhammed Hamidullah, “Hudeybiye Antlaşması”, *DİA*, XVIII, 297; Mehmet Apaydın, *Medine Dönemi Yeni Kronolojisi Rasûlullah'ın Günlüğü*, İstanbul 2008, s. 119-120.

³³² İbn Hişâm, II, 271; et-Taberî, III, 75; el-Makdisî, I, 113; İbn Abdülber, IV, 1702 (3061); İbnü'l-Cevzî, III, 125; ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 70,360; el-Heysemî, IX, 215; eş-Şâmî, VI, 83; el-Halebî, III, 176; Zeyneb, I, 399; el-Meşşât, 178; Heykel, 276; Muhammed Rıf'at, 87; Kutub, 234; Kehhâle, II, 109; Zihni, *el-Hakâik*, 124; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 232.

³³³ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 232.

³³⁴ İbn Hişâm, II, 271; İbn Sa'd, II, 87; el-Belâzürî, II, 26-27 (527-528); et-Taberî, III, 75; İbn Abdülber, IV, 1702 (3061); İbnü'l-Cevzî, III, 125; Seyyidi'n-Nâs, II, 106; ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 70,360; el-Heysemî, IX, 215; İbn Hacer, VII, 208 (10182); eş-Şâmî, VI, 83; el-Halebî, III, 176; ez-Zürkânî, III, 125; Zeyneb, I, 399; el-Meşşât, 178; Kehhâle, II, 109; Zihni, *el-Hakâik*, 124; Heykel, 276; Muhammed Rıf'at, 87; Kutub, 234.

³³⁵ İbn Hişâm, II, 271; et-Taberî, III, 75; İbnü'l-Cevzî, III, 125; ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 70, 360; el-Heysemî, IX, 215; Kehhâle, II, 109; Zihni, *el-Hakâik*, 124.

–Muhammed’in nefsi elinde olana yemin ederim ki; bunu duymadan önce hiçbir şeyden haberim yoktu. Rasûlullah Müslümanların yakınlarını himâyeye ederdi, dedi ve sonra kızının himâyesini kabul etti.³³⁶

Burada Hz. Peygamber’in sözünü; Müslümanlar, parmakları birbirine eşit olan bir el gibidirler ve Müslümanların güçsüzleri bile himâyeye etme hakkına sahiptirler.³³⁷ Zeyneb’in emân verdiğine biz de emân veririz,³³⁸ diyerek tamamladığı da rivâyetler arasındadır.

Bir rivâyete göre ise Hz. Zeyneb’in kocasını himâyesi şöyle gerçekleşmişti:

Ebû'l-Âs'ın ticaret kervanıyla Medine'ye yaklaştığı haberini alan bazı Müslümanlar, kervanı basarak onun elindekileri almayı ve onu öldürmeyi düşündüler.³³⁹ Bu durum Hz. Zeyneb'e ulaştınca, Rasûlullah'a gelerek:

–Yâ Rasûlullah, Müslümanların akitleri ve ahidleri bir değil midir, dedi. Rasûlullah:

–Evet, dedi. Bunun üzerine Hz. Zeyneb:

–O halde şahid ol; ben Ebû'l-Âs'ı himâyeme aldım, diyerek Müslümanların teşebbüslerine engel oldu.

Bunun üzerine ashâb, Ebû'l-Âs'a silahsız bir şekilde gelerek:

–Ey Ebû'l-Âs, şüphesiz ki sen, Kureyş'in şerefliilerindensin. Ve yine sen, Rasûlullah'ın amcasının oğlu ve damadısin. Müslüman olup da sendeki Kureyş'in mallarını ganimet olarak almak istemez misin, dediler. Ebû'l-Âs da onlara:

–Siz bana dinime hıyânet etmemi, para karşılığında dinimi değiştirmemi teklif ediyorsunuz, emânete hıyanet etmekle başlayacak olan Müslümanlıktan ne hayır gelir, diyerek tekliflerini reddetti.³⁴⁰

³³⁶ İbn Hişâm, II, 271-272; İbn Sa'd, VIII, 32; el-Belâzürî, II, 26 (528); et-Taberî, III, 75; el-Makdisî, I, 113; el-Hâkim, VII, 2445 (6842); İbn Abdülber, IV, 1702 (3061); İbnü'l-Cevzî, III, 125; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 135; a.mlf., *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 185; ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 70, 360-61; İbn Kesîr, III, 332; el-Heysemî, IX, 215-216; İbn Hacer, VIII, 152 (11223); eş-Şâmî, VI, 83; el-Halebî, III, 176; Zeyneb, I, 399; el-Meşşât, 179; Kehhâle, II, 109; el-Ak, II, 846; Şerbâsî, IV, 56-57; eş-Şevkânî, 281; el-Abdülcadîr, 78; Ebû Şehbe, II, 488-489; Muhammed Rif'at, 88.

³³⁷ Vâkîdî, II, 553; İbn Sa'd, VIII, 33; el-Makrizî, I, 267; eş-Şâmî, XI, 31; el-Halebî, III, 176; ez-Zürkânî, III, 125; Kutub, 234; es-Se'âlibî, 376.

³³⁸ Vâkîdî, II, 553; İbn Sa'd, II, 87; VIII, 33; el-Hâkim, VII, 2445 (6842); Seyyidi'n-Nâs, II, 106; el-Makrizî, I, 267; eş-Şâmî, VI, 83; ez-Zürkânî, III, 125; es-Se'âlibî, 376; Kutub, 234.

³³⁹ İbn Hacer, VII, 207 (10182); ed-Dımaşkî, XI, 43; Şerbâsî, IV, 57; Sakallî, 294.

Bir rivâyete göre teklif, Ebû'l-Âs seriyeyle karşılaştığı zaman kendisine yapılmıştır.³⁴¹

Hiz. Peygamber'in Hiz. Zeyneb'in eşini himâyesini kabul etmesinin ardından Hiz. Peygamber mescidden ayrıldı ve kızının yanına geldi.³⁴² Başka bir rivâyete göre ise; Hiz. Peygamber, evine gelmiş ve Hiz. Zeyneb de arkasından eve girerek Ebû'l-Âs'ın mallarının iade edilmesini babasından istemişti.³⁴³ Hiz. Zeyneb babasına:

–Ebû'l-Âs'ı akrabadan kabul edersek amcamızın oğludur, yabancı sayarsak bizden bir çocuğun babasıdır. Bundan dolayı ben kendisine sığınma hakkı tanıdım,³⁴⁴ dedi. Hiz. Peygamber kızına:

–Ey kızcağızım! Ona güzel davran, yerini güzel yap ve sakın sana yaklaşmasına izin verme. Çünkü o, müşrik olduğu sürece sen ona helâl değilsin, uyarısında bulundu.³⁴⁵ İis Seriyesi, Hudeybiye'den sonra gerçekleşmişti. O zaman İslâm ikisini ayırmıştı. Birbirlerine haramdılar.³⁴⁶

Hiz. Zeyneb himâyekâr bir insandı. Eşi Ebû'l-Âs'ı himâye edişi, kadın profili açısından takdir edilmesi gereken bir davranıştır. Onun bu davranışı, sadece Medineliler arasında değil Mekkeliler arasında da duyulmuştu. Hiz. Zeyneb'in Ebû'l-Âs'ı himâye edişi sonraki dönemlerde de kendini göstermiştir. Nitekim Ebû Süfyân ve Hiz. Fâtıma arasında geçen şu diyalog bunun kanıtıdır:

Kureyş'in önde gelenleri, müttefiki Benî Bekir b. Abdimenât'ın Hiz. Peygamber'in müttefiki Huzâa'ya saldırmasıyla bozulan Hudeybiye

³⁴⁰ İbn Hacer, VII, 207 (10182); el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 23-24; eş-Şâmî, XI, 30; ez-Zürkânî, III, 126; Şerbâsî, 58; ed-Dımaşkî, XI, 43.

³⁴¹ İbn Hişâm, II, 273; ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 360; el-Halebî, III, 177; el-Meşşât, 182.

³⁴² İbn Hişâm, II, 272; el-Belâzürî, II, 26 (528); et-Taberî, III, 75; İbn Abdülber, IV, 1702 (3061); İbnü'l-Cevzî, III, 125; ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 70, 361; el-Heysemî, IX, 216; Zeyneb, I, 399; Kehhâle, II, 109; eş-Şevkânî, 282; el-İstanbulî, 133; Ebû Şehbe, II, 489; Muhammed Rıf'at, 88.

³⁴³ Vâkîdî, II, 553; İbn Sa'd, VIII, 33; eş-Şâmî, VI, 83; ez-Zürkânî, III, 125-126; el-Halebî, III, 176; es-Se'âlibî, 376; ez-Züheyri, I, 377.

³⁴⁴ Topaloğlu, 126. Ayrıca bk. Saraç, 223.

³⁴⁵ Vâkîdî, II, 553; İbn Hişâm, II, 272; İbn Sa'd, VIII, 33; el-Belâzürî, II, 26 (528); et-Taberî, III, 75; el-Makdisî, I, 113; İbn Abdülber, IV, 1702 (3061); İbnü'l-Cevzî, III, 125; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 135; a.mlf., *Üsdü'l-Gâbe*, V, 186; İbn Kesîr, III, 332; el-Heysemî, IX, 216; eş-Şâmî, VI, 83; el-Halebî, III, 176; ez-Zürkânî, III, 126; Zeyneb, I, 399; Kehhâle, II, 109; Zihni, *el-Hakâik*, 124; es-Se'âlibî, 376; eş-Şevkânî, 282; el-İstanbulî, 133; Ebû Şehbe, II, 489; Muhammed Rıf'at, 88; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 232.

³⁴⁶ el-Halebî, III, 176-177; Ebû Şehbe, II, 162.

Anlaşması'nı³⁴⁷ yeniden te'sis etmek ve süreyi uzatmak üzere Ebû Süfyân'ı Medine'ye gönderdiler.³⁴⁸ Arap geleneklerine göre birisi başka bir yere gittiği zaman o yere girebilmesi; bölgede meskûn herhangi hatırı sayılır yetişkin birinin himâyesiyle mümkün olmaktadır.³⁴⁹ Ebû Süfyân da, Medine'ye geldiğinde kendisini himâye edecek birisini aradı. Başvurduğu insanların hiçbirinden bir sonuç alamayınca Hz. Fâtıma'ya gelerek kendisini himâye etmesini istedi. Hz. Fâtıma:

–Ben bir kadını, kimseyi himâye edemem, dedi. Bunun üzerine Ebû Süfyân:

–Vaktiyle kardeşin Zeyneb, kocası Ebû'l-Âs'a emân vermiş ve Muhammed onu kabul etmişti, dedi. Hz. Fâtıma ona:

–O hususî bir iş. Bu ise sırf babama ait bir iştir, diye cevap verdi.³⁵⁰

Hz. Zeyneb'in himâyekâr bir insan olduğu halk arasında yayılınca bazı insanlar onunla farklı şekillerde de korunmak istemişlerdir. Nitekim bir kadının hırsızlık yaptıktan sonra Hz. Zeyneb'e sığınmış olması³⁵¹ bunun delilidir. Bir hırsızın, Hz. Zeyneb'e sığınarak ondan yardım istemesi Hz. Zeyneb'in himâyekâr ve iyi niyetli bir insan olduğunu göstermektedir.

Ebû'l-Âs, geceleyin kendisini yakalayan seriyyenin elinden kurtularak kaçmış; seher vaktinde gelerek Hz. Zeyneb'e sığınmıştı. Böyle davranarak; hem eşiyle korunmak, hem de ele geçirilen mallarını geri almak istemişti. Nihâyet Hz. Zeyneb babasından bunu rica etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Ebû'l-Âs'ın mallarını ele geçiren kişilere yanına gelmeleri için haber gönderdi. Seriyyede yer alan kişiler yanına geldiğinde onlara:

—İşte bu adam sizin de bildiğiniz gibi bizdendir. Onun malını almışsınız. Eğer ihsân eder ve mallarını ona geri verirseniz; biz buna sevindiriz. Eğer bunu yapmazsanız; bu, Allah'ın size ganimetidir, siz ona daha lâıksınız, dedi. Onlar da:

—Yâ Rasûlullah, bilâkis malını ona geri veririz, dediler.

³⁴⁷Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 263; Ahmet Önkal, "Huzâa (Benî Huzâa)", *DİA*, XVIII, 432.

³⁴⁸es-Se'âlibî, 471; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 263; Es'ad, 777.

³⁴⁹Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 867.

³⁵⁰es-Se'âlibî, 471; Es'ad, 777.

³⁵¹*Ebû Davûd*, Hudûd, 4374.

Böylelikle ashâb, malını Ebû'l-Âs'a iade etti.³⁵² Eksiksiz bir şekilde malları kendisine teslim edildi.³⁵³ Öyle ki, Müslümanlardan adamın biri kovayı, diğeri eski bir su kabını ve deriden yapılmış küçük bir kabı,³⁵⁴ hatta onlardan biri çuval kulpuna sokulan bir ağacı (çalı) dahi iade etti.³⁵⁵ Heysemî ve Taberî'de yer alan rivâyette; kova yerine ip zikredilmektedir.³⁵⁶ Vâkıdî, deriden yapılmış küçük bir kap ve ipin dahi iade edildiğini rivâyet ederken;³⁵⁷ Beyhakî ve Zehebî; eski su kabı, deriden yapılmış küçük bir kap ve ipin dahi iade edildiğini aktarmaktadırlar.³⁵⁸

Konuyla ilgili her ne kadar rivâyetler farklı olsa da anlatılmak istenen esas şey; Müslümanların büyük-küçük, önemli-önemsiz demeden malını eksiksiz bir biçimde Ebû'l-Âs'a iade etmiş olmalarıdır. Bu ise, Müslümanların emânete riâyet noktasında ne kadar hassas olduklarını ve Hz. Peygamber'i memnun etmeye verdikleri önemi gösteren en güzel örneklerden birisidir.

B. Hz. Zeyneb'in Ebû'l-Âs b. Rebî' nin Müslüman Olmasındaki Katkısı

Ebû'l-Âs b. Rebî', İs Seriyyesi'nin ardından Müslüman olmuştur. Onun Müslüman olması öyle peyderpey değil, uzun yıllar sonrasında gerçekleşmiştir. Başta Hz. Zeyneb olmak üzere Hz. Peygamber ve Müslümanların tutumlarının onun Müslüman olmasında etkili olduğu düşünülebilir.

Hz. Zeyneb, Ebû'l-Âs'ın Müslüman olması noktasında kilit isimdir. Kendisi Müslüman olduğunda eşi, müşrik olarak yaşamaya devam etmişti. Hz. Zeyneb eşine karşı daima sâdık, vefâkâr ve fedâkâr bir hanım olmuştur. Ebû'l-Âs yardıma muhtaç olduğunda onun için her türlü fedâkârlığa katlanmıştır. Bedir'de eşinin esir düştüğünü öğrendiğinde, annesinin yâdigârı olan gerdanlığı kurtuluş fidyesi olarak göndermiş, hicret ettikten sonra eşini çok sevdiği için ona sâdık kalarak başka biriyle evlenmemiştir. İs Seriyyesi'nde ise, dönemin sosyo-kültürel

³⁵² İbn Hişâm, II, 272; el-Beyhakî, IV, 85-86; el-Belâzürî, II, 26 (528); et-Taberî, III, 76; İbn Abdülber, IV, 1702-1703 (3061); İbnü'l-Cevzî, III, 125; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 135; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 359-360; el-Heysemî, IX, 216; eş-Şâmî, VI, 83; el-Halebî, III, 176; ez-Zürkânî, III, 126; Zeyneb, I, 399; el-Meşşât, 179; Zihni, *el-Hakâik*, 124.

³⁵³ el-Belâzürî, II, 26 (528); el-Makdisî, I, 113; İbn Abdülber, IV, 1703 (3061); Seyyidi'n-Nâs, II, 106; el-Makrizî, I, 267; ez-Zürkânî, III, 126; el-Meşşât, 179; es-Se'âlibî, 376; ez-Züheyrî, I, 377.

³⁵⁴ İbn Hişâm, II, 272; el-Meşşât, 179-180.

³⁵⁵ İbn Hişâm, II, 272; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 186 (6035); el-Meşşât, 179-180.

³⁵⁶ et-Taberî, III, 76; el-Heysemî, IX, 216.

³⁵⁷ Vâkıdî, II, 553-554; ez-Züheyrî, I, 377.

³⁵⁸ el-Beyhakî, IV, 86; el-Heysemî, IX, 216.

yapısı içerisinde kadının konumu düşünülecek olursa Hz. Zeyneb, büyük bir cesaret örneği göstererek Medine ahâlisinin karşısında eşini himâye ettiğini söylemiştir.

Hz. Zeyneb'in yanı sıra Hz. Peygamber ve Müslümanların tutumları da Ebû'l-Âs'ın Müslüman olmasına katkı sağlamıştır. Bedir Savaşı'nda kendisi için gönderilen Hz. Zeyneb'in gerdanlığı ve parasının iade edilerek serbest bırakılması, Müslümanların esirlere karşı güzel davranmaları ve yine İs Seriyesi'nde mallarının iade edilmesi Ebû'l-Âs'ı etkilemiştir.

Sonunda Hz. Zeyneb, Hz. Peygamber ve Müslümanların Ebû'l-Âs'ın kalbini İslâm'a ısındırmak için yaptığı muameleler, onu son derece memnun etti.³⁵⁹ Böylelikle o, İs Seriyesi'nin hemen ardından Mekke'ye varınca Kureyş'ten kendisiyle birlikte mal gönderen her mal sahibine malını verdi ve sonra Kureyş'e şöyle hitap etti:

—Ey Kureyş halkı! Kimsenin bende bir malı kaldı mı, dediler ki:

—Hayır! Allah sana hayırlı mükâfatlar versin. Biz seni vefâlı ve kerim bulduk. O da:

—O halde; ben şehâdet ederim ki; Allah'tan başka ilâh yoktur ve Muhammed O'nun kulu ve rasûlüdür. Vallahi, orada beni Müslüman olmaktan alıkoyan şey; yalnızca sizin “Ebû'l-Âs, mallarımızı yedi” diye söyleyecek olmanızdır. İşte Allah size mallarınızı verdi. Ben de onlardan kurtuldum ve Müslüman oldum, dedi.³⁶⁰ Böylelikle Mekke halkı, onun Müslüman olduğunu alenî olarak öğrenmiş oldu.

Ebû'l-Âs'ın ne zaman Müslüman olduğu konusunda kesin bir tarih veya yıl söylemek zordur. Kaynaklarda bu konuyla ilgili farklı rivâyetler yer almaktadır. Bazı kaynaklarda onun, h. 8. yılda Mekke'nin fethinden önce

³⁵⁹ Abdullah Sezikli, *İslam Tarihinde Hz. Peygamber Döneminde Siyer Kaynaklarına Göre İslam'a Giriş Şekilleri (Örnekleri)*, yüksek lisans tezi, Gazi Üniv., SBE, Ankara 2006, s. 88.

³⁶⁰ İbn Hişâm, II, 272; et-Taberî, III, 76; el-Makdisî, I, 113-114; İbn Abdülber, IV, 1703 (3061); İbnü'l-Cevzî, III, 125; ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 70, 360; İbn Kesîr, III, 332; el-Heysemî, IX, 216; İbn Hacer, VII, 207 (10182); el-Halebî, III, 177; el-Meşşât, 182-183; es-Se'âlibî, 376; ez-Zürkânî, III, 126; Şerbâsî, 58. Ayrıca bk. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 135.

Müslüman olduğu rivâyet edilirken³⁶¹ bazı kaynaklarda ise h. 6. yılın ortalarında Hudeybiye'den 5 ay önce Müslüman olduğu rivâyet edilmektedir.³⁶²

Ebû'l-Âs, İs'te seriyeye karşı karşıya geldiğinde Müslümanların kendisine, Müslüman olması halinde Kureyş'in mallarının onun olacağı şeklinde yaptıkları olduğu teklifi reddetmişti. Bununla birlikte Mekke'de Kureyş'e mallarını teslim ettikten sonra Müslüman olduğunu açıkladı. Müslüman olduğunu açıklamadan önce Kureyşliler'e yaptığı olduğu konuşmada, Medine'de kendisini Müslüman olmaktan alıkoyan şeyin Kureyş'in, mallarına el koyduğunu düşünmelerinden korkması olduğunu söyledi.

Ebû'l-Âs'ın Medine'de Müslümanlara vermiş olduğu cevap ve Mekke'de Kureyş'e yapmış olduğu konuşmadan anlaşılacağı üzere; aslında o, Medine'deyken Müslüman olmaya karar vermişti ancak kendisi, emânete hıyânet etmeme konusunda çok hassastı. Emânet söz konusu olduğunda, kendi çıkarını bir kenara bırakırdı. Bu durum, Mekke halkının Ebû'l-Âs'a "el-Emin" demelerinin nedenini ortaya koymaktadır.

III. Hz. ZEYNEB VE EBÛ'L-ÂS B. REBÎ'İNİN TEKRAR BİR ARAYA GELMESİ

Ebû'l-Âs, Medine'den Mekke'ye döndükten sonra Kureyş'ten her mal sahibine malını teslim etmiş; sonrasında hiçbir şekilde Mekkelilerden çekinmeden alenî olarak kelime-i şehâdet getirerek Müslüman olmuştu.

Ebû'l-Âs, Müslüman olduğunu açıkladıktan sonra yola koyuldu ve h. 7. yılın Muharrem ayında³⁶³ Mekke'den Medine'ye hicret ederek Hz. Peygamber'in yanına geldi.³⁶⁴ Ebû'l-Âs'ın Medine'ye Müslüman olarak hicret etmesi üzerine Hz. Peygamber, Hz. Zeyneb'i ona h. 7. yılda³⁶⁵ iade etti. Kaynaklarda yer alan bilgilere göre Hz. Peygamber'in Hz. Zeyneb'i Ebû'l-Âs'a iade ettiği kesindir.

³⁶¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 186 (6035); İbn Kesîr, III, 332; IV, 178; el-Meşşât, 183.

³⁶² el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 22; ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, Ahdü'l-Hulefâi'r-Râşidîn, 75, 358; İbn Hacer, VII, 208 (10182).

³⁶³ İbn Sa'd, VIII, 33; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 249 (28); İbn Hacer, VIII, 152 (11223); eş-Şâmî, XI, 31; Kehhâle, II, 109; Şerbâsî, IV, 57; el-Ak, II, 847; ed-Dımaşkî, XI, 45.

³⁶⁴ İbn Hişâm, II, 272; et-Taberî, III, 76; el-Makdisî, I, 114; İbn Abdülber, IV, 1703 (3061); İbnü'l-Cevzî, III, 125; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 15; ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, II, 70, 360; İbn Kesîr, III, 332; el-Heysemî, IX, 216; İbn Hacer, VII, 208 (10182); el-Halebî, III, 177; ez-Zürkânî, III, 126; el-Meşşât, 183; es-Se'âlibî, 376; Ebû Şehbe, II, 162; el-Abdülcâdir, 78; Cevâd Ali, VII, 299.

³⁶⁵ el-Belâzürî, II, 27 (529); et-Taberî, I, 263; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 225; ez-Zehebî, *Siyer*, II, 249 (28); İbn Kesîr, IV, 236; ed-Diyârbekrî, II, 9.

Fakat söz konusu iadenin eski nikâh üzere mi, yoksa yeni bir nikâhla mı gerçekleştiğine dair iki farklı görüş bulunmaktadır. Bir görüşe göre onlar, ilk nikâhla,³⁶⁶ başka bir görüşe göre yeni bir nikâhla bir araya gelmişlerdi.³⁶⁷ Yeni bir nikâhın yanı sıra yeni bir mehrin belirlendiğini kaydedenler de bulunmaktadır ki;³⁶⁸ Ahmed b. Hanbel bu rivâyetin zayıf olduğunu belirtmektedir.³⁶⁹

Hz. Zeyneb ve Ebû'l-Âs'ın tekrar bir araya gelmeleri konusundaki mevcut rivâyetler, genellikle Mümtehine Sûresi'nin 10. âyetinin tefsirleri ışığında değerlendirilmektedir. Âyet şöyledir:

“Ey iman edenler! Mü'min kadınlar hicret ederek size geldiği zaman, onları imtihan edin. Allah onların imânlarını daha iyi bilir. Eğer siz de onların inanmış kadınlar olduğunu öğrenirseniz onları kâfirlere geri döndürmeyin. Bunlar onlara helâl değildir. Onlar da bunlara helâl olmazlar. Onların (kocalarının) sarfettiklerini (mehirleri) geri verin. Mehirlerin kendilerine verdiğiniz zaman onlarla evlenmeniz size bir günâh yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın, sarfettiğinizi isteğin. Onlar da sarfettiklerini istesinler. Allah'ın hükmü budur. Aranızda O, hükmeder. Allah bilendir, hikmet sahibidir.”³⁷⁰

Bu âyet, Hudeybiye Anlaşması sonrasında inmiştir.³⁷¹ Hudeybiye Anlaşması'nda; Mekkeli bir kimsenin kaçarak Medine'ye sığınması durumunda Mekke'ye teslim edileceği fakat irtidât eden bir Medineli kaçarak Mekke'ye

³⁶⁶ Vâkıdî, II, 554; İbn Hişâm, II, 273; İbn Sa'd, VIII, 33; Ahmed b. Hanbel, I, 351; İbn Habîb, 53; *İbn Mâce*, Nikâh, 60; *Ebû Davûd*, Talâk, 24; el-Belâzürî, II, 26-27 (528-529); Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Serva et-Tirmizî (279/892), *es-Sünen*, İstanbul 1992, Nikâh, 43; Ahmed b. Ebi Ya'kûb b. Vâzih (292/904), *Târîhu'l-Ya'kûbî*, Beyrut 1992, II, 71; et-Taberî, III, 76; el-Hâkim, VII, 2446 (6846); el-Kudâ'î, 230; İbn Abdülber, IV, 1703 (3061); İbnü'l-Cevzî, III, 349; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 15; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 186 (6035); a.mlf., *el-Kâmil*, II, 135; ez-Zehabî, *Siyer*, II, 249 (28); a.mlf., *Târîh*, II, 360-361; İbn Kesîr, III, 332; IV, 178; VI, 354; İbn Hacer, VIII, 152 (11223); el-Kastalânî, II, 60-61; eş-Şâmî, XI, 30; İbnü'l-İmâd, I, 152; el-Halebî, III, 177-178; ez-Zürkânî, III, 127; Zeyneb, I, 398; el-Meşşât, 183; Kehhâle, II, 109-110; Moğoltây, 96; el-Abdülçâdir, 78; el-Ak, II, 847; Şerbâsî, IV, 57; ed-Diyârbekrî, II, 9; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 233.

³⁶⁷ *İbn Mâce*, Nikâh, 60; el-Kudâ'î, 230; İbn Abdülber, IV, 1703 (3061); İbnü'l-Cevzî, III, 349; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 135; a.mlf., *Üsdü'l-Gâbe*, V, 186 (6035); İbn Kesîr, VI, 354; İbn Hacer, VII, 209 (10182); el-Kastalânî, II, 61; el-Halebî, III, 178; ez-Zürkânî, III, 128; Zeyneb, I, 398; Kehhâle, II, 110; Zihni, *el-Hakâik*, 124; Başümeyl, I, 235; Moğoltây, 96; Muhammed Rıf'at, 88.

³⁶⁸ İbn Sa'd, VIII, 32-3; et-Tirmizî, *Nikâh*, 43; el-Belâzürî, II, 528; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 15; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VI, 131 (6956); ez-Zehabî, *Siyer*, II, 248 (28); a.mlf., *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 361; el-Halebî, III, 178; Ebû Şehbe, II, 162; ed-Diyârbekrî, II, 9.

³⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, II, 208; ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 361.

³⁷⁰ el-Mümtehine 60/10.

³⁷¹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, sad. İsmail Karaçam v.dğr., Azim Dağıtım, İstanbul 1992, VII, 554; el-Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'an Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri*, trc. Muhammed Han Kayanî v.dğr., İstanbul 1991, VI, 246.

gelirse Müslümanlara iade edilmeyeceği³⁷² maddesi yer almaktaydı. Maddede kadın ve erkek değil, sadece erkekleri kasteden bir ifade kullanılmıştı. Anlaşmadan sonra Müslüman olup Medine'ye sığınan kadınların iade edilmeyeceğini bildiren bu âyet inmiştir.³⁷³

Âyette geçen; “Bunlar onlara helâl değildir. Onlar da bunlara helâl olmazlar” lafzı, Müslüman kadınların müşrik erkeklere harâm olacağını ve Müslüman kadınların müşrik kocalarından ayrılması gerektiğini emretmektedir.³⁷⁴ Kocasını müşrik olan bir kadın İslâm'ı kabul ettiği zaman kocasına haram olur. Çünkü kadın Müslüman ve erkek de müşrik olduğu için aralarında benzerlik kalmamıştır.³⁷⁵

Hiz. Peygamber, bir bayanın eşinden önce Müslüman olması durumunda evliliklerinin hangi hüküm üzere devam edeceğiyle ilgili olarak bir hadisinde şöyle buyurmaktadır:

“Bir kadın kocasından önce Müslüman olur, kocası ise daha sonra Müslüman olursa; kadın, Müslüman olduğu andan itibaren iddettedir. Adam, Müslüman olunca iddetteki karısı ona hak olur.”³⁷⁶

Hadise göre, aralarında din ayrılığı bulunan çiftler iddettedir. Müşrik olan eş İslâm'ı kabul etmezse iddet sonunda nikâhları kendiliğinden sona erer.³⁷⁷ Bir görüşe göre ise kadın, Müslüman olur da iddeti tamamlanıncaya kadar kocasının Müslümanlığı gecikirse; sırf bu sebepten dolayı nikâhı neshe uğramaz. Aksine kadın, muhayyer kalır. Dilerse başka bir erkekle evlenir, dilerse kocasının İslâm'a girişini bekler. Bu durumda kadın, başka bir erkekle evlenmediği sürece kâfir kocasının karısı olmaya devam eder.³⁷⁸

Hiz. Peygamber'in Hiz. Zeyneb'i Ebû'l-Âs'a ilk nikâhıyla iade ettiği rivâyeti en kuvvetli görüştür. Nitekim Ebû'l-Âs'ın, âyetin nâzil olmasından kısa

³⁷² Yazır, VII, 554-555; el-Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, VI, 246; Hamidullah, “Hudeybiye Anlaşması”, *DİA*, XVIII, 298.

³⁷³ Yazır, VII, 554-555; el-Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, VI, 246; M. Kâmil Yaşaroğlu, “Mümtehine Süresi”, *DİA*, XXXI, 562.

³⁷⁴ Vehbe Zuhaylî, *Tefsîru'l-Münîr fi'l-Akîdeti ve's-Şer'iyeti*, trc. Hamdi Arslan v.dğr., İstanbul 2005, XIV, 406; Muhammed Ali Sâbunî, *Kur'ân-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri*, trc. Mazhar Taşkesenlioğlu, İstanbul 1984, II, 450.

³⁷⁵ Sâbunî, II, 450.

³⁷⁶ et-Tirmizî, *Nikâh*, 43.

³⁷⁷ el-Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, VI, 252; Zuhaylî, XIV, 407.

³⁷⁸ İbn Kesîr, III, 333;

bir süre sonra Müslüman olduğu ve Hz. Zeyneb'in iddeteyken kendisine iade edildiği belirtilmektedir.³⁷⁹ Nihat Dalgın ise, âyetin Hz. Zeyneb'in evliliğiyle alakalı olmadığını söylerken eski nikâhla iade edildiğini de teyit etmektedir.³⁸⁰

Hz. Zeyneb'in Ebû'l-Âs'la bir araya geldiği gün hissettiği mutluluğu tahmin etmek zor değildir. Nitekim Hz. Zeyneb, babasına ve eşine karşı büyük sevgi besliyordu. Hayatının bir döneminde önce babasına, sonra ise eşine hasret kalmıştı. Şimdi ise her ikisi de onunla birlikte olacaktı. Ebû'l-Âs'a iade edildiği gün, yüreği bu sevinçle dolup taşıyordu. Kıymetli elbiselerini giyinip etrafta geziyordu.³⁸¹ Enes b. Mâlik'in rivâyet ettiğine göre o gün Hz. Zeyneb, ipekten bir elbise giyinmişti.³⁸²

Hz. Zeyneb ve Ebû'l-Âs'ın kaç yıl aradan sonra bir araya geldiklerine dair kaynaklarda farklı görüşler yer almaktadır. Rivâyetlere göre onlar bir,³⁸³ iki,³⁸⁴ üç,³⁸⁵ dört³⁸⁶ veya 6³⁸⁷ yıl sonra bir araya gelmişlerdir. Ayrıca h. 7. yılın³⁸⁸ Muharrem³⁸⁹ veya Cemaziyelevvel³⁹⁰ ayında bir araya geldikleri de kaydedilmektedir.

Genel itibariyle Hz. Zeyneb'in h. 2. yılın Şevval ayında (m. 624) Medine'ye hicret ettiği tarih ve Ebû'l-Âs'ın Müslüman olduktan sonra h. 7. Yılının Muharrem ayında (m. 628) Medine'ye hicret ettiği tarih dikkate alınacak olursa; Hz. Zeyneb ve Ebû'l-Âs'ın yaklaşık olarak 3 yıl 3 ay sonra bir araya geldikleri söylenebilir.

³⁷⁹ el-Kudâ'î, 230; el-Kastalânî, II, 61; ez-Zürkânî, III, 127; Moğoltây, 96; ed-Diyârbekrî, II, 9; Zuhaylî, XIV, 407.

³⁸⁰ Dalgın, 249-250.

³⁸¹ Niyaz, 176.

³⁸² İbn Sa'd, II, 250; VIII, 33-34; *İbn Mâce*, Libâs, 19; *en-Nesâi*, Zinet, 84; el-Hâkim, VII, 2446 (6844); ez-Zehebî, *Siyer*, II, 250 (28); Niyaz, 176.

³⁸³ el-Halebî, III, 177.

³⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, I, 351; *İbn Mâce*, Nikâh, 60; *Ebû Davûd*, Talâk, 24; el-Hâkim, VII, 2446 (6846); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 186 (6035); İbn Kesîr, III, 332; el-Kastalânî, II, 60-61; eş-Şâmî, XI, 31; el-Halebî, III, 177; ez-Zürkânî, III, 127; Moğoltây, 96; ed-Diyârbekrî, II, 9.

³⁸⁵ el-Kudâ'î, 230.

³⁸⁶ el-Hargûşiy, II, 52.

³⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, I, 261; *et-Tirmizî*, Nikâh, 43; *Ebû Davûd*, Talâk, 24; et-Taberî, III, 76; İbn Abdülber, IV, 1703 (3061); İbnü'l-Cevzî, III, 125; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 131 (6956); V, 186 (6035); ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Megâzî, 361; İbn Kesîr, III, 332; IV, 178; VI, 354; el-Kastalânî, II, 61; el-Halebî, III, 177; ez-Zürkânî, III, 127; el-Meşşât, 182-183; Moğoltây, 96; ed-Diyârbekrî, II, 9.

³⁸⁸ el-Kastalânî, II, 61; ez-Zürkânî, III, 128; Moğoltây, 96.

³⁸⁹ Sabuncu, 72.

³⁹⁰ el-Makrizî, I, 328.

IV. Hz. ZEYNEB'İN VEFÂTI

Hz. Zeyneb, genç yaşta vefât etmiştir. Hicret esnasında Hebbâr b. Esved'in yüzünden bindiği deveden bir kayanın üzerine yuvarlanmış, hamile olduğu için çocuğunu düşürmüş, aynı zamanda da çok kan kaybetmişti. Medine'ye hicretinden vefâtına kadar geçen süre zarfında bir daha toparlanıp eski sağlığına kavuşamamıştı. Bu olay sebebiyle o kadar kan kaybetmişti ki; akan kan yüzünden hastalığa tutulmuştu. Bundan sonra hasta olarak hicret yolculuğuna devam eden Hz. Zeyneb'in, vefâtına kadar da bu hastalıktan kurtulamadığı kaydedilmektedir.³⁹¹ Hz. Zeyneb, tedavi olamadığı için hastalığı devam etmiştir.³⁹² Bu hastalık, Hz. Zeyneb'i zayıf düşürmüş ve vefâtına sebep olmuştur. Bu yüzden Müslümanlar onun şehîd olduğunu kabul etmektedirler.³⁹³

Hz. Zeyneb'in vefât yılıyla ilgili birbirine yakın birkaç görüş mevcuttur:

Rivâyetlere göre, hicretten 7 yıl sonra,³⁹⁴ h. 8. yılda³⁹⁵ veya h. 8. yılın başında³⁹⁶ vefât ettiği kaydedilmektedir. Bir rivâyete göre ise; Hicretten 7 yıl, 2 ay sonra Safer ayının sonunda (m. 629 Haziran sonlarında) vefât etmiştir.³⁹⁷ Hz. Zeyneb'in h. 10. yılda vefât ettiği³⁹⁸ şeklinde bir rivâyet de bulunmaktadır.

Hz. Zeyneb'in vefât tarihiyle ilgili kaynaklarda her ne kadar farklı bilgiler yer alsada; sonuç itibariyle çoğunluğun görüşüne göre Hz. Zeyneb, h. 8.

³⁹¹ el-Hâkim, VII, 2444 (6839); İbn Abdülber, IV, 1854 (3360); İbn Asâkir, III, 148-149; el-Heysemî, IX, 216; el-Kandehlevî, I, 371; Şerbâsî, IV, 59; Ebû Şehbe, II, 490; Şulul, 814-815; Levent Öztürk, *Hz. Peygamber Döneminde Sağlık Hizmetlerinde Kadının Rolü*, İstanbul 2001, s. 174.

³⁹² Levent Öztürk, 174; Cihan Aktaş, *Hz. Zeyneb*, İstanbul 1992, s. 16.

³⁹³ İbn Asâkir, III, 149; el-Heysemî, IX, 216; el-Kandehlevî, I, 371; eş-Şevkânî, 282; ed-Dımaşkî, XI, 45; Said Havva, IV, 532; Niyaz, 166; Şulul, 815.

³⁹⁴ el-Hargûşiy, II, 53.

³⁹⁵ Halîfe b. Hayyât (240/854-855), *Târîhu Halife b. Hayyat*, trc. Abdulhalik Bakır, Ankara 2001, s. 117; el-Belâzürî, II, 530; Ebû Süleyman Muhammed b. Abdullah b. Ahmed b. Zebr er-Reb'iy (379/989), *Târîhu Mevlidi'l-Ulemâi ve Vefeyâtihim*, thk. Abdullah b. Ahmed b. Süleyman el-Hamd, Riyad 1989, I, 81; el-Hâkim, VII, 2444 (6838); el-Kudâ'î, 231; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-Sîreti'n-Nebeviyye*, 31; İbn Abdülber, IV, 1853 (3360); İbn Asâkir, III, 127, 149; Ebû Hamîd Muhammed b. Muhammed 'Îmâdü'd-dîn (597/1200), *el-Bustânü'l-Câmi' li Cem'i Tevârîhi Ehli'z-Zemân*, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî, Beyrut 2002, s. 92; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 21; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 130-131 (6956); a.mlf., *el-Kâmil*, II, 229; ez-Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 621; es-Safedî, I, 82; İbn Kesîr, V, 308; İbn Habîb el-Halebî, 109; el-Kastalânî, II, 60; İbnü'l-'Îmâd, I, 127; Zeyneb, I, 398; Kehhâle, II, 110; el-Ak, II, 847; Şerbâsî, IV, 59; Zihni, *el-Hakâik*, 125; Moğoltây, 95; es-Se'âlibî, 642; el-Abdülcâdir, 79; Ebû Şehbe, II, 490.

³⁹⁶ İbn Sa'd, VIII, 34; İbn Asâkir, III, 149; İbnü'l-Cevzî, III, 349; ez-Zehabî, *Siyer*, II, 250 (28); İbn Kesîr, V, 308; İbn Hacer, VIII, 152 (11223); Şerbâsî, IV, 59; Şulul, 815.

³⁹⁷ İbn Kuteybe, 142; Şahinoğlu, 555; Sabuncu, 72.

³⁹⁸ el-Makdisî, I, 113.

yıl içerisinde vefât etmiştir ve bu yıl milâdî olarak 629 yılına tekâbül etmektedir.³⁹⁹

H. Zeyneb'in vefât ettiğinde Ebû'l-Âs'ın nikâhında olduđu⁴⁰⁰ ve yaklaşık 30⁴⁰¹ veya 31 yaşındayken⁴⁰² Medine'de vefât ettiği rivâyet edilmektedir.⁴⁰³ Belâzürî'nin rivâyet ettiğine göre Mekke fethedildiği zaman Ebû'l-Âs b. Rebî', H. Peygamber'le birlikte sefere katılmayarak eşi H. Zeyneb'le beraber Medine kalmıştı.⁴⁰⁴ Belâzürî'de geçen bu rivâyet dikkat çekicidir. Nitekim H. Zeyneb, hicretten 7 yıl 2 ay sonra vefât etmiştir ve Mekke'nin fethi ise h. 7. yılın Ramazan ayında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu rivâyet zayıf gözükmektedir.

H. Zeyneb, vefât ettiği sırada H. Peygamber'in onun yanında bulunarak damadı Ebû'l-Âs ve torunu Ümâme'yi teselli ettiği ifade edilmektedir.⁴⁰⁵

H. Zeyneb, vefât ettiğinde onu; H. Peygamber'in eşlerinden H. Sevede b. Zem'a ve H. Ümmü Seleme ile dadısı Ümmü Eymen ve Ensâr kadınlarından Ümmü Atiyye yıkadı.⁴⁰⁶ Bir rivâyete göre H. Zeyneb'i, Ümmü Atiyye tek başına yıkamıştı.⁴⁰⁷ Başka bir rivâyete göre ise, yıkayıcılar arasında o yer almamıştı.⁴⁰⁸

Rasûlullah, kızı Zeyneb'i çok seviyordu.⁴⁰⁹ Kızının vefâtına çok üzölmüşü.⁴¹⁰ H. Zeyneb'i yıkayanlara: "Onu sağ tarafından ve abdest a'zâlarından yıkamaya başlayınız.⁴¹¹ Tek sayıda su ve sidr ile üç, beş, yedi hatta icâb ederse daha fazla yıkayınız. Sonuncu yıkamanızda ise suya kâfur yahut kâfur türünden bir koku koyunuz. Yıkama işini bitirince de bana haber veriniz"⁴¹² dedi.

³⁹⁹ Zihni, I, 327.

⁴⁰⁰ İbn Hazm, *Cevâmi'u's-Sireti'n-Nebeviyye*, 31; el-Kastalâni, II, 60.

⁴⁰¹ ez-Zehabi, *Siyer*, I, 335 (70).

⁴⁰² Durmuş, 90.

⁴⁰³ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 131 (6956); el-Ak, II, 847.

⁴⁰⁴ el-Belâzürî, II, 27 (529).

⁴⁰⁵ Lings, 308; Dadan, 35.

⁴⁰⁶ İbn Sa'd, VIII, 34-36.

⁴⁰⁷ *el-Buhârî*, Cenâiz, 9; ez-Zehabi, *Târihu'l-İslâm*, el-Meğâzi, 261.

⁴⁰⁸ İbn Sa'd, VIII, 34; el-Belâzürî, II, 530; İbnü'l-Cevzi, III, 349; el-Abdülcâdir, 79.

⁴⁰⁹ İbn Abdülber, IV, 1854 (3360); ez-Zehabi, *Siyer*, I, 335 (71); Zeyneb, I, 398; Ebû Şehbe, II, 490.

⁴¹⁰ Kehhâle, II, 110.

⁴¹¹ İbn Sa'd, VIII, 35; *el-Buhârî*, Vuzu', 31; Cenâiz, 9; ez-Zehabi, *Siyer*, II, 250 (28).

⁴¹² İbn Sa'd, VIII, 34-35; Ahmed b. Hanbel, V, 85; *el-Buhârî*, Cenâiz, 8-9; *Müslim*, Cenâiz, 40; Ebû'l-Kâsım Halef b. Abdilmelik b. Mes'ûd b. Mûsâ b. Beşkûvâl (578/1183), *Kitâbü Ğavâmizi'l-Esmâ'i'l-Müheme el-Vâkı'a fî Mütüni'l-Ehâdisi'l-Müsne*, thk. İzzeddîn Ali Seyyid Muhammed Kemâleddîn İzzeddîn, Beyrut 1987, I, 71; ez-Zehabi, *Siyer*, II, 250 (28).

Hız. Zeyneb'i yıkayanlar onun saçlarını tarayıp üçe ayırdılar.⁴¹³ Her birini bir bukley yaptılar. Buklelerden ikisi Hız. Zeyneb'in yan taraflarındaki, diğeri ise ön tarafındaki saçlarından oluşuyordu.⁴¹⁴

Yıkama işi bitince Rasûlullah'a haber verildi. Rasûlullah, hıkve(izâr)sini yıkayıcılara vererek: "Bunu Zeyneb'e iç gömleği yapınız" buyurmuştur.⁴¹⁵ Hız. Peygamber'in bunu Ümmü Atiyye'ye söylediği ve onun da bu emri yerine getirdiği rivâyet edilmektedir.⁴¹⁶

Hız. Zeyneb vefât ettiği zaman onun için bir tabut yapıldı ve tabuta konularak defnedildi.⁴¹⁷ Onun için yapılan tabutun İslâm'daki ilk tabut olduğu kaydedilmektedir.⁴¹⁸ Hatta Belâzürî'ye göre tabutu bizzat Hız. Peygamber yapmıştır.⁴¹⁹ Asım Köksal da Hız. Zeyneb'in bir ilk olarak üzerinde taşındığı sedirle kabre indirildiğini bildirmektedir.⁴²⁰

Hız. Zeyneb'in cenaze namazını Hız. Peygamber'in kendisi kıldırdı.⁴²¹ Cenâze namazının ardından Cennetü'l-Bâkî mezarlığına gelindi. Hız. Zeyneb defnedilmeden önce Hız. Peygamber, düşünceli ve üzüntülü olarak onun kabrine indi. Kabirde biraz durduktan sonra sevinerek dışarı çıktı ve:

"Zeyneb'in zayıflığını düşünüp kabir sıkışını ve harâretini ona hafifletmesini Yüce Allah'tan diledim. O (c. c.) da, bu dileğimi kabul buyurup ona, bunları hafifletti"⁴²² dedi. Daha sonra Ebû'l-Âs'la birlikte kabre indi.⁴²³ Hız.

⁴¹³ İbn Sa'd, VIII, 34-36; *el-Buhârî*, Cenâiz, 9; Köksal, *İslâm Tarihi-Medine Devri*, VIII, 5.

⁴¹⁴ İbn Sa'd, VIII, 34-36; Köksal, *İslâm Tarihi-Medine Devri*, VIII, 5.

⁴¹⁵ İbn Sa'd, VIII, 34-35; Beşküvâl, I, 71-72; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm Târîh*, el-Meğâzî, 520; a.mlf., *Siyer*, I, 334 (70); II, 250 (28).

⁴¹⁶ *el-Buhârî*, Cenâiz, 9; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, el-Meğâzî, 261; Leor Halevi, *Muhammad's Grave*, New York 2007, s. 104.

⁴¹⁷ el-Belâzürî, II, 530; ed-Dimaşkî, XI, 45; Es'ad, 814; Şulul, 815; Mehmet Zeki Canan, *İslâm Tarihi I-Cahiliyye Devri Siyer-i Nebi Halifeler Devri*, Yelken Matbaa, İstanbul 1977, s. 375.

⁴¹⁸ el-Belâzürî, II, 530; Canan, I, 375; ed-Dimaşkî, XI, 45; Es'ad, 814.

⁴¹⁹ el-Belâzürî, II, 530.

⁴²⁰ Köksal, *İslâm Tarihi-Medine Devri*, VIII, 6; Suruç, II, 436.

⁴²¹ Köksal, *İslâm Tarihi-Medine Devri*, VIII, 6; ed-Dimaşkî, XI, 45; Zuhuri Danışman, *Büyük İslâm Tarihi*, Zuhuri Danışman, İstanbul 1967, II, 127; Atasoy, II, 709; Şulul, 815; Dadan, 36; Emre, 124; Saraç, 241.

⁴²² el-Hâkim, VII, 2446 (6846); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VI, 131 (6956); Zeyneb, I, 398; el-Ak, II, 847; Şerbâsî, IV, 59; el-Abdülcâdir, 79-80; "Zeyneb bint-i Rasûlullah (s.a.v.)", *Terâcimu A'lâmi'n-Nisâ'*, thk. Müesseseti'r-Risâle, Beyrut 1998, s. 177.

⁴²³ el-Belâzürî, II, 530.

Zeyneb'i birlikte kabre koydular.⁴²⁴ Ebû'l-Âs'ın bu işi tek başına yaptığı da rivâyet edilmektedir.⁴²⁵

Bir rivâyete göre ise, Hz. Peygamber Hz. Zeyneb'in kabri başında oturmuş ağlıyordu. Ashâba:

–Aranızda geceleyin günah işelemeyen bir adam var mı, diye sordu. Ebû Talha ona:

–Ben, dedi. Hz. Peygamber de ona:

–Öyleyse in, dedi. Bunun üzerine Ebû Talha Hz. Zeyneb'in kabrine indi.⁴²⁶

Hz. Zeyneb'in genç yaşta vefâtı, Hz. Peygamber'i çok etkilemişti. Hz. Zeyneb'in vefâtından sonra Hz. Fâtıma ve Hz. Ali'nin bir kızı dünyaya geldi. Hz. Peygamber, onun adını “Zeyneb” koydu. Adının koyuluşuyla ilgili rivâyetler arasında en kuvvetli olanı; Hz. Peygamber'in kısa bir süre önce vefât eden kızı Hz. Zeyneb'in anısını yaşatmak istediğiyle ilgili olanıdır. Zira Hz. Peygamber, kızının vefâtına çok üzülmüştü.⁴²⁷

Hz. Zeyneb'in vefâtına en çok üzülen kişilerden biri de şüphesiz Ebû'l-Âs b. Rebî' idi. Kendisi, Hz. Zeyneb hayatta olduğu müddetçe ona sâdık kalmış ve başka bir kadınla evlenmemişti. Hz. Zeyneb'ten ayrı kaldığı yaklaşık üç buçuk sene zarfında da bu sadâkati sürmüştür. Hz. Zeyneb vefât ettikten sonra Ebû'l-Âs'ın onun hakkında şöyle dediği söylenilmektedir: “Zeyneb vallahi, senden sonra hayat benim için hiç de hoş değil.”⁴²⁸

Hz. Zeyneb'in vefâtının ardından Hz. Peygamber'le beraber hiçbir gazveye katılmayan Ebû'l-Âs,⁴²⁹ Hz. Ali ile beraber Yemen'e giderek bir müddet orada görevli olarak kaldı.⁴³⁰ Daha sonra Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti zamanında h.

⁴²⁴ Köksal, *İslâm Tarihi-Medine Devri*, VIII, 6; ed-Dımaşkî, XI, 45; Suruç, II, 436; Şulul, 815.

⁴²⁵ Danişman, II, 127.

⁴²⁶ İbn Beşkuvâl, I, 150-151.

⁴²⁷ Âişe Abdurrahman, trc., 18; Aktaş, 16.

⁴²⁸ Dere, 121.

⁴²⁹ Sakallı, 294.

⁴³⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, V, 186; İbn Kesîr, VI, 354.

12. yılın Zilhicce ayında Medine’de vefât etti (Şubat 634).⁴³¹ Ayrıca h. 11/m. 633 yılında vefât ettiği⁴³² de kaydedilmektedir ki, bu görüş zayıftır.⁴³³

⁴³¹ Bilgi için bk. Halîfe b. Hayyât, 147; İbn Kuteybe, 142; el-Belâzürî, II, 27 (529); er-Reb’iy, I, 88; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-‘Arab*, 77-78; İbn Abdülber, IV, 1704 (3061); İbnü'l-Cevzî, IV, 114; el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 22; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, V, 186; a.mlf., *el-Kâmil*, II, 400-401; ez-Zehabî, *Siyer*, I, 335 (70); a.mlf., *Târîhu'l-İslâm*, el-Megâzî, 361; Ahdü'l-Hulefâi'r-Râşidîn, 76; İbn Kesîr, VI, 353-354; İbn Hacer, VII, 209; İbnü'l-İmâd, I, 152; Zihni, *el-Hakâik*, 124-125; Uyan, I, 590; Sakallı, 294. Ayrıca bk. el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, 19, 23.

⁴³² İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-‘Arab*, 77-78; Şahinoğlu, 555.

⁴³³ Sakallı, 294.

SONUÇ

Hakk'a giden yol Rasûlullah'tan, Rasûlullah'a giden yol ise onu tanımaktan geçmektedir. Hz. Peygamber'i daha iyi tanımanın bir yolu da onun çocuklarını tanımaktır. Çocukları, onun ahlâkıyla ahlâklanmış kişiler olarak yeryüzünde kendisine en çok benzeyen insanlardır. Erkek çocukları küçük yaşta vefât ettikleri için, çocukları üzerinden onu tanımak ancak kızları hakkında bilgi sahibi olmakla mümkündür. Onların hayatları, Müslümanlar için özellikle de mü'min kadınlar için en güzel örneklerdendir. Hz. Peygamber'in soyu kendisiyle devam ettiği için en küçük kızı Hz. Fâtımâ tarih içinde doğal olarak ön plana çıkarken diğer kızları arka planda kalmıştır. Hz. Zeyneb, Hz. Peygamber'in en büyük kızı ve en uzun yaşayan çocuğu olması sebebiyle babasıyla uzun yıllar vakit geçirmiştir. Bu sebeple denilebilir ki Hz. Zeyneb, Hz. Peygamber'in terbiyesinden ve eğitiminden en çok faydalanma imkânı bulan çocuğudur.

İslâm'ın insan hayatına getirdiği yenilik ve güzellikleri anlamak için indiği bölgenin sosyo-kültürel yapısının bilinmesi de gerekmektedir. İslâm öncesi Arap toplumunda, erkek merkezli bir yapı hâkimken kadınlar hor görülerek toplumdan dışlanıyorlardı. Hatta bazı kız çocukları babaları tarafından çok küçük yaşta diri diri toprağa gömülüyorlardı. Bununla birlikte kişilik, para, asâlet, soy, bilgi gibi vasıflara sahip kadınlar ayrıcalıklı kabul ediliyordu. Hz. Zeyneb, Peygamber Efendimiz'in ve Hz. Hatice'nin büyük kızıydı ve Mekke'nin diğer kız çocuklarına bakıldığında şanslıydı. Herkes tarafından takdir edilen bir anne ve babası vardı. Hz. Muhammed Mekke'nin "Emîn"i, Hz. Hatice ise "Tâhire"siydi. Bu isimleri onlara Mekke halkı vermişti. Hz. Zeyneb, bu iki değerli insanın terbiyesinde yetişmiş ve onların ahlâkıyla ahlâklanmıştı. Yardımseverlik, edeb, hayâ, hüsn-ü zân, tedbir gibi güzel ahlâkın bütün özelliklerinin kendisinde uyum sağladığı nâdir insanlardan biriydi.

Hz. Zeyneb, Hz. Peygamber'e vahiy geldiğinde Hz. Hatice'den sonra ilk imân eden kişi oldu. Nübüvvetin ilk on üç yılının geçtiği Mekke dönemi Hz. Peygamber ve Müslümanlar için tebliğin en zor olduğu dönemdi. Müşrikler işkencede sınır tanımıyorlardı. Hz. Zeyneb, bu dönemde aile içindeki konumu itibarıyla Hz. Hatice'den sonra Hz. Peygamber'in en büyük destekçisi oldu. Babasıyla birlikte zorluklara göğüs gerdi. Müşrikler için Hz. Peygamber'den sonraki ilk hedef onun en yakınları olan kızlarıydı. Hz. Zeyneb'in İslâm uğruna verdiği mücadele özellikle evliliği üzerinden gerçekleşti.

Hız. Peygamber, nübüvvetinden kısa bir zaman önce Hız. Hatice'nin isteği, Hız. Zeyneb'in rızası ve kendi onayıyla Hız. Zeyneb'i Hız. Hatice'nin kız kardeşinin oğlu Ebû'l-Âs'la evlendirmiştir. Hız. Zeyneb eş olarak fedâkar, vefâkar, sabırlı, uyumlu, sâdık bir insandı. Bu noktada Hız. Hatice timsâli bir eş ve anneydi. Hız. Peygamber ve Hız. Hatice'nin evlilikleri onun evliliği için güzel bir örnek olmuştı. Hız. Zeyneb için ailesi çok önemliydi. Aile kurumunun ciddiyetinin farkındaydı. Kendisi Müslüman olduğu zaman eşi Ebû'l-Âs müşriklikte ısrar etmesine rağmen onunla beraber yaşamaya devam etti.

Müslümanların Mekke döneminde hayatlarını idâme ettirmeleri çok zorlaştığında hicret, Müslümanlara zorunlu kılınmıştı. Hız. Peygamber hicret ettikten sonra kızını da yanına aldırarak istediğinde Ebû'l-Âs, hanımını çok sevdiği için buna müsaade etmedi. Bundan sonra yaşanan süreç, Hız. Zeyneb için hiç de kolay olmadı. Nitekim hemen herkes Medine'ye hicret etmişti ve Mekke'de çok az Müslüman kalmıştı. Hız. Zeyneb de bu Müslümanlardandı, fakat onun durumu diğerlerinden farklıydı. Çünkü onun babası peygamberdi. Müşrikler, Hız. Peygamber'i davasından vazgeçirmek adına ona ve Müslümanlara pek çok işkence yapmışlardı. Şimdi ise Hız. Peygamber'i üzme ve incitme niyetiyle Hız. Zeyneb'e zarar verebilirlerdi. Bu açıdan bakıldığında Hız. Zeyneb, hicret edene kadar Mekke'de kaldığı süre boyunca birtakım sataşma ve saldırılara muhatap olmasına rağmen ne dininden, ne de aile saâdetinden hiçbir şekilde taviz vermemiştir. Yaşamış olduğu sıkıntılar karşısında bir an olsun ümitsizliğe kapılmamış, aksine metânetli bir şekilde dimdik ayakta durmayı başarmış, zor şartlar altında Müslümanlığının gerektirdiği şekilde hayatını idame ettirerek Hakk'a lâıyk kul olmaya çalışmıştır.

Ebû'l-Âs Bedir Gazvesi'nde esir düştüğünde Hız. Zeyneb, annesinin yâdigârı gerdanlığını eşinin fidyesi olarak göndermişti. Fidyeye Hız. Peygamber'e sunulduğunda Hız. Hatice'yi hatırlayarak çok etkilenmişti. Hız. Zeyneb'in amacı, annesi Hız. Hatice'nin Hız. Peygamber'e olan sevgi, bağlılık ve desteğini kendisiyle özdeşleştirecek eşinin kendisi için ne kadar değerli olduğunu Hız. Peygamber'in anlamasını sağlamaktı ve bunu başarmıştı. Kendisi için değerli olan gerdanlığını eşinin kurtuluş fidyesi olarak göndermesi, onun fedâkâr bir eş olduğunu göstermektedir.

Bedir Gazvesi'nin ardından hicret eden Hız. Zeyneb, hicret esnasında müşrikler sebebiyle devesinden düştüğünde bebeğini kaybetmişti. Bu olaydan sonra

bir daha eski sağlığına kavuşamadığı için genç yaşta vefât etti. Bu sebeple Müslümanlar tarafından şehîde olarak anılmaktadır.

Hız. Zeyneb, hicret ettikten sonra eşine son derece bağlı kalmış ve başkasıyla evlenmeyi düşünmemiştir. Bu dönemde de eşinin Müslüman olacağına olan inancını yitirmemiştir. İş Seriyyesi'nde ikinci kez esir edilen ve Müslümanların elinden kaçıp kendisine sığınan eşini himâye ederek, ona olan bağlılığını ve fedâkârlılığını bir kez daha göstermiştir.

Hız. Zeyneb eşini çok seviyordu, fakat Rabbine olan sevgisi daha büyüktü. Öncelikle o Allah'ın emirlerini yerine getirmeye çalışıyordu. İşlâm, Müslüman bir kadının müşrik bir erkekle evlenmesini yasakladığında Hız. Zeyneb boynu bükük bir şekilde Rabbinin emrini yerine getirdi. Onun bu tavrı, Allah'a karşı son derece itaatkâr bir kul olduğunu göstermektedir.

Hız. Zeyneb, İşlâmiyet'in yayılması noktasında kadın sahabîlerin önde gelen isimlerindendi. Onun işi diğer insanlardan daha zordu. Çünkü o, aynı evin içerisinde her şeyini paylaştığı müşrik bir eşle yaşamak zorunda kalmıştı. Her ne kadar birbirlerini çok sevseler de, Eb'l-Âs Hız. Zeyneb'in Müslümanlığına karışmasa da neticede o bir müşrikti. Hız. Zeyneb, sabır ve sebât sahibi bir eşti. Bir taraftan İşlâm'ı yaşamaya çalışırken, diğer taraftan da kocasının Müslüman olması için elinden geleni yaptı. Bir an olsun ümitsizliğe kapılmamış; bıkmadan, usanmadan Eb'l-Âs'ın Müslüman olması için mücadele etmiş ve bunun için sürekli olarak Allah'a da etmiştir. Nihayet İşlâm uğruna çektiği sıkıntılara sabretmesinin karşılığı olarak Allah, onu, eşinin İşlâm ile hidâyete ermesine vesile kılmıştır.

Sonuç olarak Müslümanların Hız. Peygamber'i örnek alırken sahabînin ve Hız. Peygamber'in aile bireylerinin hayatına önem vermelerinin anlamı, Hız. Zeyneb'in hayat hikâyesinin ortaya çıkmasıyla daha bir belirginlik kazanmaktadır. Ayrıca şunu da ifade etmek gerekir ki, Hız. Peygamber'in diğer iki kızı Hız. Rukiyye ve Hız. Ümmü Gülsüm başta olmak üzere hanım sahabîlerin hayatlarıyla ilgili yeni biyografi tarzındaki çalışmalara da bu doğrultuda büyük bir ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- el-Abdülçâdir, Sâlim, *Me'âli'r-Rütbe limen Ceme'a beyne Şerefi's-Suhbe ve'n-Neseb*, Lübnan 2004.
- Ahmed b. Hanbel (241/855), *el-Müsned*, Çağrı Yay., 2. bs., I-VI, İstanbul 1992.
- Ahmedov, Reşadet, *Sünnette Evlenme ve Evlendirmeler*, yüksek lisans tezi, Marmara Üniv., SBE, İstanbul 2006.
- Âişe Abdurrahman bintü's-Şâti', *Terâcim Seyyidâti Beyti'n-Nübüvveti Radiyallahu anhunne*, Beyrut t.y.
- , *Terâcim Seyyidâti Beyti'n-Nübüvveti Radiyallahu anhunne (Rasûlullah'ın Kızları ve Torunları)*, trc. İsmail Kaya, Uysal Kitabevi, I-III, Konya 1987.
- el-Ak, Hâlid Abdurrahmân, *Mevsû'ât Uzemâu Havle'r-Rasûl*, I-III, Beyrut 1991.
- Akın, Ali, *Resûlullah'ın Örnek Hayatı Saadet Yılları*, thk. Lütfi Doğan, Milsan Basın, I-VI, İstanbul 1990.
- Aktaş, Cihan, *Hz. Zeyneb*, Beyân Yay., İstanbul 1992.
- Algül, Hüseyin, *İslâm Tarihi*, Gonca Yay., I-IV, İstanbul 1986-1987.
- Apak, Âdem, *Ana Hatlarıyla İslâm Tarihi*, Ensâr Yay., 4. bs., I-IV, İstanbul 2009-2011.
- Apaydın, Mehmet, *Medine Dönemi Yeni Kronolojisi Rasûlullah'ın Günlüğü*, İnsan Yay., 2. bs., İstanbul 2008.
- Armstrong, Karen, *Hz. Muhammed (s.a.v.) İslâm Peygamber'inin Biyografisi*, trc. Selim Yeniçer, Koridor Yay., İstanbul 2005.
- Arslan, İhsan, *Beşeri ve Siyasi Yönleriyle Hz. Peygamber'in Hoşgörüsü*, yüksek lisans tezi, Selçuk Üniv., SBE, Konya 2000.
- el-Âsimî, Abdülmelik b. Hüseyin b. Abdülmelik eş-Şâfi'î (1111/1699), *Semtu'n-Nücûmi'l-'Avâlî fî Enbâi'l-Evâil ve't-Tevâlî*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Mu'avviz, I-IV, Beyrut-Lübnan 1998.
- Atar, Fahrettin, "Akîka", *DİA*, II, 263-264.
- Atasoy, İhsan v.dğr., "Zeyneb", *Sahabîler Ansiklopedisi*, Yeni Asya Yay., I-II, İstanbul 1993, s. 707-709.

- Aydınlı, Abdullah, “Ebû Râfî’”, *DİA*, X, 211.
- el-Aynî, Bedreddîn Ebî Muhammed Mahmûd b. Ahmed (855/1451), *‘Umdetü’l-Kârî Şerhi Sahîhi’l-Buhârî*, thk. İdâretü’l-Tabâ‘atî’l-Münîriyyeti, XXV, Beyrut-Lübnan ts.
- Başümeyl, Muhammed Ahmed, “Gazvetu Bedri’l-Kübrâ, Gazvetü’l-Uhud”, *Mevsuatü’l-Gazavati’l-Kübrâ*, 8. bs., I-V, Kahire 1985.
- el-Belâzürî, Ebû’l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd (279/892-93), *Kitâbü Cümel min Ensâbi’l-Eşrâf*, thk. Süheyl Zekkâr-Riyâd Zerkelî, I-XIII, Beyrut-Lübnan 1996.
- Berki, Ali Himmet-Osman Keskiöglü, *Hatemü’l-Enbiyâ Hz. Muhammed ve Hayatı*, DİB Yay., 22. bs., Ankara 2003.
- el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Alî (458/1066), *Delâ’ilü’n-Nübüvve ve Ma’rifetü Ahvâli Sâhibi’ş-Şerî‘ati*, thk. Abdulmu‘tî Kal‘acî, I-VII, Beyrut-Lübnan 1985.
- Bozkurt, Nebi, “İs Seriyyesi”, *DİA*, XXII, 465.
- , “Künye”, *DİA*, XXVI, 558-559.
- el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu‘fî (256/870) *el-Câmi‘u’s-Sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, Çağrı Yay., 2. bs., I-VIII, İstanbul 1992.
- Bursalı, Mustafâ Necati, *İlk Müslüman İlk Zevce Hatice-i Kübra (Radiyallâhu Anhâ)*, thk. Ahmed Şahin, Çile Yay., İstanbul 1982.
- Bursevî, İsmail Hakkı (1137/1725), *Tefsîr Rûhu’l-Beyân*, Osmanlı Yay., I-X, İstanbul 2000.
- Caetani, Leone, *İslâm Tarihi*, trc. Hüseyin Câhid [Yalçın], Tanin Matbaası, I-X, İstanbul 1924-1927.
- Canan, Mehmet Zeki, *İslâm Tarihi I-Cahiliyye Devri Siyer-i Nebi Halifeler Devri*, Yelken Matbaa, İstanbul 1977.
- Cevâd Ali, *el-Mufassâl fî Târîhi’l-‘Arab Kable’l-İslâm*, 2. bs., I-X, Bağdat 1993.
- Cevdet Paşa, Ahmed, *Kısâs-ı Enbiyâ Tevârîh-u Hulefâ*, Kana‘at Matbaası, I-X, İstanbul 1913.

- el-Cezzâr, Fikrî, *Medâhilü'l-Müellifîn ve'l-A'lâmi'l-'Arab*, I-IV, Riyad 1991.
- Cum'a, Ahmed Halil, *Nisâu Ehli'l-Beyt fî Davi'l-Kur'ân ve'l-Hadîs*, Beyrut-Dımaşk 1994.
- Çetin, Abdurrahman, *Örneklerle Peygamberimiz*, Ensar Neşriyat, 2. bs., İstanbul 2006.
- Çubukçu, Asri, "Ebû Cendel", *DİA*, X, 118-119.
- , "Kâsım", *DİA*, XXIV, 538.
- Dadan, Ayşegül, *Ümmü Eymen Hayatı ve Şahsiyeti*, yüksek lisans tezi, Selçuk Üniv., SBE, Konya 2009.
- Dalgın, Nihat, *İslâm Hukukuna Göre Müslüman Gayr-i Müslim Evliliği*, Etüt Yay., Samsun 2005.
- Danışman, Zuhuri, *Büyük İslâm Tarihi Asr-ı Saâdet Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Hayatı*, Zuhuri Danışman Yay., I-V, İstanbul 1967.
- ed-Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman (255/869), *Sünenü'd-Dârimî*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, Çağrı Yay., 2. bs., I-II, İstanbul 1992.
- Demircan, Adnan, "Cahiliyye Araplarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Adeti", *İSTEM*, yıl: 2, sy. 3 (2004), s. 9-29.
- Dere, Nurgül, *Hanım Sahabîler Asr-ı Saadet'in İncileri*, Kayıhan Yay., İstanbul 2010.
- Dermenghem, Emile, Hz. Muhammed ve Risâleti, trc. Ahmet Ağrakça, İnsan Yay., İstanbul 1997.
- ed-Dımaşkî, Muhammed bin Sâlih, *Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem Külliyyâtı*, trc. Recep Doğru-Halil İbrahim Kaçar, Ocak Yay., 2. bs., I- XIV, İstanbul 2006.
- Dirican, Nihal, *Hz. Peygamber ve Aileiçi İletişim*, yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniv, SBE, Sivas 2006.
- ed-Diyârbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen (990/1582), *Târîhu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi Nefîs*, I-II, Beyrut t.y.

- Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, ed. Kenan Seyithanoğlu, Çağ Yay., I-XV, İstanbul 1992-1993.
- Durmuş, Zülfikar, “Hz. Peygamber’in Kızlarıyla Olan İletişimi”, *Diyanet İlmî Dergi*, DİB Yay., c. 45, sy. 1 (Ocak-Şubat-Mart 2009), s. 75-90.
- Ebû Davûd, Süleyman b. el-Eş’as es-Sicistanî (275/888), *es-Sünen*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, Çağrı Yay., 2. bs., I-V, İstanbul 1992.
- Emre, Mehmed, *Büyük İslâm Kadınları ve Hanım Sahabeler*, Çelik Yay., İstanbul t.y.
- Eraslan, Sibel, *Hız. Fâtımâ Can Parçası*, Elest Yay., İstanbul 2009.
- Erboğa, Halid, “Hz. Zeyneb”, *Şâmil İslâm Ansiklopedisi*, Şâmil Yay., I-VI, İstanbul 1994, 457-458.
- Es’ad, Mahmud, *İslâm Tarihi (Tarih-i Dinî İslâm)-İslâmiyet Öncesi Araplar Mekke-Medine Devri*, thk. Ahmed Lütfü Kazancı-Osman Kazancı, Marifet Yay., İstanbul 1983.
- Fayda, Mustafa, “Bedir”, *DİA*, V, 325-327.
- , “Câhiliye”, *DİA*, VII, 17-19.
- , “Muhammed”, *DİA*, XXX, 408-423.
- Ebû’l-Ferec el-İsfahânî, Alî b. Hüseyin b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî (356/967), *Ahbârü’n-Nisâ’ fî Kitâbi’l-Eğânî*, thk. Abdülemir Ali Mihenna, Beyrut-Lübnan 1988.
- el-Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed (405/1014), *el-Müstedrek ‘ale’s-Sahîhayn*, thk. Hamdî Demirtaş Muhammed, I-X, Beyrut-Riyad 2000.
- el-Halebî, Ali b. Burhâneddîn (1044/1634), *es-Sîretü’l-Halebiyye fî Sîreti’l-Emîni’l-Me’mûn*, I-III, Beyrut t.y.
- Halevi, Leor, *Muhammad’s Grave*, Columbia University Yay., New York 2007.
- Halîfe b. Hayyât (240/854-855), *Târîhu Halîfe b. Hayyât (Halife b. Hayyât Tarihi)*, trc. Abdulhalik Bakır, Bizim Büro Basımevi Yayın Dağıtım Sanayi Tic., Ankara 2001.

Hamidullah, Muhammed (2002), *İslâm Peygamberi*, trc. Salih Tuğ, İrfan Yay., 5. bs., I-II, İstanbul 1990.

-----, “Hudeybiye Antlaşması”, *DİA*, XVIII, 297-299.

el-Hargûşiy, Ebû Sa'd Abdilmelik b. Ebî Osman b. Muhammed b. İbrahim en-Neysâbûrî (406/1015), *Menâhilü's-Şifâ ve Menâhilü's-Safâ bi-Tahkiki Kitâbi Şerefi'l-Mustafâ*, thk. Ebû Âsım Nebîl b. Haşim el-Ğamrî Âl Bağlevî, I-VI, Mekke 2003.

el-Hassûn, Muhammed el-Hassûn Ümmü Ali Meşkûr, *A'lâmü'n-Nisâi'l-Mü'minât*, nşr. et-Tâbiatü li Manzumeti'l-Hacc ve'l-Evkâf ve's-Şevvûnu'l-Hayriyye, 1990.

Heykel, Muhammed Hüseyin, *Hayâtu Muhammed*, 8. bs., Kahire 1963.

el-Heysemî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân (807/1405), *Mecme'u'z-Zevâ'id ve Menbe'u'l-Fevâ'id*, I-X, Beyrut-Lübnan 1988.

Işık, Havva Ergene, *Kadınlık Âleminin Yıldızları Hanım Sahabeler*, Okul Yay., 3. bs., İstanbul 2005.

İbn Abdülber, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed (463/1071), *el-İsti'âb fi Ma'rifeti'l-Ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, I-IV, Beyrut 1992.

İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin (571/1176), *Târîhu Medîneti Dimaşk*, thk. Muhibbüddîn Ebî Sa'îd Amrevî, Beyrut 1995-2001.

İbn Bâber, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ali, *Re'sü Mâli'n-Nedîm fi Tevârîhi E'yân Ehli'l-İslâm*, thk. Süheyl Zekkâr, Beyrut-Lübnan 1997.

İbn Beşkuvâl, Ebü'l- Kâsım Halef b. Abdilmelik b. Mes'ûd b. Mûsâ (578/1183), *Kitâbü Ğavâmizi'l-Esmâ'i'l-Mübheme el-Vâkı'a fi Mütûni'l-Ehâdisi'l-Müsneve*, thk. İzzeddîn Ali Seyyid Muhammed Kemâleddîn İzzeddîn, I-XIII, Beyrut 1987.

İbn Düreyd, Ebü Bekr Muhammed b. el-Hasen (321/933), *el-İştikâk (İştikâku'l-Esmâ', İştikâku Esmâ'i'l-Kabâ'il)*, thk. ve şrh. Abdusselâm Muhammed Hârûn, 3. bs., Mısır ts.

- İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed (245/859), *Kitâbü'l-Muhabber*, thk. Ilse Lichtenstadter, Beyrut ts.
- İbn Habîb el-Halebî, Ebû Muhammed Bedreddin Hasan b. Ömer (779/1377), *el-Muktefâ min Sîreti'l-Mustafâ (s.a.v.)*, thk. Mustafâ Muhammed Hüseyin ez-Zehebî, Kahire 1996.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şehabeddîn Ahmed el-Askalânî (852/1449), *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcud-Ali Muhammed Muâvviz, I-IX, Beyrut-Lübnan 1995.
- İbn Haldûn, Abdurrahmân (808/1406), *Târîhu İbn Haldûn/Kitâbü'l-İber ve Dîvânü'l-Mübtede' ve'l-Haber fî Eyyâmî'l-'Arab ve'l-'Acem ve'l-Berber ve Men-Âsarahüm min-Zevi's-Sultânî'l-Ekber*, nşr. Halîl Şehhâde-Süheyl Zekkâr, 2. bs., I-VIII, Beyrut-Lübnan 1988.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd (456/1064), *Cemheretü Ensâbi'l-'Arab*, Beyrut-Lübnan 1983.
- , *Cevâmi'ü's-Sîreti'n-Nebeviyye*, Beyrut-Lübnan 1983.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik (218/833), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Muhammed Ali el-Kutub-Muhammed Delibalta, 3. bs. I-IV, Beyrut 1995.
- , *İslâm Tarihi Sîret-i İbn-i Hişâm Tercemesi*, trc. Hasan Ege, Kahraman Yay., I-IV, İstanbul 2001.
- İbn İshâk, Ebû Abdillâh Muhammed (151/768), *Sîretü İbn İshâk (Kitabu'l-Mübtedei ve'l-Meb'asi ve'l-Meğâzi)*, thk. Muhammed Hamîdullah, Konya 1981.
- , *Siyer*, thk. Muhammed Hamidullah, trc. Sezai Özel, Akabe Yay., Konya 1988.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh b. Şemsüddîn b. Ebî Bekr (751/1350), *Zâdü'l-Me'âd fî Hedyi Hayri'l-'İbâd*, thk. Şuayb el-Arnaût-Abdülkâdir Arnaût, 2. bs., I-V, Beyrut 1981.
- İbn Kelbî, Ebû'l-Münzir Hişâm b. Muhammed (204/820), *Cemheretü'n-Neseb*, thk. Nâciyâ Hasan, Beyrut 1993.

- İbn Kesîr, Ebû'l-Fida İmadüddîn İsmâil b. Ömer (774/1373), *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, thk. Ahmed Ebû Mülhim v.dğr., I-XIV, Beyrut 1992.
- , *el-Bidâye ve 'n-Nihâye Büyük İslâm Tarihi*, trc. Mehmet Keskin, Çağrı Yay., I-XIV, İstanbul 1994-2000.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim (276/889), *el-Ma'ârif*, thk. Servet Akâşit, 6. bs., Mısır 1992.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd (273/887), *es-Sünen*, thk. Muhammed Fu'âd Abdülbâkî, Çağrı Yay., 2. bs., I-II, İstanbul 1992.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem b. Alî b. Ahmed (711/1311), *Târîhu Dımaşk li İbn Asâkir*, thk. Rûhiyye en-Nehhâs v.dğr., I-... (29 cilt neşredilmiş neşri devam ediyor), Dımaşk-Suriye 1984.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed (230/845), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-IX, Beyrut 1985.
- İbn Seyyidinnâs, Muhammed b. Abdillâh b. Yahya (734/1333), *Uyûnu'l-Eser fî Funûni'l-Meğâzî ve 'ş-Şemâil ve 's-Siyer*, I-II, Beyrut t.y.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (597/1201), *el-Muntazam fî Târîhi'l-Ümeme ve 'l-Mülûk*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ-Mustafa Abdülkâdir Atâ, I-XIX, Beyrut-Lübnan 1992-1993.
- İbnü'l-Esîr, Ebû'l-Hasen Ali b. İzzüddîn (630/1233), *el-Kâmil fî 't-Târîh*, thk. Dâru'l-Sâdır, I-XIII, Beyrut 1979-1982.
- , *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, thk. Dâru'l-Fikr, I-VI, Beyrut-Lübnan 1989.
- İbnü'l-İmâd, Şihâbüddîn Ebû'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed (1089/1678), *Şezerâtü'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*, thk. Abdülkâdir el-Arnâvut-Mahmud el-Arnâvut, I-X, Beyrut-Dımaşk 1986.
- İmâdü'd-dîn, Ebû Hamîd Muhammed b. Muhammed (597/1200), *el-Bustânü'l-Câmi' li Cem'î Tevârîhi Ehli'z-Zemân*, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî, Beyrut 2002.
- el-İstanbûlî, Mahmûd Mehdî- Mustafâ Ebû'n-Nasr eş-Şelbî, *Nisâu Havle'r-Rasûl ve 'r-Redde 'alâ Müfteriyâti'l-Müsteşrikîn*, 5. bs., Beyrut-Dımaşk 1995.

- el-Kandehlevî, Muhammed Yusuf (1965), *Hayatü's-Sahâbe*, nşr. ve şrh. Nâyif el-Abbâs-Muhammed Ali Devle, 2. bs., I-IV, Dımaşk 1983.
- Kandemir, M. Yaşar, “Ebû Basîr”, *DİA*, X, 101.
- , “Fâtıma”, *DİA*, XII, 219-223.
- , “Hatice”, *DİA*, XVI, 465-466.
- , “Hind bint Utbe”, *DİA*, XVIII, 64-65.
- Kara, Hilal-Abdullah Kara, *Hanım Sahabeler Ansiklopedisi*, Nesil Yay., İstanbul 2008.
- el-Kastalânî, Ahmed b. Muhammed (923/1517), *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye bi'l-minehi'l-Muhammediyye*, I-IV, Beyrut-Dımaşk 1991.
- Kausar, Kabır, *Biographical Dictionary of Prominent Muslim Ladies*, Light & Life Yay., New Delhi 1982.
- Kaya, Hüsameddin, *Çocuk İsimleri Ansiklopedisi*, Gonca Yay., İstanbul ts.
- Kehhâle, Ömer Rıza (1905), *A'lâmü'n-Nisâ' fi'l-Âlemi'l-Arab ve'l-İslâm*, 10. bs., I-V, Beyrut-Suriye 1991.
- Keskin, Yusuf Ziya, “Hz. Peygamber’de Çocuk Sevgisi”, *Hz. Peygamber ve İnsan Sevgisi*, I. Kutlu Doğum Sempozyumu Bildirileri, Urfa Nisan 2007, s. 209-218.
- el-Kirmânî, Ahmed b. Yusûf (1019/1610), *Ahbârü'd- Düvel ve Âsârü'l-Üvel fi't-Târîh*, thk. Fehmî Sa'îd- Ahmed Hafîf, I-III, Beyrut 1992.
- Köksal, M. Asım, *İslâm Tarihi/ Mekke Devri*, Şâmil Yay., I-VII, İstanbul 1987.
- , *İslâm Tarihi/ Medine Devri*, Şâmil Yay., I-XII, İstanbul 1981.
- el-Kudâ'î, Muhammed b. Sellâme b. Ca'fer (454/1062), *Târîhu'l-Kudâ'î/Kitâbu 'Uyûnu'l-Ma'arif ve Funûnu Ahbâri'l-Halâif*, thk. Cemîl Abdullah Muhammed el-Mısrî, Suud 1995.
- Kur'ân-ı Kerîm.*
- Kuşçalı, Ali, *Abdullah b. Revâha'nın Hayatı ve Şahsiyeti*, yüksek lisans tezi, Selçuk Üniv., SBE, Konya 2007.
- Kutub, Muhammed Ali, *Nisâ-u Havle'r-Rasûl*, 2. bs., İskenderiye 1996.

- Lings, Martin, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, trc. Nazife Şişman, İnsan Yay., 41. bs., İstanbul 2006.
- el-Makdisiyyu'l-Hanbelî, Abdülğanî b. Abdülvâhid (600/1203), "Zevâcu Ebi'l-Âs b. Rebî' bi Zeyneb binti Rasûlillah (s.a.v.)", *Likâ'u'l-Aşri'l-Evâhiri bi'l-Mescidi'l-Harâm*, I-XI Mecmû'a, Beyrut-Lübnan 2002.
- el-Makdisî, Mutahhar b. Tâhir (355/966), *Kitâbü'l-Bed' ve't-Târîh*, thk. Halil İmran el-Mansur, I-II, Beyrut 1997. (Eser üzerinde müellif olarak sehven Ebû Zeyd Ahmed b. Sehl el-Belhî yazılmıştır. Asıl müellif Mutahhar b. Tahir el-Makdisî'dir.)
- el-Makrizî, Ebû'l-Abbas Takîyyüddîn Ahmed b. Ali b. Abdülkâdir b. Muhammed (845/1442), *İmtâ'u'l-Esmâ' bimâ li'n-Nebî (s.a.v.) mine'l-Ehvâli ve'l-Emvâli ve'l-Hafedeti ve'l-Metâ'*, thk. Muhammed Abdülhamîd el-Nümeysî, I-XV, Beyrut-Lübnan 1999.
- el-Meşşât, Hasan b. Muhammed b. Abbas b. Ali b. Abdülvehhab (1399/1979), *İnaretü'd-Dücâ fi Meğâzî Hayri'l-Verâ (s.a.v.)*, 2. bs., Beyrut 2006.
- el-Mevdûdî, Seyyid Ebû'l-Âlâ (1979), *Tefhimu'l-Kur'an Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri*, trc. Muhammed Han Kayanî v.dğr., İnsan Yay., I-VII, İstanbul 1991.
- , *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberin Hayatı*, trc. Ahmet Asrar, Pınar Yayınları, İstanbul 2004.
- Moğoltây b. Kılıç, *el-İsâretü ilâ Sîreti'l-Mustafâ ve Târîhi men Be'dehu min Hulefâ*, thk. Muhammed Nizâmeddîn, Beyrut-Dımaşk 1996.
- Muğniyye, Ahmed-Sâlih et-Târûtî, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü's-Şerîf*, I-III, Beyrut-Lübnan 1994.
- Muhammed Rıf'at, *Şehîrâtü'n-Nisâ' el-'Arabiyyâtü ve'l-Müslimât*, Beyrut-Lübnan 1991.
- Müslim b. el-Haccâc, Ebû'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî (261/874), *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Çağrı Yay., 2. bs., I-III, İstanbul 1992.
- en-Nedvî, Ebû'l-Hasen Ali el-Hasenî, *Sîretü'n-Nebeviyye*, 2. bs., Suud 1979.

- en-Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb (303/915), *es-Sünen*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, Çağrı Yay., 2. bs., I-VIII, İstanbul 1992.
- Niyaz, Mevlanâ, *Kadın Sahabiler*, trc. Ali Genceli, Toker Yay., İstanbul 1971.
- Önkal, Ahmet, *Rasûlüllah'ın İslâm'a Davet Metodu*, Hibaş Yay., 2. bs., Konya 1984.
- , "Huzâa (Benî Huzâa)", *DİA*, XVIII, 431-433.
- Özcan, Serpil, *Hz. Havva'dan Hz. Zeyneb'e Kadınların İzinde*, Server İletişim Yay., İstanbul 2009.
- Özdemir, Serdar, *Hz. Peygamber'in Seriyeleri*, Rağbet Yay., İstanbul 2001.
- Özdemir, Şemsinur, *Rehber Hanımlar Asr-ı Saadet'ten Çanakkale'ye*, Gül Yurdu Yay., İstanbul 2011.
- Özek, Ali v.dğr., *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, TDV Yay., Ankara 1997.
- Öztürk, Yaşar Nuri, *Asrısaaadetin Büyük Kadınları*, Yeni Boyut Yay., İstanbul 1990.
- Öztürk, Levent, *Hz. Peygamber Döneminde Sağlık Hizmetlerinde Kadının Rolü*, Ayışığı Kitapları Kitabevi, İstanbul 2001.
- er-Reb'iy, Ebû Süleyman Muhammed b. Abdullah b. Ahmed b. Zebr (379/989), *Târîhu Mevlidi'l-Ulemâi ve Vefeyâtihim*, thk. Abdullah b. Ahmed b. Süleyman el-Hamd, I-II, Riyad 1989.
- Sabuncu, Ömer, "Hz. Peygamber'in İlk Hanımı Hz. Hatice'nin Hayatı ve Kişiliği", *Diyanet İlmî Dergi*, DİB Yay., Ankara 2009, c. 45, sy. 2, s. 49-72.
- Sâbunî, Muhammed Ali, *Kur'ân-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri*, trc. Mazhar Taşkesenlioğlu, Şâmil Yay., I-II, İstanbul 1984.
- es-Safedî, Salâhaddîn Halîl b. Aybek (764/1363), *Kitâbü'l-Vâfi bi'l-Vefeyât*, thk. Helmut Ruyter, 2. bs., I-XXIV, Fransa 1991.
- Said Havva, *el-Esâs fi's-Sünne Sîreti'n-Nebeviyye*, Aksa Yay., I-X, İstanbul 1991.
- Sakallı, Talat, "Ebü'l-Âs", *DİA*, X, 293-294.
- Sancaklı, Saffet, "Hz. Peygamber'in Yakın Çevresindeki Hanımlara Karşı, Muâmelelerindeki Nezâket, Zarafet ve İncelik", *Diyanet İlmî Dergi*, DİB Yay., Ankara 2009, c. 45, sy. 1, s. 91-120.

-----, “Hz. Peygamber’in Çocuklara Verdiği Değer Bağlamında Sokak Çocukları Sorununa Genel Bir Bakış”, *SÜİFD*, Konya 2006, sy. 21, s. 7-32.

Saraç, Adem, *Gülü'n Gülleri*, Erkam Yay., İstanbul 2007.

Sarıçam, İbrahim, *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yay., 3. bs., Ankara 2004.

es-Se‘âlibî, Abdülazîz b. İbrahim (1944), *er-Risâletü 'l-Muhammediyye min Nüzûli 'l-Vahy ilâ Vefâtihi*, nşr. Sâlih el-Hirefî, Beyrut-Dımaşk 1997.

es-Semerkindî, Muhammed b. el-Hüseyn b. Abdillâh el-Hüseynî (996/1588), *Tuhfetü 't-Tâlib bi Ma‘rifeti men Yentesibu ilâ Abdillâh ve Ebî Tâlib*, Medine 1998.

Sezikli, Abdillâh, *İslâm Tarihinde Hız. Peygamber Döneminde Siyer Kaynaklarına Göre İslâm'a Giriş Şekilleri (Örnekleri)*, yüksek lisans tezi, Gazi Üniv., SBE, Ankara 2006.

Son Peygamber Hız. Muhammed-Hayatı, Şahsiyeti, İslâm Dini ve Kültüründeki Yeri, ed. Casim Avcı, İSAM Yay., 4. bs., İstanbul 2010.

Suruç, Salih, *Kâinatın Efendisi Peygamber Efendimizin Hayatı*, Nesil Yay, 138. bs., I-II, İstanbul 2008.

Şahinoğlu, M. Nazif, “Zeyneb”, *İA*, XIII, 554-555.

eş-Şâmî, Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî (942/1535), *Sübülü 'l-Hüdâ ve 'r-Reşâd fî Sîreti Hayri 'l-İbâd*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Mu‘avviz, I-XII, Beyrut-Lübnan 1993.

Şerbâsî, Ahmed, *Mevsû 'atü 'l-Fidâ' fî 'l-İslâm*, I-IV, Beyrut 1974.

eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali (1250/1834), *Derru 's-Sahâbe fî Menâkibi 'l-Karâbet ve 's-Sahâbe*, thk. Hüseyin b. Abdillâh el-Umerî, Dâru 'l-Fikr, Suriye-Dımaşk 1984.

Şiblî, Mevlânâ, *İslâm Tarihi Asr-ı Saadet*, trc. Ömer Rıza, İstanbul Âmedî Matbaası, I-III, İstanbul 1928.

Şulul, Kasım, *İlk Kaynaklara Göre Hız. Peygamber Devri Kronolojisi*, İnsan Yay., 3. bs., İstanbul 2011.

- Ebû Şehbe, Muhammed b. Muhammed, *es-Sîretü'n-Nebeviyye fî Davi'l-Kur'ân ve's-Sünnet*, 5. bs., I-II, Dimaşk 1999.
- et-Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr (310/923), *Târîhu'l-Umem ve'l-Mülûk*, I-XIII, Beyrut 1987.
- Tansu, Samih Nafiz, *Hazreti Muhammed'in Hayatı*, nşr. İbrahim Hilmi Çağırdoğan, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1952.
- Tevfik Ebû İlm, *Hiz. Fâtıma*, trc. Burhan Başak, İnsan Yay., 5. bs., İstanbul 2008.
- et-Tirmizî, Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Serva (279/892), *es-Sünen*, I-V, İstanbul 1992.
- Topaloğlu, Bekir, *İslâm Tarihinden Yapraklar*, Ensar Neşriyat, 4. bs., İstanbul 2010.
- Topaloğlu, Nuri, "Hebbâr b. Esved", *DİA*, XVII, 148.
- el-Umerî, İbn Fazlullah (749/1301), *es-Sîretü'n-Nebeviyye fî Mesâliki'l-Ebsâr fî Memâliki'l-Emsâr*, thk. Muhammed İsmâ el-Harîrî, Beyrut-Lübnan 1997.
- Uraler, Aynur, "Rukıyye", *DİA*, XXXV, 219.
- , "Sümeyye bint Hubbât", *DİA*, XXXVIII, 134.
- Uyan, Abdüllatif, *Menkıbelerle İslâm Meşhurları Ansiklopedisi*, Berekât Yay., I-III, İstanbul 1983.
- Uyar, Gülgün, "Muğîre b. Nevfel", *DİA*, XXX, 376.
- Vâkıdî, Muhammed b. Ömer (207/823), *Kitâbu'l-Meğâzî*, thk. Marsden Jones, 3. bs., I-III, Beyrut 1984.
- el-Ya'kûbî, Ahmed b. Ebi Ya'kûb b. Vâzih (292/904), *Târîhu'l-Ya'kûbî*, I-II, Beyrut 1992.
- Yâkût el-Hamevî (626/1229), *Mu'cemu'l-Büldân*, I-V, Beyrut-Lübnan 1979.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil, "Mümtehine Sûresi", *DİA*, XXXI, 562.
- Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, sad. İsmail Karaçam v.dğr., Azim Dağıtım, I-X, İstanbul 1992.
- Yıldırım, M. Emin, *Hiz. Peygamber (s.a.v.)'in Albümü*, İstanbul 2011.

- ez-Zebîdî, Zeynüddîd Ahmed b. Ahmed b. Abdi'l-latif (812/1409), *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, trc. ve şrh. Kâmil Miras, DİB Yay., 5. bs., IX, Ankara 1978-1979.
- ez-Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed (748/1348), *Târîhu 'l-İslâm ve Vefeyâtu 'l-Meşâhîri ve 'l-A 'lâm*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmurî, 3. bs., I-LI, Beyrut 1994.
- , *Siyeru A'lami'n-Nübelâ*, nşr. Şuayb el-Arnâvut v.dğr., I-XXV, Beyrut 1990-1998.
- Zeyneb bint Ali Fevvâz (1332/1914), *ed-Dürrü 'l-Mensûr fî Tabakâti Rubbâti 'l-Hudûd*, thk. Muhammed Emîn Zinnâdî, nşr. Mehmed Ali Beydûn, I-II, Beyrut-Lübnan 1999.
- “Zeyneb bint Rasûlullah (s.a.v.)”, *Terâcimu A 'lâmi 'n-Nisâ'*, thk. Müesseseti'r-Risâle, Beyrut 1998, s. 177-178.
- Zihni, Mehmed, *Meşâhîru 'n-Nisâ*, sad. Bedreddin Çetiner, Şâmil Yay., İstanbul 1982.
- , *el-Hakâik mimmâ fî 'l-Câmi 'i 's-Sağîr ve 'l-Meşârik min Hadîsi Hayri 'l-Halâik*, İstanbul 1892.
- Zuhaylî, Vehbe, *Tefsîru 'l-Münîr fî 'l-Akîdeti ve 'ş-Şer 'iyyeti*, trc. Hamdi Arslan v.dğr., Risâle Yay., 2. bs., I-XV, İstanbul 2005.
- ez-Zübeyr b. Bekkâr (256/870), *el-Müntehâb min Kitâbi Ezvâci 'n-Nebî (s.a.v.)*, thk. Sekînetü's-Sehâbî, Beyrut 1983.
- ez-Züheyrî, Settâr Cebbâr, “Cihadü'r-Resul el-Mustafâ ve's-Selâmü'l-‘Âlemî”, *Mevsuatü'r-Resul el-Mustafâ*, 2. bs., I-VI, Tahran 2003.
- ez-Zürkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdülbaki b. Yusuf ez-Zürkânî (1122/1710), *Şerhu 'l-Mevâhibi 'l-Ledinniyye*, thk. Muhammed Abdulazîz el-Hâlidî, I-XII, Beyrut-Lübnan 1996.

EKLER

Hz. ZEYNEB KRONOLOJİSİ

600: Hz. Zeyneb'in doğumu

610: Hz. Zeyneb'in Ebû'l-Âs b. Rebî' ile evlenmesi

Hz. Zeyneb'in Müslüman olması (Ramazan-Şevvâl)

615 veya **616:** Oğlu Ali'nin doğumu

617 veya **618:** Kızı Ümâme'nin doğumu

622: Hz. Peygamber'in hicreti (Safer-Rebiülevvel/Eylül-Ekim)

2/624: Bedir Gazvesi'nde Ebû'l-Âs'ın esir düşmesi (17 Ramazan/13 Mart)

2/624: Hz. Zeyneb'in hicreti (Şevvâl/Nisan)

6/627: İs Seriyyesi (Cumâziyelevvel/Eylül-Ekim) ve Ebû'l-Âs'ın ikinci kez esir düşmesi

7/628: Ebû'l-Âs'ın Müslüman olması ve hicreti (Muharrem/Mayıs)

Hz. Zeyneb'in Ebû'l-Âs'la bir araya gelmesi (Muharrem/Mayıs)

8/629: Hz. Zeyneb'in vefâtı (Safer sonu/Haziran sonları)

11/632 veya **12/633:** Ümâme'nin Hz. Ali'yle Evlenmesi

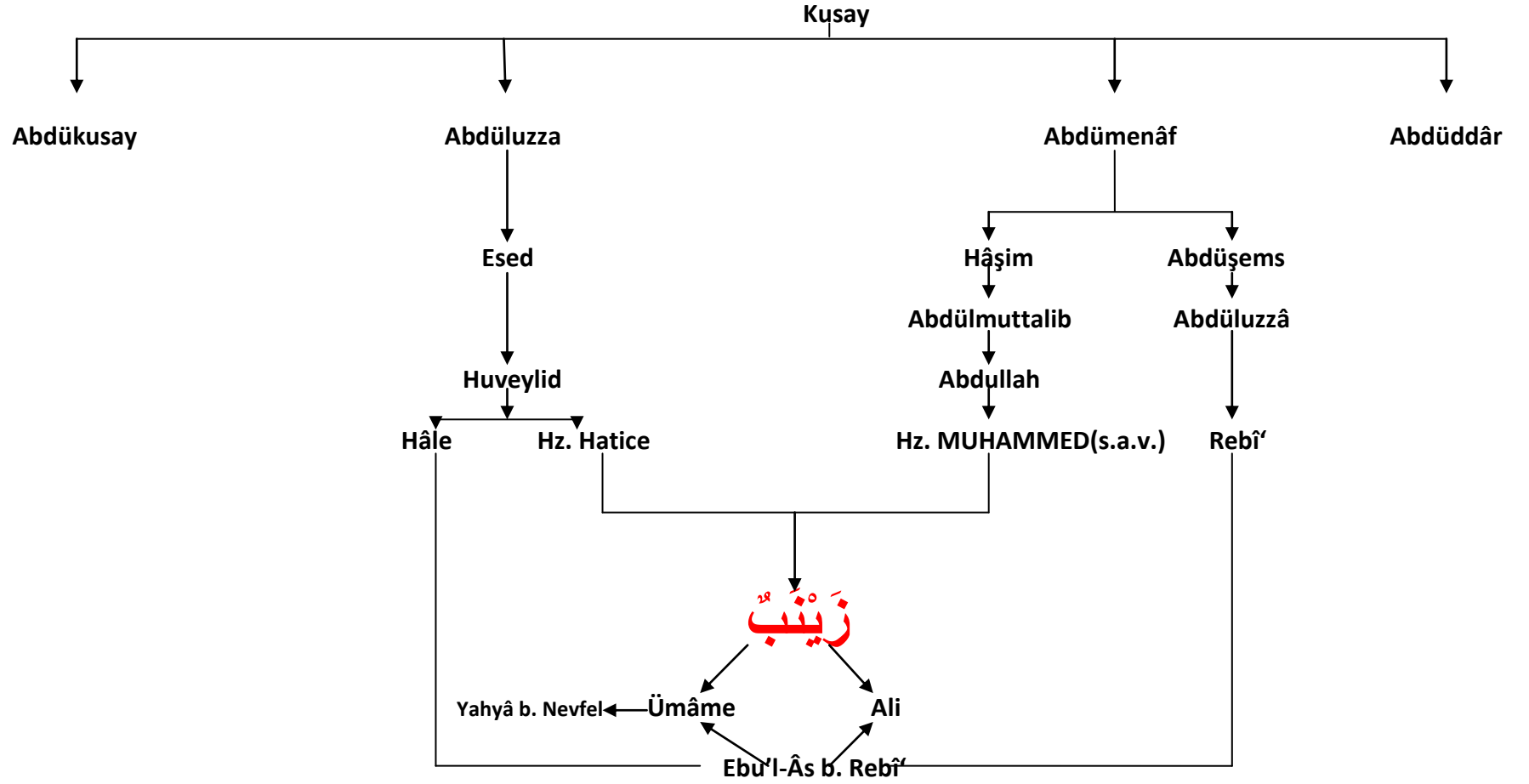
633 veya **12/634:** Ebû'l-Âs b. Rebî'nin vefâtı (Zilhicce/Şubat)

630-634: Ali b. Ebû'l-Âs'ın vefâtı

40/661: Ümâme'nin Muğire b. Nevfel'le evlenmesi

50/670: Ümâme'nin vefâtı

Hz. Zeyneb'in Soyağacı

ÖZET

Hz. Zeyneb, Hz. Peygamber ve Hz. Hatice'nin büyük kızlarıdır ve 600 yılında Mekke'de doğmuştur. İslâmiyet gelmeden biraz önce teyzesinin oğlu Ebû'l-Âs b. Rebî'le evlenmiştir. Bu evlilikten Ali ve Ümâme adında iki çocuğu dünyaya gelmiştir.

Hz. Peygamber, peygamberlikle görevlendirildiğinde Hz. Zeyneb, annesi Hz. Hatice'den sonra ilk Müslüman olan kişi olmuştur. Hz. Zeyneb Müslüman olmasına rağmen eşi Ebû'l-Âs, İslâmiyet'i kabul etmemiştir. Bununla birlikte eşine karşı daima hoşgörülü davranmıştır. Müşrikler, Hz. Zeyneb'i boşaması karşılığında istediği kadınla evlendirileceği teklifiyle kendisine geldiğinde o, kendisi için eşinden daha hayırlı birisi olmadığını söyleyerek müşriklerin teklifini reddetmiştir.

Hz. Peygamber, 622 yılında Medine'ye hicret ettikten sonra Hz. Zeyneb'i de yanına aldırarak istemiş fakat eşi buna müsaade etmemiştir. Ebû'l-Âs, Bedir Savaşı'nda esir düşünce Hz. Zeyneb'in artık Mekke'de müşrikler arasında kalması sakıncalı olduğu için eşini Medine'ye göndereceğine dair Hz. Peygamber'e söz verdi. Bunun üzerine Hz. Zeyneb, hicret için yola koyuldu. Kendisi o zaman hamileydi ve hicret esnasında müşriklerin yüzünden devesinden düşerek çocuğunu kaybetti.

Hz. Zeyneb, hicretten sonra bir müddet Ebû'l-Âs'tan ayrı olarak Medine'de Hz. Peygamber'in yanında yaşadı. İs Seriyyesi'nin ardından eşini himâye etti. Bu olaydan sonra Ebû'l-Âs, Müslüman oldu ve Hz. Peygamber Hz. Zeyneb'i ona iade etti. Hz. Zeyneb, eşiyle bir araya gelmelerinden yaklaşık bir sene sonra hicret esnasında çocuğunu düşürmesi sonucunda bir daha eski sağlığına kavuşamamasının da etkisiyle henüz otuz yaşındayken 629 yılında Medine'de vefât etmiştir ve kabri Medine'deki Cennetü'l-Bâkî Mezarlığı'ndadır.

ABSTRACT

Zaynab is the oldest daughter of Hz. Mohammed and Khadijah and was born in Mecca in the year of 600. Before Islam she was married to Ebû'l- Âs b. Rebî. She had two children called Ali and Umâme during this marriage.

When Prophet Mohammed was charged with prophethood, Zaynab was the first person being Muslim after her mother Khadijah. Though Zaynab became Muslim, her husband Ebû'l- Âs b. Rebî didn't convert to Islam. However, Zaynab always became tolerant to her husband. Unbelievers offered to her husband to be divorced from Zaynab and offered to him to be married with a woman his wanting. But he dismissed their proposal by saying that there was not a better wife for himself.

After Prophet Mohammed migrated to Medina in 622, Prophet Mohammed wanted to take Zaynab with him but her husband didn't allow it. When Ebû'l- Âs b. Rebî was held captive at the war of Bedir, he promised to Prophet to be sent his wife Zaynab to Medina because of inconvenient situation near the unbelievers. So Zaynab took way to Medina for immigration. At that time, she was pregnant and during the immigration, she lost her child by felt from a camel due to the unbelievers.

After the immigration, for a while Zaynab lived near Hz. Prophet by separating from Ebû'l- Âs b. Rebî. She protected her husband after Is Seriyye. After this event Ebû'l- Âs b. Rebî converted to Islam and Hz. Prophet gave back Zaynab to him. She died at the age of thirty-nine in 629 in Medina after about a year being together with her husband. Because she lost her health because of miscarrying her child during the immigration. Her tomb is in the Tomb of Cennet'ül-Bâkî in Medina.

ÖZ GEÇMİŞ

Haticetül Kübra Taşcı, aslen Gümüşhaneli olmakla beraber 26. 04. 1986 tarihinde Ankara'da doğdu. 2004 yılında Akçaabat Anadolu İmam-Hatip Lisesi'nden, 2009 yılında ise Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. Şuan Trabzon'da ikâmet etmektedir.